

A FÉRJ, FELESÉG S A GYERMEK JOGVISZONYAI

— CSALÁDJOGI TANULMÁNYOK —

ÍRTA:

D^R. VIRÁGH GYULA

BUDAPESTI ÜGYVÉD

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI -ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA
1907.

TARTALOM.

	Lap
1. A házastársaknak egymás irányában való némely viszonyáról	1
2. A házastársaknak egymás irányában való némely kötelezéseiről.....	7
3. A házastársak tartási kötelezettsége	15
4. A férj mint családfő	33
5. Házastársak s a gyermek	41
6. Törvényes leszármazás a polgári törvénykönyv tervezete szerint	53
7. Az árvaszékek újjászervezése	69
8. Az eltartás kötelezettsége rokonok között a polg. törvénykönyv tervezete szerint.....	75
9. A gyermek törvényesítése a polg. törvénykönyv tervezete szerint	93
10. A házastárs visszahívása a válóper folyama alatt	99
11. Megbocsátás a hűtlen elhagyásos válóperekben	102

A HÁZASTÁRSAKNAK EGYMÁS IRÁNYÁBAN VALÓ NÉMELY VISZONYAIRÓL.

Azon megkívántatólag gyöngéd viszonyról fogva, mely a házastársak között fenn kell hogy álljon, mindegyik házastársnak kötelessége erkölcsi érintetlenségének s így a saját és házastársa jó hírnevének megőrzésére törekedni. E végből tartózkodnia kell mindazon cselekedetektől, a melyek saját erkölcsi életét beszenyeyeznék, vagy a társadalom részéről jogos megrovással illethenék, óvakodnia kell a bűncselekmények elkövetésétől, melyek meggyalázó büntetést vonnak maguk után. Az egyik házastárs nevének meghurczolása a másik házastárs jó hírét is veszélyezteti.

Ezért ha például a feleség erkölcstelen életre adja magát, vagy erkölcstelen üzelmekre alkalmat nyújt, illetve ha szabadságvesztés büntetésre ítéltetik, a H. T. 79., valamint 80 §-ának *a) b), c) és d)* pontja alapján joga van a másik házastársnak arra, hogy a közöttük levő házassági viszonyt felbontassa, megszüntettesse. Minthogy pedig *a nőnek férje nevének viseléséhez* joga van s a fentiek fennforgása esetén érdekében áll a férjnek az, hogy a nő a férj nevének viselésétől, mint a ki arra érdemetlenné vált, megfosztassék, azért a H. T. 94. §-a elrendelte, hogy a nő a házasság felbontása után csak az esetben viselheti férje nevét, ha a házassági életközösség feldúlásában s elviselhetetlenné tételében nem volt vétkes s így is csak akkor, ha ez iránti kérelmét a perben kifejezte. A törvényszék ezen intézkedése parancsoló szabály, mely alól kivételnek még a felek közös megegyezése esetén sincs helye. Nem lehet tehát a feleknek szerződést kötni a felől, hogy jöllehet a házasság felbontásakor a nő mondatott ki vétkesnek, neki mégis joga van megtartania férje nevét.

Ha a vétkesnek kimondott nő, illetve az a nem vétkes nő, kinek az ítéletben nem adatott meg arra a jog, mert nem kérte, a házasság felbontása után is viseli férje nevét, a férjnek joga van ellene a név viselésétől való eltiltás iránt pert indítani, illetve a kihágási törvény 72. §-a alapján hamis név használata miatt őt felelősségre vonni.

Az esetre tehát, ha a feleség a férj nevének viselése jogától a törvény erejénél fogva eltiltatott, a férjnek van alkalma volt feleségével szemben ellenőrzést gyakorolni, hogy az ő nevét jogosulatlanul ne használja.

Arról azonban nem intézkedik a törvény, hogy a házasság felbontásakor nem vétkes nő, kinek az ítélet a férj neve viselését megengedte, azt ne tehesse, ha utóbb a házasság felbontása után válik vétkessé s becstelenti meg a férje nevét. Nem intézkedik erről a polgári törvénykönyv tervezete sem, pedig ez szintén igen sok esetben égető fontosságú kérdés. De eltekintve attól, hogy egészen természetes kívánság a férj részéről az, hogy a nevét megbélyegző elvált felesége a nevét használni ne legyen jogosult, a dolog természetéből következik, hogy ha a nő olyat követ el, a miért, ha házassági viszonyban élne, férjének joga volna a házasságot megszüntetni, a férjnek utóbb joga legyen a vele szemben most már idegenné vált nő ellen pert indítani a végből is, hogy az az ő nevének viselésétől eltiltassék. Ezt az intézkedést a jövőben törvényhozásnak kell életbe léptetnie.

A mint a házaselet erkölcsi tartalmára nagy gondot kell fordítania a házasfeleknek s a legnagyobb lelkiismeretességgel kell vigyázniok arra, hogy egymás becsülete, jó hírneve minden tekintetben megóvassék, épp úgy a leglelkiismeretesebb gondosságot kell kifejteniök a házasfeleknek az *egymás vagyona kezelésénél* is. Akár a férjre van bízva a feleség vagyona, akár ez utóbbi kezeli bármily okból a férj vagyonát, kétségtelen, hogy egymásnak e vagyon állaga és jövedelmei felől épp úgy teljes vagyoni és erkölcsi felelősséggel tartoznak, mint bármely idegen vagyonkezelő. A férj és feleség vagyoni tekintetekben saját vagyonukat illetőleg ugyanis egymástól teljesen különálló személyek s egyiknek a másik vagyónára igénye nem lehet, csak örökösödés esetén. A nőnek ezen szabadsága ellentétben áll a francia és olasz joggal, hol a nőnek csak akkor van vagyoni önállósága s férjétől való független-

sége, ha kereskedő vagy iparos. Életében csak akkor van a magyar jog szerint egyik házastársnak a másik vagyona fölött kezelési vagy rendelkezési joga, ha arra felhatalmazást nyer.

A szorgalmas és jó családapá gondosságát kell tehát megkövetelnünk a házastárstól házastársa vagyonát illetőleg s nem elégedhetünk meg a gondosságnak azzal a mértékével, a melyet ő saját vagyoni ügyeiben ki szokott fejteni.

Ezért nem helyeselhetjük a magyar polgári törvénykönyv tervezetének 105. §-ában megállapított azon intézkedést, a mely szerint »a mennyiben a házastársak egymás irányában mint házastársak vagyoni dolgokban gondosságra vannak kötelezve, a gondosságnak azon mértéke szolgál zsinórmértékül, a minőt a köteles fél saját ügyeiben szokott kifejteni«.

A német törvénykönyv intézkedésének átvétele ez a nélkül, hogy jó és szükséges volna. Kérdés, mit ért a tervezet egyáltalán az alatt, hogy mint házastársak állanak a házastársak egymással vagyoni viszonyban. Hisz másképp nem is állhatnak. Vagy vannak közöttük oly vagyoni viszonyok is, a melyekben nem mint házastársak állanak egymással szemben? Tegyük fel, a férj bérlí felesége birtokát. Itt azt lehet mondanunk, hogy a férj tekinthető ridegen felesége bérlőjének is. Jó, de hát kevesebb felelősséggel tartozik a férj a feleség hozománya állagáért csak azért, mert ez utóbbit éppen férji minőségéből kifolyólag élvezzi? Nem, mert hisz a hozományt is — bizonyos kivételektől eltekintve — rendszerint egész összegében csorbítatlanul kell visszaszolgáltatnia, akárcsak az adósnak, illetve haszonélvezőnek. Hát akkor mily eltérések vannak a férjnek és feleségnek egymás irányában való vagyoni viszonyai között? Erre a Tervezet nem ad feleletet s indokolása e kérdést észre sem veszi s csak azon viszonyokra tesz megfelelő vonatkoztatást, a melyek a házastársak közt a házastársi viszonyból kifolyólag állanak fenn. Megállapítja tehát, hogy a férjnek a saját ügyeiben kifejteni szokott gondossággal kell kezelnie felesége szabad vagyonát, azzal kell gondoskodnia a kapott hozomány épségben maradásáról vagy legalább is arról, hogy a hozományt annak esedékessé váltakor képes legyen visszafizetni, s viszont a feleségnek is ezzel a gondossággal kell költekeznie a férjtől kapott pénzből a háztartás keretén belül.

Fentebb megemlítettük, hogy mindebből az következik, hogy a férj, ki felesége ingatlanát bérlí, nagyobb gondossággal volna

köteles eljárni, mert ez a viszony nem a házastársi helyzetből folyik. Azonban már ott hivatkoztunk arra, hogy ez nem áll, mert hisz a hozományt épp úgy köteles visszatéríteni, mint ha adós volna s a rábízott s általa kezelt női szabad vagyonban támadt károkért is felel. A tervezet indokolása hivatkozik a kereskedelmi törvény 72. §-ára, mely szerint a társaság ügyeiben is a társasági tag oly szorgalmat és gondosságot köteles kifejteni, minővel saját ügyeiben szokott eljárni. Azonban tudjuk, hogy a kereskedőtől a rendes kereskedő gondosságát kívánjuk meg, úgy mint a bérlőtől a rendes gazda gondosságát. (Terv. 1542. §.) Nem helyes tehát sem az, hogy különbséget teszünk a házastársnak házastársával szemben fennálló vagyoni viszonyai között, sem az, hogy bizonyos esetekben megelégszünk csak annyi gondossággal, a mennyivel az illető házastárs a saját maga dolgait látja el. Egy hanyag ember joggal védekezhetnék ily körülmények közt azzal, hogy ő a maga házat sem biztosította tűz ellen; ha a felesége házat elpusztította a tűz s nem kapott kártérítést, nem ő az oka, még ha rá volt is bízva annak kezelése. Az embereket a jó és gondos családapa exakt pontosságára s lelkiismeretességére kell szoktatni még a saját dolgaikban is, annál inkább a másokéban, főleg a feleségében, a mely vagyonból esetleg az egész család lesz kénytelen a férj halála után megélni.

A mi a közös szerzőnek a közszerzeményre vonatkozó gondosságát illeti, tekintettel arra, hogy az egész közszerzemény fölött korlátlanul rendelkezhetik, a nélkül, hogy abba házastársának beleszólási joga volna, ez a gondosság szintén kivételes intézkedést igényelne. Azonban a házastárs érdekeinek megóvása céljából egy cséppel sem kivan többet a törvény és jogszokás a házastárstól, mint a mennyit saját ügyeiben szokott kifejteni, sőt szorosán véve ennyit sem, mert hisz a közszerzemény a házasság megszűnéséig a közszerző tulajdonának tekintetvén, a másik házastárs érdekei figyelembe sem vétetnek. A törvénykönyv tervezete csak arra az esetre terjesztette ki figyelmét, ha a szerző házastárs a szerzeményi javakból valamit elajándékozott vagy tiltott cselekmény, fogadás és szerencsejáték útján elvesztett. A szöveg ugyan nem tiszta, de ez az értelme a 133. §. 4. pontjának s a 143. §-nak.

A megajándékozottak a 162. §. szerint az ajándékozások megfordított egymásutánjában felelősséggel tartoznak az ajándé-

kozóért a másik házastársnak azon összegek erejéig, a melyekkel az ajándékozás a házastárs vagyonát kevesbbitette.

Ez ugyan üdvös törekvés a házastárs igényeinek megóvására, de nem elég hatásos biztosíték s főleg nem praeventive a pazarló s könnyelmű házastárssal szemben. Ismét csak előáll egy házassági törvényszék szükségessége, mely a könnyelműen gazdálkodót házastársa (ne feledjük a gyermekek anyja vagy apja) nevében korlátok közé szorítaná. Hogy hogyan, azt persze a törvénytől adandó bizonyos korlátok között a törvényszék bölcsességének kellene minden egyes adott esetben megállapítania.

Felmerül a további kérdés: *perelhetik-e a házastársak egymást* a házasság tartama alatt? A régi angol common law erre a kérdésre határozottan azt mondta, hogy a feleség vagyona férjhez menéskor a férj vagyonába olvadván s különben is a házastársak egy személynek lévén tekintendők, egymás perlése a házasság tartama alatt ki van zárva. Mikor aztán a jog odáig fejlődött, hogy 1882-ben a married woman's property act kimondta a nőnek vagyoni teljes különállását, a fenti elv megszűnt s határozottan kimondatott, hogy a férj és nő perben is állhatnak egymással még a házasság tartama alatt is.

Nálunk a férj és a feleség egymással szemben mindig mint egymástól teljesen független egyének állottak. A férjnek felesége külön vagyona felett sohasem volt rendelkezési joga. A nőnek hosszú ideig nem volt ingatlan birtokörökösödési joga, ingó vagyon pedig — és pedig különösen készpénz — nők, főleg leányok kezén nem igen volt; a mi pedig volt, azt a feleség, mint paraphernát, allatura uxoreát vitte s olvasztotta be férje vagyonába, a mit azonban (a mennyiben megvan) a férj halálakor vissza kellett neki adni. (Werböczy I. rész 100. cím.) Mikor aztán az ági vagyon, ingatlan birtok, készpénz az ősiségi rendszer eltörlése után a fiukkal egyenlő mértékben a leányokra is szállott s mikor mindig több és több lett az ági vagyontól különálló szerzeményi vagyon, akkorra a jogéret annyira kifejlődött, hogy természetesnek tartatott, hogy a férjnek ne legyen saját jogán rendelkezési joga a nő külön vagyonában.

Ily körülmények között kétségtelen, hogy a magyar jog szerint a férj és feleség egymást perelhetik vagyoni dolgokra vonatkozólag is és nincs joga a bírónak elutasítani a házastársnak házastársa ellen indított keresetét csak azon indokból, mert a

férj és feleség még házas életközösségben élnek. Itt merül fel ismét azon kérdés is, hogy perelheti-e a közös háztartásban élő házastárs házastársát a végből, hogy az őt megillető illendő vagy szükséges tartást fizesse s joga van-e az esetleg szerzett Ítéletet érvényesíteni oly kép, hogy magának a vele együtt élő házastársa vagyonából kielégítést szerez? Az elvont jog szempontjából teljességgel nem lehet azt állítani, hogy az együttélő házastárs mindenekelőtt az ágy és asztaltól való különélést elrendelő végzést köteles a bíróságtól kieszközölni, hogy tartásához juthasson. Erre nézve sehol tételes jogszabályt nem találunk, mert bár mindenütt csak a különélő nő tartásáról beszél a törvény, a joggyakorlat ismert esetet, a midőn a férj és feleség közös háztartást folytattak s a feleség mégis tartásért volt kénytelen perelni férjét, ki ellene válopert indított s megszüntette az élelemhez s ruházkodáshoz szükséges pénzüsszegek kiadását. Igen sűrűn előfordul, hogy az együttélő házastársak közül az eltartásra kötelezett a jogosult ellátását vagy könnyelműségéből, vagy rosszakaratból elhanyagolja. Hogy ilyenkor nincs kizárva az együttélő házastársak között a tartásért folyó pereskedés, azt igazolja a magyar polgári törvénykönyv-tervezet álláspontja is.

A tervezet ugyanis 101. §-ában jogot ad a házastársnak arra, hogy házi bajait bíró elé vigye s házastársát a bíró által a házasesetnek megfelelő magatartásra kényszerítse. Ha ez, habár a Tervezet szerint végrehajthatósági hatályosság nélkül keresztülvihető, akkor még inkább el lehet képzelni annak lehetőségét, hogy az egyik házastárs a másikat a közös háztartásban élve perli s végrehajtást vezet ellene az őt, vagy gyermekét megillető tartás kiszolgáltatása végett.

A nő teljes egyen jogosítását tartva szem előtt, arra a következtetésre kell jutnunk, hogy a nőt a házassági kötelék semmi tekintetben sem fosztja meg a férj javára azon önállóságtól, melyet a házasságon kívül élvezett. Szerzett és vele született jogainak élvezete nem a férj tetszésétől vagy jóakaratótól függ, minélfogva adott esetben, ha annak szüksége fennforog, a férj ellenében jogait perrel is érvényesítheti a nélkül, hogy e végből a közös családi tűzhelyet, gyermekeit elhagyni volna kénytelen.

A HÁZASTÁRSÁKNAK EGYMÁS IRÁNYÁBAN VALÓ NÉMELY KÖTELESSÉGEIRŐL.

A jog és kötelesség a házastársak közt is oly kép oszlik meg, hogy a mi a nő kötelessége, az a férfi joga a nővel szemben s viszont úgy, hogy a mikor a feleség jogairól beszélünk, akkor voltaképen a férj kötelességeiről van szó.

A kérdés tárgyalásánál alapul a törvényt, illetve az ált. polg. törvénykönyv tervezetét vesszük, melynek, mint legmodernebb jogalkotásnak, természetesen egybe kell foglalnia mindent, a mi jó az emberiség története óta a magyar jogon kívül a legkiválóbb külföldi jogokban, illetve joggyakorlatban található s le kell szűrnie a tapasztalatból mindazt, a mi a magyar viszonyok számára a leghasznosabbnak mutatkozik.

Nem hinném, hogy volna nehezebb s nagyobb bölcsességet igénylő munka a törvényalkotásnál, mert míg minden más tudomány a természetnek egy mindenható s mindentudó emberfölötti hatalom által adott törvényeit kutatja, addig a törvényalkotás ezen világrendező hatalom nyomdokába lépve, millió s millió ember élete folyását törekszik bölcs intézkedések által a leghelyesebb mederbe terelni, hogy az élet az emberi társadalomban a legtűrhetőbb legyen s az emberi boldogtalanságot lehető legkisebb mértékre szorítsa.

Az anyagi s szellemi javakat megszerezni minden embernek saját kötelessége, az állam e törekvésben csak segítségére megy. Törvényeket pedig azért alkot, hogy az anyagi s szellemi javak birtokában viszályos ügyeinek rendezésénél legyen irányítója, tanácsadója, védelmezője s így ne kelljen igazságtalanságot szenvednie, lehetőleg képes legyen azt, a mit szerzett, megtartani, ne

legyen kénytelen az önkénynek, az erőszaknak engedni át esetleg legfőltettebb jogait, legbecsesebb javait.

S nincsen mélyebbre ható fájdalom, mint megsértve, kijátszva,, megrontva lenni attól, kinek a házasságba lépéskor egész életünket-kötöttük le, s kinek rosszakarata minden szerződészegésnél sokkalta jobban fájó igazságtalanság. Az igazságosság a legfőbb erény, mondja a görög. Az igazságosság sehol nem annyira fontos,, mint a házaselet terén, hol nemcsak vagyoni romlás, de egy egész élet boldogsága forog a kockán. Ha mélységes bölcsességnek kell a törvényalkotó legfőbb tulajdonságának lenni minden téren,, ez a legnélkülözhetlenebb a házasság jog megalkotása terén.

* * *

A házasfeleknek egymás iránt való legelemibb kötelezett-sége az egymással való *életközösség*. Ez alatt értjük azt, hogy a házasfelek egymással közös lakásban tartoznak lakni; a férj köteles feleségével egész lakását megosztani s őt vele egyenjogú, társának elismerni.

Nem házas életközösség az, midőn a férfi és nő ugyanazon lakásban ugyan, de két külön háztartást vezetve élnek. *Még* kevésbé, ha a közös lakás egy bizonyos részét a másiktól teljesen különválasztva bírja az egyik házastárs s ugyanígy a másik részét a másik. Nem házas életközösség az sem, ha a házasfelek ugyan-azon egy birtokon ugyan, de különböző házakban egymástól különváltan élnek s bizonyos, hogy *ha ily módon nem közös meg-állapodás szerint élnek*, azon házasfél, ki ezen állapotot előidézte, házastársi köteleességzegést követ el.

Az egymással való életközösség okvetlenül feltételezi egymás kölcsönös *támogatását*. Ezen támogatásnak az élet minden néven-nevezendő körülményei közt fenn kell állania, soha egyetlen egy oly alkalom sem létezhetik a házaselet terén, mely indokolttá-tehetné egyik házastársnak a másik házastárs részéről a támogatás megvonását. A franezia polg. tkv. azt, a mit a német »Eheliche Lebensgemeinschaft«-nak nevez, e két szóval secours és assistance fejezi ki. Az assistance alatt érti a férjnek a feleséggel való foly-tonos együttlétét, a secours alatt a szakadatlan támogatást, mely-ben a házasfeleknek egymást úgy jelenlétükben, mint távollétük-ben részesíteniök köteleességük.

A folytonos jelenlét magától értetődőleg csak akkor kívánható meg, ha a távollétet az élet szükségletei meg nem követelik. A házastársaknak egymás kölcsönös segítségét, gyámolítását kötelességévé teszi az olasz Codice is és az osztrák polg. tkv. is. Az olasz Codice Civile kifejezetten együttlakásra is kötelezi a feleket. A mi az együttlakást illeti, itt első sorban a nő kötelessége férjét mindenüvé követni, hova a férj életviszonyaiból kifolyólag szükségesnek tartja lakását áttenni. Kalandos vállalkozások itt természetesen nem játszhatnak olyan szerepet, hogy a férj ezeknél is megkívánhassa, hogy felesége őt kövesse útjain.

A francia Code Civilben még minden kivétel nélkül benne van az, hogy a nő a férjével *együtt lakni köteles* s őt köteles bárhova követni, a hol letelepedni akar. A nőnek ezen engedelmességi kötelezettsége a háztartás helyének, tehát a lakóhelynek megválasztása tekintetében már nem oly feltétlen a német polg. törvénykönyv és a magyar törvény tervezete szerint, mert mindkettőben ki van fejezve az az elv, hogy a nő nem köteles férjének engedelmeskedni, ha az visszaél a lakóhely megválasztásának jogával. Egyáltalában nem köteles a nő férje utasításait követni az esetre, ha azok a követelések olyanok, a melyek nemcsak visszaélések a férji rendelkezési joggal, hanem egyenesen házastársi kötelességszegések. Ugyanez áll a férfira nézve is, mint a ki szintén teljesíteni köteles a nő jogos kívánságait, de azokat megtagadhatja, ha a házastársi jogokkal való visszaélésként jelentkeznek.

A magyar polgári törvénykönyv tervezete 94. §-ában azt mondja, hogy a házastársak kötelessége a házásélet vagyis az egymással való életközösség, a mint ez a házasság mivoltából és a törvény rendelkezéseiből következik. Igaz, hogy az életközösség magában foglalja a közös háztartás mindennemű kívánalmait, de csak az előtt, a ki tudja, hogy mi minden foglaltatik e szóban. A laikus, mint a kire nézve első sorban gyakorlati fontosságú e szakasz, az életközösség alatt csak a közös lakást, közös háztartást érti.

A kölcsönös gyámolítás és együttlét fogalma egyedül az életközösség szavából nem világlik ki szembetűnőleg. Már pedig, minthogy a törvénytervezet házassági része némi tekintetben erkölcsi intelmeket is foglal magában, abból a czélből, hogy arra belső vizálykodásoknál alkalomadtán a házasfelek hivatkozhasa-

nak, nem ártana a kissé elvont életközösség szavát, az életközösség tartalmát is jelentő egyéb kifejezésekkel megbővíteni.

Németországban, hol a vallás-erkölcsi felfogás sokkal mélyrehatóbb, mint minálunk, talán nem szükséges bővebben kifejteni a férj és feleségnek egymás iránt tartozó kötelezettségeit, de minálunk, hol az erkölcsi élet, sajnos, mind lazábbá és lazábbá válik, minden alkalmat meg kell ragadnia az államnak, hogy a házásélet bensőséges mivoltát, szinte szent jellegét az embereknek mennél jobban lelkükre kösse.

Kötelessége a házastársaknak *egymás kölcsönös megbecsülése, tisztelése* s ebből folyólag egymás hibáinak folytonos megbocsátása, a legteljesebb *igazságosság* egymás iránt. A nőknek az irányban való szakadatlan törekvése, hogy egyenlő jogokra tegyenek szert a férfikkal, nagy mértékben indokolt. A műveltség előrehaladtával a férfinak mind jobban és jobban be kell látnia, hogy a nő egyenjogú élettársa neki, kit bármi jogától is megfosztania ellene elkövetett igazságtalanság. Sőt a férfinak saját érdekében áll, hogy élettársa, mint teljesen egyenjogú fél támogathassa őt a család érdekében folytatott munkássága körül. Ebből folyik a törvényekben erősen hangsúlyozott *kölcsönösség* fogalma. A mi szabad a férjnek, szabad a feleségnek is s a mi tiltva van ennek, tilos a másíknak is. A mire köteles a férfi, köteles a nő is s viszont jogaik is legyenek teljesen egyenlők. Kölcsönös legyen a támogatás, a folytonos együttlét megkívánása, kölcsönös legyen épp így a házastársak harmadik főkötelessége, a *hűség* is.

A férfinak hajszálnyival sincs több joga hűtlennek lenni feleségéhez, mint a nőnek férjéhez. A férfi nem védekezhetik azzal, hogy neki életszükséglet a rendszeres nemi közösülés. Orvostudományiig megállapított tény, hogy a férfi is épp úgy el lehet nemi közösülés nélkül, mint a nő, épen és egészségesen. Mily viszony állhat fenn a férj és feleség közt, ha ez utóbbinak kényszerű távolléte, betegsége vagy szülése tartama alatt el kell viselnie azt a lealjasító gondolatot, hogy ez alatt férje szabadon közösülhet egyéb nőszemély ékkel? Ez a felfogás teljes ellentétben áll a monogamikus házasság eszméjével s rettentő erkölcsi s testi bajok kútforrása. A férfi hűtlensége épp úgy bemocskolja a nőt, mint a nőé a férfit. S a hűség alatt nemcsak az értendő, hogy nem szabad házasságtörő viszonyt folytatnia a házastársnak, vagy házasságtörést csak egyszer is elkövetnie, a hűség fogalma magába

zárja a legtisztább gondolkozást, mely a tettekben kifejezésre jut. A mai nap olyannyira elharapódzott csapodárság, a fűrtnek nevezett szerelmi játék, mikor a férfiak s a nők mindent megengednek maguknak egymással szemben, csak épp a nemi közösülés nem követik el, a kétértelmű szavakkal, a szemek játékaival, a testi érintkezésekkel űzött szemérmetlen kéjelgés épp oly nagy mértékben sérti a házastársi hűséget s a férj és feleség közt szükséges összhangot. Számptalan házaseletnek volt már ez feldúlója.

A házastársi hűség nem engedi meg tehát az idegen férfival vagy nővel való nemi érintkezést, legyen az valóságos közösülés, vagy csak szerelmeskedés. A hűség megköveteli a legteljesebb *nemi szeplőtleniséget*, a melyet a férj felesége számára s viszont megőrizni köteles. A férfi és nő közti nemi különbségen alapuló illetlen viselkedés idegenekkel mélyen sérti a férj és feleség önértetét s mint ilyen, házastársi kötelességszegés. Az idegen nők közül különös figyelmet érdemelnek a prostituált nők, a férjnek az ily nőkkel való pusztá érintkezése alapján megszeplőzteti az önértetes feleség szemében a házaselet általa megkövetelt tisztaságát.

A hűség körébe tartozik a *nemi szervek egészségéről* való gondoskodás. Ha nem bizonyítható is az illető házastársról az erkölcstelenkedés, vélelemképpen állítható fel, hogy nemi szervének betegségét házasságtöréssel ő idézte elő. Ezen vélelem a mai bírói gyakorlatban csak szórványosan fordul elő, ez azonban nem helyes, mert nem helyes megkívánni, mint azt némely bíróság teszi, hogy a nő bizonyítsa, hogy férje nemi baját, melylyel esetleg őt is megfertőztette, házasságon kívüli nemi közösüléssel szerzte. Ellenkezőleg a férjet kell utasítani arra, hogy bizonyítsa, miszerint nemi betegsége nem házasságon kívüli közösülésből, hanem egyéb fertőzésből ered, illetőleg hogy ezen nemi baja megvolt már akkor is, midőn házasságra lépett.

Kötelessége a házastársaknak a nemi élet terén az úgynevezett *debitum conjugate* teljesítése, a házastárs kívánóságára történő nemi közösülés, természetesen csak az egészség és tisztaság által megállapított határokon belül.

A magyar polg. törvénykönyv tervezete a házastársaknak egymás iránti kötelességéről szólva, nem említi meg a hűséget sem. Az Indokolás szerint azért, mert fölösleges, hisz, úgymond, a házasságtöréshez fűzött jogkövetkezmények minden kétséget

elháritanak arra nézve, hogy ez a házasság mivoltából folyó kötelmek legeleje. Ez az okoskodás helytelen. Negatív módon győzni meg az embereket valaminek fontos és szükséges voltáról, tehát arról, hogy ez nekik első és főkötelességük, nem törvényhozói eljárás. Feltétlenül szükséges hangsúlyozni a törvényben, hogy a férjnek és feleségnek legelső kötelessége, melyből egymáshoz való viszonyuk összes egyéb kötelmei fakadnak, a jó erkölcs alapja: a hűség. A tervezet bírálói közül többen szintén azt kívánják, hogy a hűség, mint kötelesség felvétessék. A Code Civile s a Codice Civile erősen hangsúlyozzák a házastársaknak azon kötelességét, hogy egymás irányában hűséggel tartoznak.

A hűségnek, egymás gyámolításának és az egymással való folytonos együttlétnek természetes következménye, hogy a házastárs házastársát betegségében épp úgy, mint anyagi szükségeiben, tehát rossz napokban folytonos támogatásával ápolni és gyámolítani köteles. A nő, ki férjét betegségében nem ápolja, azt a szegénység s a sors csapásai folytán bekövetkezett nyomorúság idején elhagyja, ki férjében csak a kenyérkereső gépet látja, melyet elvet, ha ebbeli feladatát teljesíteni nem képes, épp úgy házastársi kötelességszegést követ el, mint a férj, ki feleségét terhessége idején, vagy szülése alatt durva bánásmódban részesíti vagy elhanyagolja, ki feleségében nem a vele egyrangú társat, csak nemi kéj vágyának kielégítőt látja. A házastársaknak mindezekből kifolyólag tehát egymással úgy kell bánniok, mint a hogy megkívánják mások s főleg házastársuk részéről a velök való bánásmódot. Ezt az osztr. polg. törvénykönyvnek 90. §-a *illendő bánásmódnak* nevezi.

Az egymással való életközösség tehát mind e fentieket, mint elemi követelményeket magában foglalván, talán még sem indokolatlan azon kíváncságnak, hogy a törvény bővebben fejtsse ki az életközösség fogalmában rejlő erkölcsi kötelezettségeket, mert igaz. ugyan, hogy a magyar házassági jogról szóló 1894. évi XXXI. t.-cikknek megfelelő szakaszai kifejtik azon következményeket,, a melyek a házastársi kötelezettségek megszegéséből, tehát az egymással való életközösség ellen vétkezésekből támadhatnak s jogot adnak a kifejtett okok alapján a megsértett házastársnak a házasság érvénytelenítésére vagy felbontására, mégis ezek csak büntető jellegű határozmányok s ezekkel szemben s kiegészítésük végett nem ártnak az előzetes óvintézkedésszerű erkölcsi intelmek.

A házastársaknak egymás iránti hűsége megköveteli az egymás irányában való *őszinteséget* s itt első sorban azt, hogy egyik házastárs a másikat személyének *lényeges tulajdonságaira nézve meg ne téveszse* s csalárd fondorlattal általa nem szándékolt házasság megkötésére rá ne bírja.

Ezen köteles őszinteség hiánya miatt joga van a másik házastársnak a házasság érvénytelenítését megkívánni. A H. T. 54. és 55. §-ai kimondják, hogy megtámadható a házasság megtévesztés miatt, ha az egyik házastárs mással kötött házasságot, mint a kivel akart s nem tudta, hogy a személy más; ha az egyik házastárs már a házasság megkötésekor állandóan képtelen volt a nemi közösülésre és a másik házastárs ezt nem tudta, sem a körülményekből nem következtethette; ha az egyik házastárs halálra, fegyházra, börtönre vagy nyereségvágyból elkövetett büntetett fogházra volt ítélve és a másik házastárs ezt nem tudta s feltehető róla, hogy a házasságot vele — ezt tudva — meg nem kötötte volna; ha a nő a házasság megkötésekor mástól házasságon kívül teherbe volt esve és ezt a férj nem tudta; s általában megtámadható a házasság megtévesztés miatt, ha a megtévesztés a másik házastársnak lényeges személyi tulajdonságaira vonatkozik és a megtévesztést a másik házastárs tudva, maga idézte elő, vagy tudta a megtévesztést, mely egy harmadiktól ered.

Ha tehát a megtévesztésnek oly hatása van, hogy a megtévesztett házastársnak joga támad a másikkal kötött házasságát érvénytelennek kimondatni, kétségtelen, hogy az őszinteség és becsületesség szintén szigorú kötelessége az egyik házastársnak a másik irányában.

A törvény csak a házasság megkötése előtti időből való őszinteségről beszél, de nem lehet kételkedni abban, hogy épp úgy becsületesnek, igaznak és őszintének kell lennie a házastársaknak egymás irányában a házasság megkötése utáni időben is. A mely házastárs a másikat csalárdul tévútra vezeti s ezzel anyagi vagy erkölcsi romlásba dönti, a ki bűnös üzelmeit házastársa előtt eltitkolja s ezzel neki a védekezést, a romlás megakadályozását lehetetlenné teszi s így saját hírneve megalázásával házastársa becsületét s jó hírét is aláássa, az nagyfokú házastársi kötelességszegést követ el s adott esetekben az épp úgy megérdemli, hogy házastársa a vele kötött házasságot felbontsa, a mint a megkötés előtti megtévesztés okából joga lett volna házasságát érvényteleníteni.

Nem ártana a törvénybe ezen erkölcsi elvet is bevenni. Szám-
talan zavaró minuciózus apróság van a törvénykönyv tervezetében,,
de oly erkölcsi parancsok, mint Justinianus Institutioiban, melyek
szigorú betartása az apró intézkedések százait fölöslegessé teszi,
nincsenek benne, pedig talán a magyar családjogi törvényt is
lehetne így kezdeni: sponsus et sponsa honeste vivant, alter
alteram nunquam laedat, sponsus sponsae et vicissim omne jus
tribuat; férj és feleség éljenek a becsületesség törvényei szerint;
egyik a másiknak sérelmet ne okozzon soha; egyik a másiknak
minden jogát megadja.

A HÁZASTÁRSÁK TARTÁSI KÖTELEZETTSÉGE.

A házastársi életközösségnek erkölcsi kötelességei után, a házastársaknak legfontosabb kötelességük abban áll, hogy az élet anyagi feltételeit megteremtsék, tehát egymást, míg egymással házassági viszonylatban vannak, eltartsák annyiban, a mennyiben, a másik házaspár ezen eltartásra rászorul. Azon nagy társadalmi törekvésnek, mely a nőnek a férfival való teljes mértékű egyenjogúsítására irányul s az ezen törekvést kísérő azon eredménynek, mely a feleséget tényleg a férjnek teljesen egyenjogú élettársává tette, előidézte azt az eredményt, hogy viszont a nőnek is ugyanannyi kötelessége lett mint a férfinak. Már ma, midőn a törvény még nem ismeri a nőnek azon kötelességét, hogy erre rászoruló *férjét eltartsa*, nem egy esetet tudunk elképzelni, midőn a bíróság arra kötelezné a feleséget, hogy férje élete fenntartásához anyagi segítséggel járuljon hozzá. A modern törvényhozások már nyíltan kifejezik a nőnek bizonyos esetekben előálló ebbeli kötelességét s a magyar polg. törvénykönyv tervezete sem zárkózhatott el az elől, hogy ezen álláspontra ne helyezkedjék. A férfinak és nőnek a mai társadalmi viszonyok között túlnyomólag olyképp oszlik meg a foglalkozási köre, hogy a férj teremti elő az életközösség fenntartásához szükséges pénzt, a nő pedig a háztartás teendőit látja el. Ebből természetesen következik, hogy *első sorban a férj köteles feleségét eltartani*. A tartás mineműségét és mennyiségét illetőleg a férj a feleségét mindenkor *illendő tartásban* köteles részesíteni. Ez alatt a polg. törvénykönyv tervezete azt érti, hogy a férj a maga polgári állása, vagyona és keresetképesége szerint a feleségét mindennel ellátni tartozik. Ez az ellátás, tekintve, hogy

a férj és feleség egymással életközösségben kötelesek élni a közös lakásban, a közös háztartás keretén belül történik. A tartás fogalmában a nő minden szükségletének kielégítése bennfoglaltatván, annak részletezése úgyszintén teljesen lehetetlen, példák felsorolása, a mint azt a tervezet teszi, inkább árt a célnak, mint használ.

A házastársak közötti kölcsönösösből következőleg a feleség a háztartás szükségleteihez, a melyben bizonyos mértékig a férj épp úgy részesül, mint a nő, saját vagyona jövedelmeinek erejéig *szintén hozzájárulni* tartozik. így tehát a házastársak jövedelmei voltaképen a háztartás közös jövedelmévé válnak s a házastársak a háztartás szükségleteihez való viszonyukban egyetemleges kötelezettségük folytán, mint egy személy jelentkeznek. *A házasság egy személyre való összeolvadásának tana* az angol jogban mélyreható kifejtést nyert s igen gyakran kitűnő segítő eszköze egyes bonyolultabb kérdések megoldásának. Mondhatjuk a háztartás szükségletei állanak a viszonylat egyik oldalán s a férj és feleség együttesen és egyetemlegesen a másik oldalon. Hogy mennyire előre tör azon felfogás, hogy a feleség kötelezettségei a háztartás szükségleteivel szemben a férjével egyenlő mértékű elbírálás alá esnek, azt élénken megvilágítja a tervezetnek 99. §-a, mely a német polg. törvénykönyv 1356. §-a után készült, a hol már egyenesen az van kimondva, hogy az *asszony*, ha közös életsorsuk így hozza magával, férjét keresetmódjában *közremunkálás által támogatni, sőt önállóan keresni is köteles*. íme, a mint eléri a nő a férjével való teljes egyenrangúságot, mindjárt köteleességévé is tétetik a férj terheiben való osztozkodás.

A német polg. törvénykönyv nem kíván annyit a nőtől, mint a magyar törvény, a mennyiben a német törvény önálló keresetre nem utalja a nőt, csak azt kívánja tőle, hogy szükség esetére a háztartás keretén belül megkívántató munkákat végezze és ezenfelül férje üzletében, illetve keresetmódjában szintén segítőleg működjék közre. Magától értetődik, hogy a nőnek ezen kötelezettsége képességeitől és attól függ, hogy a háztartásnak sok mindenféle teendői után van-e még ideje és ereje önálló keresetre, illetve a férje üzletében vagy iparában vagy gazdálkodásában való közreműködésre is, tehát hogy a kettőt hogyan tudja egymással összeegyeztetni. Lényeges szempont itt természetesen az, hogy a nőtől ezen tevékenységet csak akkor lehet megkívánni, ha a férjével való közös életviszonyuk ezt úgy hozza magával, azaz ha a házasság

élet terheinek elviselhetősége okvetlenül megköveteli, hogy annak egy részét a feleség saját munkájával iparkodjék magára vállalni.

Mindezekből látszik, hogy a házas életközösség akképpen van beosztva, hogy a feleség első sorban a háztartás, ház vitel gondjait köteles magára vállalni, a férj pedig ezen ház vitelhez szükséges pénzt köteles előteremteni.

Minthogy pedig a háztétel gondjai másra is átruházhatók, illetve a nőnek még maradhat ideje a háztartás ellátása után is, ezért van kötelezve a nő arra, hogy férjének keresetében segítsen, míg a férfi teljesen a kenyérkeresetnek köteles szentelni egész idejét.

A francia és olasz polgári törvénykönyvek idáig nem jutottak még el. A *francia* Code 1575. §-ában csak azt mondja, hogy ha a nőnek saját külön vagyona van, jövedelmei egy harmadát a közös háztartás terheire kell fordítania, az *olasz* már tovább megy, mert az a külön vagyon egész jövedelmei erejéig kívánja, hogy a nő részt vegyen a házasság terheiben, ha a férj jövedelmei nem elegendők; de azt, hogy a feleség maga is keressen, nem kívánják meg.

Az *osztrák* polg. törvénykönyv a feleségnek csak gyermek-tartási kötelességéről intézkedik. Az *angol* jog régóta ismeri a nőnek férjtartási kötelezettségét. Ezt ismételten megerősítik a legújabb törvények, melyek a különvagyonnal bíró nőről hoztattak. (Married woman's property act 1870. 1882.) Hogy a nőnek ez a kötelessége, mely szerint férjét keresetmódjában segíteni tartozik, mennyire megfelel a mai felfogásnak, mely minden irányban a nő egyenjogósításra törekszik, mutatja az is, hogy a magyar polg. törvénykönyv tervezet bírálóinak nem volt ellene észrevételük, az intézkedést csak helyeselni tudták.

A háztartás keretén belül a *férj köteles*, mint láttuk, *feleségét mindennel ellátni*. Ugyanígy tartozik a férj *feleségét a háztartás keretén kívül is* eltartani, ha a házas életközösséget a nő a férfi hibájából volt kénytelen megszüntetni. Fontos kérdés itt az, vajjon akkor, midőn a nő férjétől különváltan él, de házasságuk még felbontva nincs, jogosítva van-e mindaddig, míg házasságuk fel nem bontatik és különélésük a tartás tekintetében véglegesen szabályozva nincs, *feltétlenül*, tehát arra való tekintet nélküli követelni a tartást, hogy ártatlan-e, vagy vétkes-e abban, hogy férjével nem élhet együtt. Ha feltétlenül követelhetné a nő azt, hogy férje őt a

házas életközösségen kívül is eltartsa, akkor arra volna kényszerítve a férfi, hogy a vétkes nejének járó tartás aluli szabadulás céljából házasságbontó pert indítson ellene, a mit pedig talán gyermekére való tekintettel vagy egyéb okokból különben nem volna hajlandó megtenni. A vétkes nőnek feltétlenül tartást ítélni, annyi volna, mint teljesen kiszolgáltatni a férjet a feleség önkényének.

A mai jogállapot a magyar jogban, a mint azt Szehtlo Kornél a polgári törvénykönyv tervezetének házassági vagyoni jogi részéről írt bírálatában nagyon helyesen kifejezi, az, hogy az *életközösség megszakítását jogellenesen előidéző jelet* kell terhelnie a szakítás következményeinek, tehát első sorban a tartás fizetésének vagy elvesztésének. Ettől a mai jogállapottól eltérni s a nőnek annak daczára, hogy valóper nincs folyamatban, a házasság felbontásáig feltétlen tartást biztosítani nem volna helyes; s itt a magy. törv. T. helyesen állapította meg, hogy a férj csak akkor köteles *házon kívül tartást* fizetni, ha a férj arra, miszerint feleségével nem él együtt, saját vétkes magaviselete által szolgált reá, vagy ha abba beleegyezett, mely utóbbi esetben természetesen a férj ezen különléshez való hozzájárulását bármikor visszavonhatja s az életközösség helyreállítását követelheti. Ilykép tehát, mikor a feleség házon kívül követel tartást, első sorban azt köteles bebizonyítani, hogy férje vétkes magaviselete tette lehetlenné azt, hogy a közös háztartásban vele együtt maradjon. Az esetre, ha feltétlenül járna a nőnek a házasság tartama alatt-háztartáson kívüli tartás is, a nőnek a háztartásból való eltávozta esetére, a férfi volna kénytelen bebizonyítani azt, hogy ő nem oka az asszony távozásának. Eltekintve attól, hogy a nemleges bizonyításnak semmi értelme sincs, a feleség mint felperes ennek ellenében ismét csak azt bizonyítaná, hogy igenis a férj hibájából volt kénytelen a közös háztartást otthagyni. Az angol jogban. az a felfogás az uralkodó, hogy a nőnek a tartás feltétlenül jár, házon kívül is, csak az esetben nem, ha a férj bebizonyítja, hogy a nő ahhoz való jogát elvesztette. (Harrison: The law of probate and divorce. Montague Lush: The law of husband and wife.)

Azonban az angol jogszolgáltatás is csak pendente lite a házasságbontó per tartama alatt kötelezi a férjet a nő feltétlen tartására és pedig miután a feleség az ágy és asztaltól a per tartama

alatt elválasztó bírói végzést kieszközölte. Ha azonban a férfi bebizonyítja a per folyamán a nő véttségét, a melynek alapján a bontást kéri, a nőnek nincs joga többé a tartáshoz. Ahhoz pedig, hogy *házasságbontó per nélkül is* tartásra legyen igénye a nőnek, bírói elválasztást (Judicial separation) kell kieszközölnie, a melyet csak akkor kap meg, ha igazolni tudja férjétől való eltávolzásának és különélésének jogosságát.

A férjnek a nő házónkívüli tartása iránti kötelezettsége tekintetében leghelyesebb úgy, mint Angliában, teljes szabadságot engedni a bíró arbitriumának, a mely leghelyesebben fogja megítélni tudni egy-egy házasság keretén belül azt, hogy jár-e a nőnek tartás, vagy sem. Mindenesetre szükséges azonban egyes irányadó elveket az alkotandó törvényben felállítani, és pedig főleg azokat, a melyek körül a mai joggyakorlat is ingadozó.

Fontos kérdés az, vajjon akkor, mikor a *nő is* vétkes a házas életközösség megszüntetésében, köteles legyen-e a férj neki házónkívüli tartást fizetni? E kérdést illetőleg döntő az az elv, hogy a férfi a nőt első sorban a háztartás keretén belül köteles eltartani. Kétségtelen tehát, hogy ha a férfi hajlandó feleségét, még ha az vétkes is, a közös háztartás keretén belül tartani, a férfi csak akkor köteles pénzbeli tartást fizetni, ha a nő bebizonyítja, hogy a férfi véttsége volt közvetlen oka a házas életközösség megszüntetésének; az esetre pedig, ha a férfi bizonyítani tudja, hogy a nő még továbbra is a közös háztartásban maradhatott volna, az ő – a férfi – véttsége daczára is, azonban távoznia kellett, mert ő maga, a nő tette tűrhetetlenné a közös együttélést, az esetre mentesül a tartás kötelezettsége alól. Itt ismét előtérbe lép azon alapelv helyessége, hogy a nőnek kell legyőznie a férfi ellenérveit, s annak minden védekezése daczára kétségtelenné kell tennie, hogy minden viszály daczára fennmaradhatott volna az életközösség, ha a férfi nem tette volna tűrhetetlenné a házas életközösséget.

A férj tartási kötelezettségének keretén belül jön elbírálás alá azon kérdés is, vajjon az esetre, ha a férj és nő *megállapodnak* abban, hogy egymástól különváltan fognak élni, s a férj kötelezi magát feleségének tartást fizetni és erre vonatkozólag szerződést kötnek, a tartás mennyiségének tekintetében létrejött ezen szerződés megváltoztatható legyen-e vagy sem? E kérdéstről az alkotandó törvénykönyvnek mindenesetre intézkednie fog kelleni,

mert a mai viszonyok között számtalanszor jön létre oly szerződés a házasfelek között, mely egyiket a másik fél önkényének vagyoni tekintetben teljesen kiszolgáltatja. Minthogy a házasfeleket az egymásközötti viszonyból fogva nem lehet olyképp tekinteni, mint azon egymásra nézve idegen szerződő feleket, kik közt a szerződés törvényt alkot, a jognak mindenesetre védelmébe kell vennie azt a házasfelet, a ki e végből hozzája folyamodik és kimutatja, hogy őt a szerződés kötésénél mily mélyreható lelki behatások készítették valamely reá nézve terhes kötelezettség elvállalására. Azonfelül tekintettel arra, hogy a míg a házasság fennáll, a nőnek férje sorsában osztozni joga van, még ha tőle különváltan él is, jogot kell adni neki, hogy midőn férje vagyoni viszonyai javulnak, ő is követelhesse a számára előzőleg megállapított tartás felemelését. Viszont joga legyen a férjnek vagyoni viszonyai romlása esetén, a szerződésileg megállapított tartás összegének lejjebb való szállítását kérni.

Az *angol* jog megadja a bíróságnak azt a hatalmat, hogy *változott viszonyok esetén*, még a házasság felbontása után is belenyúlhasson a házasfelek közt létrejött szerződések lényegébe és azok igazságtalan jogait úgy a házasfelek, mint a házasságból származott gyermekek érdekében saját bölcs belátása szerint igazságos intézkedésekkel pótolhassa. (Matrimonial Causes Act 1878.) A házasfelek közt létrejött szerződések változhatatlanságán rést ütött már a házassági törvény 97. §-a is, a midőn a gyermekek felől hozott jogerős bírói ítéleti intézkedést, még ha az a felek közötti szerződésen alapulna is, a felek kérelmére a gyámhatóság változott körülmények között hatályon kívül helyezheti és attól eltérőleg intézkedhetik. Ugyanígy intézkedik a Tervezet 265. §-a is, a midőn azt rendeli, hogy a viszonyok változása esetén, a fel- vagy lemenő rokonoknak már megállapított tartását a jövőre megszüntetni, mérsékelni vagy felemelni lehessen.

Tekintettel arra, hogy a férj tartási kötelezettségének *meny-nyisége* megállapításánál számításba kell venni a feleség vagyoni helyzetét az esetben, ha az utóbbi akkora vagyonnal rendelkezik, hogy önmagát épp oly társadalmi s vagyoni helyzetben fenn tudja tartani házon kívül, mint a milyen helyzetben férje mellett volt, a vétkes férj tartási kötelezettsége csak annyiban állapíttatik meg, a menyívél a közös háztartásban járult az asszony tartásához, ha semmivel, hát semmiben.

Az alkotandó törvényben a férjnek és feleségnek ezen egymás irányában való/vagyoni viszonyát szabályozás tárgyává kell majd tenni úgy, mint ez a házassági jogról szóló törvény 90. §-ában már bennfoglaltatik, hol ki van mondva, hogy csak annyiban köteles a férj feleségét eltartani a házasság felbontása után, a mennyiben ily tartásra a nő jövedelme elégtelen.

A *német-polg.* törvénykönyv 1361. §-ának 2. bekezdése is ezt a felfogást osztja, a mikor azt mondja, hogy a férj tartási kötelezettsége elesik, vagy csak egy végkielégítés fizetésére szorítkozik, ha ezt a nő szükségleteihez, illetve vagyoni viszonyaihoz képest a méltányosság így kívánja. Ugyané felfogást tünteti fel a német törvénykönyv 1578. §-a is a házasság végleges felbontása esetére. A H. T. 102. §-a szintén azt mondja, hogy a bíró a per tartamára az ágy és asztaltól való különélés elrendelése esetén a házasfelek vagyoni és kereseti viszonyaihoz mérten állapítja meg a nő tartását, sőt a férjet ezen kötelezettség alól fel is mentheti. A törvény ezt az utóbb kifejlődött bírói gyakorlattal ellentétesen nem úgy értette, hogy felmentheti a férjet a bíró, ha a nőt találta vétkesnek, mert a per tartamára feltétlenül meg akarta állapíttatni a nő tartását, hanem itt is csak azt értette, hogy felmenthető a férj, ha a nő a tartásra nem szorul rá.

Ezzel ellentétben a férj és nő közötti viszonzosság megköveteli, hogy ha a nő összes vagyona, vagy vagyonának nagy része akár kezelésben, akár hozományképen a férjnél van olykép, hogy *a nő vagyoni jogaival a férfi rendelkezik*, a férjnek kötelesege legyen a feleségnek vagyonához mért tartását, annak ártatlanságára, illetőleg saját vétkességére való tekintet nélkül kiszolgáltatni.

Leghelyesebb volna tehát úgy, mint az angol bírónak, a magyar bírónak is alkalmat adni arra, hogy a per folyamán akkor, midőn a házasfelek vagyoni viszonyait tisztázva látja s úgy tapasztalja, hogy a nő vagyonának legnagyobb része a férfinál van, mindaddig, míg a férfi e vagyont vissza nem juttatja, őt egy fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható közbenszóló végzésben tartásdíj fizetésére marasztalhassa, a vétkességre való tekintet nélkül. Ugyanígy hatalmat kellene adni a bírónak arra is, hogy mihelyt a nő a férfi vétkességét igazolja, azonnal egy ily fellebbezésre való tekintet nélkül végrehajtható közbenszóló végzést hozzon a nőtartás tekintetében. Maga a válópör folyhatna ezután nyugodt mederben

tovább, a bíró a már eddig kifejtettek alapján elrendelhetné a per tartamára a különélést s látván azt, hogy az együttélés megszakítására közvetlenül tényleg a férj magaviselete szolgáltatott okot s így előreláthatólag a férfi vétkéből lesz felbontva a házasság, ritkán követne el igazságtalanságot, ha a végleges ítélet meghozataláig terjedő időre rendbehozná a nő tartás kérdését. Megtörténhetnék ugyan az, hogy a férj utóbb megbocsájtást, vagy a nőnek a férj magaviseletével való egyetértését, illetve a nőnek a házaseset feladulása körüli még súlyosabb vétkességét igazolná, azonban ekkor a bíró jogosítva volna előző végzését az ágy és asztaltól békülés czéljából való ideiglenes elválasztást, vagy a házasság felbontását, illetve a kereset elutasítását kimondó ítéletben hatályon kívül helyezni; a férj legfeljebb a fenti bizonyítási eljárásra igénybe vett pár hónap alatt fizetne tartozatlanul tartást a feleségének. Egyáltalában, minthogy minden eset más és más és ezer között is alig akad két teljesen egyforma, lehetetlenség egy oly minden tekintetben kimerítő Codexet alkotni, a melynél a bírónak nem arbitriumára, csupán törvényalkalmazó képességére volna szükség. Semmiféle jogviszony nem lévén pedig annyira át- és átszöve a vonzódó és ellentétes érzelmek s az érzelmek harcából támadó érdekösszeütközések hajszálfinom szálával, mint éppen a házassági jogviszony, ezért éppen a házassági jog terén kell a törvényalkotónak csak irányító jogelveket felállítani s nem megkötni a kezét a bírónak. Ellenkezőleg a lehető legtágabb teret kell engednie a bíró bölcs belátásának, hogy az a dolgok mélyére hatva, mennél tüzetesebben megvizsgálva a két fél egymáshoz való viszonyát, lehetőleg olyan ítéletet hozzon, a mely a bonyolódott viszonyokban rendet s a felizgatott kedélyekben békét teremtsen. Ezért van szükség arra, hogy a bírót törvényes intézkedésekkel ne csak ne korlátozzuk, hanem ellenkezőleg mennél nagyobb hatalommal ruházzuk fel. A polg. törvénykönyv tervezetre vonatkozó bírálati anyagnak az igazságügyminiszter által kiadott második kötetében közölt különböző indítványok és javaslatok között figyelemre méltó Sztchlo Kornélnak azon indítványa is, hogy a nő ne követelhesen házon kívül tartást, *ha a férjtől ingyen oly vagyont kapott*, melynek jövedelmeiből megélhet, feltéve, hogy e vagyon a tartási igény megnyíltakor még megvan. Mindenesetre számba kell vennie a bírónak azt, hogy a férfi feleségét ellenszolgáltatás nélkül bizonyos vagyonban, esetleg olyanban, a melyből meg is tud élni, már részesítette.

Mínt hogy azonban a feleségnek férje rangjához, társadalmi állásához és vagyonához mért illendő tartásra van igénye, kétségtelen, hogy egymagában az, miszerint a feleség a férjtől megélhetésére szükséges vagyont kapott, csak akkor elégséges a férjnek a tartásdíj alóli felmentéséhez, ha a férjtől kapott vagyonból a feleség férje rangjához és vagyoni viszonyaihoz mérten képes megélni. Mindenesetre lehetővé kell tenni a bírónak azt, hogy adott esetben a férj indítványára egy olyan végkielégítési összeggel állapítsa meg a nő tartási igényének teljes fedezését, a mely összeg a már nyújtott és meglévő ingyen adott vagyonnal együtt akkora jövedelmet ad, melyből a nő tartása a férj vagyoni viszonyaihoz mérten kikerül.

A midőn *a feleség hozománya a férj kezében marad*, mert azt a férj az együttélés megszűntekor a feleségnek nem adta ki, & bírónak számításba kell vennie a hozomány jövedelmét s a midőn arról van szó, köteles-e a férj a feleséget eltartani, legalább annyit, a mennyi a hozomány jövedelme, feltétlenül meg kell ítélni a nőnek, a többletet pedig, a mennyi a férj rangjához s jövedelmeihez képest való tartáshoz még szükséges, a szerint ítélje meg, a mennyiben a férj volt első sorban vétkes a házasság életközösség feldúlásában. A hozománynak ugyanis az lévén a természetes és célja, hogy a házasság terhein könnyítsen, természetes, hogy a férj a hozomány jövedelmeit nem élvezheti a nélkül, hogy a nő élete fenntartásához hozzá ne járuljon. Mínt hogy azonban a házasság életközösség megszűnte következtében a nőnek, vagy annak, ki a hozományt adta, hozomány-visszakövetelési joga vita tárgyává lesz, a mely vita a házasságbontó per keretén belül fog eldőlni, méltányos, hogy addig is, míg ki nem mondatik, hogy a férj a hozományt visszaadni tartozik, illetve, hogy a hozomány, mínt hogy a házasság fel nem bontható, nem esedékes: a feleségnek a férj a hozomány jövedelmeiből részt adjon, annál is inkább, mert a hozomány után kamat csak a házasság jogerős felbontásától kezdve jár. Ezért kívánjuk azt, hogy a bíró a házasság együttélés megszűnte esetére a férjet arra kötelezze, hogy feleségét a hozomány jövedelmeiben feltétlenül – tehát annak bírálata nélkül, hogy ki a hibás a házasság feldúlásában – részesítse. Azon arány azonban, a mely szerint a férjnek a hozomány jövedelmeiből feleségét különélése esetén részesítenie kell, természetsszerűleg változik ahhoz képest, hogy a férj a házasság együttélés következményei-

képpen arra vonatkozó terheket kénytelen-e továbbra is viselni. Így például, ha a közös háztartáshoz szükséges nagy lakás bére,, vagy a háztartásból kifolyó adósságok törlesztése terheli a férjet, a mely terhekben a hozománynak is osztoznia kell, kétségtelen,, hogy ilyenkor a hozomány egész jövedelméhez a különélő feleségnek joga nem lehet.

Annál kevésbbé lehet a feleségnek különélése esetén feltétlen joga a hozomány egész jövedelméhez, ha a közös háztartásból való távozásakor *gyermekait nem vitte magával*, hanem férjénél hagyta. A modern jogfelfogás szerint, mely a gyermekekre vonatkozólag a H. T. 95. §-ában jut kifejezésre, a házaseslet terheit a házastársak közösen viselvén, a gyermekek tartása és nevelése is közös teher, melyben a férjnek és feleségnek egyformán részt kell venniök. Ha tehát a feleség hozománya a férjnél marad ugyan, de az anya a gyermekek tartásáról nem gondoskodik, a hozomány jövedelmeinek kell a háztartás legfőbb költségeihez, a gyermekek nevelése és tartása költségeihez első sorban hozzájárulniuk és. csak azután, ha a háztartás egyéb költségeinek aránylagos viselése után a jövedelmekből még fennmarad valami, ehhez van a nőnek feltétlen igénye.

A magyar polgári törvénykönyv-tervezet mindezen részletkérdésekre nem terjed ki, bár egy általános jogszabályt sem ad, a melyben felhatalmazná a bírót a fentebb fejtegetett szükséges intézkedések megtételére. A kérdést a *perrendtartásnak* a házassági eljárásról szóló részében a 704. §. sem elég kimerítően és megfelelően szabályozza. Igaz ugyan, hogy a perrendtartás javaslata szerint a házasságbontó kereset beadása után a bíróságnak joga van a különélésre és a tartásra vonatkozó intézkedéseket a házassági törvény 102. §-a szerint megtenni, még pedig nagyon helyesen oly végzésben, a mely felfolyamodásra való tekintet nélkül azonnal végrehajtható s igaz ugyan, hogy a hozott határozatot a körülményekhez képest ugyanazon bírónak meg is lehet változtatnia, mégis hiányzik a javaslatból a bírónak adott azon hatalom, a melynél fogva ő saját belátása szerint úgy intézkedhetik, a mint azt a körülményekhez képest leghelyesebbnek tartja.

Ezen kijelentés hiányzik a javaslatból s nélküle félni lehet, hogy a házassági törvény 102. §. adta bírói hatalommal a gyakorlat ismét nem fog élni s ismét ragaszkodni fog a törvény betü-

jéhez, a mennyiben nem a kereset beadása után beállott és a felperes kérelmére bíróilag sanctionált ágy és asztaltól való külön-élésnek a házassági törvény 98. §-a értelmében való elrendelése esetére fog a bíró a nő és gyermekeknek tartása felől intézkedni, hanem a contradictorius eljárás lefolytatása után, esetleg évek múlva csak a végleges Ítélet meghozatala előtt a 99. §-ban megszabott hat havi vagy egy esztendei ágy és asztaltól való elválasztás elrendelésekor fog a tartás és gyermekek elhelyezése tárgyában intézkedni.

Annak kimondása nélkül, hogy a bíróságnak *a válókereset beadása után* az előterjesztett kérelemhez képest *azonnal* joga van a tartás és elhelyezés tárgyában intézkedni s itt saját belátása szerint mérlegelheti az adott vagyoni körülményeket, hiába mondja ki egyébként nagyon helyesen a perrendtartás javaslatának 704. §-a, hogy sürgős esetekben a legszükségesebb intézkedéseket az elnök is megteheti és hogy az írásbelileg előterjesztett kérelem felett szóbeli tárgyalás nélkül is lehet határozni, mely esetben az ellenfelet csak akkor kell meghallgatni, ha a késedelem veszélylyel nem jár. A fenti határozott és egyenes utasítás nélkül a bíróság megmarad a jelenlegi helytelen gyakorlat mellett annak daczára, hogy a javaslat többször idézett szakasza a bíróságnak jogot ad arra, hogy határozathozatal előtt a szükséghez képest tudakozódásokat is foganatosíthasson.

A fent kifejtett azon elveket, hogy a tartás kiszabásánál figyelembe kell venni *a férj vállam maradó házassági terheket* s ezek közt első sorban a gyermekek nevelésének költségeit, *a német* polg. törvénykönyv kifejezetten felvette 1579. §-ában, a midőn az azt mondja, hogy ha a vétkessé nyilvánított házastársnak kiskorú, férjhez nem ment gyermeke van, kit szintén neki kell eltartania, akkor elvált házastársával szemben fennálló tartási kötelezettsége csak annyira szorítkozik, a mennyi az ő szükségleteire, valamint a felek vagyoni és kereseti képességére való tekintettel a méltányosságának megfelelő.

A német polg. törvénykönyv ugyanezen szakasza gondoskodik *a tartás mennyiségének megállapításáról* is, a mikor kimondja, hogy a házastárs tartásának nem szabad akkorán lenni, hogy az az eltartó félnek rangjához való megélhetését lehetetlenné tegye. Ha tehát az eltartó fél egyéb kötelezettségeit is tekintetbe véve, állásának megfelelő életmódjának veszélyeztetése nélkül nem tud

a másik félnek kellő tartást nyújtani, joga van a német törvény szerint az egyéb adósságok törlesztése után fennmaradó és saját tartására fordítható jövedelmeinek két harmadrészét s ha ez az ő szükséges tartásához nem elég, annyit visszatartani, a mennyire szüksége van.

Ezt így, a hogy van, nem volna tanácsos a magyar törvényben is meghonosítani, mert a rosszhiszemű adósságcsinálásnak az eltartott fél kárára tág teret nyújt. A magyar végrehajtási törvény ezt a köztisztviselőknél úgy szabályozta, hogy a tartási kötelezettségnek kielégítésére a kötelezett a végrehajtást szenvedő fél fizetése 600 koronától fölfelé a fizetés feléig van fenntartva, a többi a hitelezőké. Nem szenved kétséget, hogy igen sok esetben a tartásra kötelezett köztisztviselő teljes anyagi romlását idézi elő azon körülmény, hogy a fizetéséből az esetleg hosszú idő óta lejárt s összegyűlt tartásdíjak erejéig vezetett foglalás miatt csak 600 korona marad az ő rendelkezésére.

Magántisztviselőknél s egyéb tartásra kötelezetteknel még rosszabb a helyzet, mert azoknak összes jövedelmei korlátlanul lefoglalhatók a tartás javára.

Nem egy embert tett már teljesen tönkre a bosszúálló vagy kíméletlen feleségének tartásdíja miatti végrehajtás.

A tartásra kötelezett házaspár adósságai a tartás összegének kiszabásánál kétségtelenül figyelembe veendőek, de meg kell szorgosan vizsgálnia a bírónak, hogy az adósságok újabb vagy régiebb keletűek-e, milyen eredetűek, a közös háztartásból kifolyólag erednek-e, esetleg nem a másik házastárssal együtt vagy éppen csak a másik házastárs érdekében csináltattak-e, vajjon nem könnyelmű vagy egyenesen a tartást igénylő házastárs kijátszására csinált adósságok-e.

A *Code civil* 301.-§-a szerint a nő tartása a férj jövedelmeinek egy harmadág terjedhet.

Az *angol jogban* igen szép gyakorlat fejlődött ki e kérdés körül s megállapodott abban, hogy a tartás összege a körülmények szoros mérlegelése alapján állapítandó meg, de az általános szabály legyen, hogy a nő és férfi összjövedelmének egy ötöde szabassék meg tartásul. A férj jövedelmének kiszámításánál le kell vonni a szokásos és szükséges kiadások átlagát, a nő tartozásaira vonatkozó fizetéseket s a fennálló adósságok évi törlesztéseit, de a férj életbiztosítási díjai nem vonandók le. (Probate and Divorce.)

Egyáltalán a bírónak fáradságot kell vennie magának szereptel behatolni a házassági ügy legmélyebb rejtekeibe s a maga nyomozó hatalmával ki kell kutatnia a házasfelek erkölcsi és vagyoni viszonyait a lehetőségig, hogy a teljes igazságot megtalálja, mert sehol oly érzékenyen nem sért a jogszolgáltatás igazságtalansága, mint a házassági ügy terén.

Manapság ezt az ügybuzgó szeretetet, a humanitást, mely a reményeikben csalódott házasfelekkel szemben föltétlenül tanúsítandó volna, sajnos, nem mindenütt találjuk, ellenkezőleg a sablonosság iránt szerföltött nagy szeretet kezd kifejlődni bíróságaink egynémelyikénél s a kényelmeskedés, a dolgok mennél gyorsabban való elintézésére való törekvés sok ügyben visszatartja a bírót attól, hogy a vizzálykodó házasfelek közt hivatásszerűleg a békítő s igazságosztó bíró szerepét játssza, a helyett csak házasságfelbontogató géppé válik. Pedig a szóbeliség, a közvetlenség, a bírói nyomozás elve, mely a házassági téren már diadalra jutott, gyönyörű alkalmat adna a bírónak arra, hogy igazi bírói hivatásának élhessen.

Annyi bizonyos, hogy ha a magán- és köztisztviselő fizetése adósságokkal van terhelve, a fizetés egyharmadáig a köz-, illetve a feléig a magántisztviselőnél, kevés marad lefoglalni való a feleség tartására. Minthogy azonban a férfit a feleség tartása miatt teljesen tönkre tenni nem lehet s a lejárt tartásdíjak egy összegben való végrehajtása esetén a köztisztviselőnek saját fenntartására csak 600 koronája, a magántisztviselőnek pedig éppen semmije sem marad, ez pedig természetesen képtelen állapot: lehetőséget kell adni a tartásra kötelezett házastárnak arra, hogy *a lejárt tartásdíjakat* vagyoni viszonyainak megfelelő részletekben fizesse s a tartásra jogosult csak az esetben vezethessen végrehajtást a kötelezett ellen, ha ez a részletfizetéseket elmulasztja. Ekkor is úgy kellene intézni a dolgot, hogy ne az összes lejárt tartásdíjak erejéig vezethessék a végrehajtást, hanem csak annyi erejéig, a mennyi a hátralékos tartásdíjak megfelelő törlesztésére szükséges. Szóval olyképp kellene beosztani, hogy a tartásra kötelezett maga is megtudjon élni s ne forduljanak elő oly esetek, mint manapság, a midőn a tartásra kötelezett életfeltétele megszűnővén, a tartásra jogosult nem juthatott pénzéhez, mert a másik fél egyszerűen otthagya állását, vagy abból kitétték.

A magyar törvénykönyvtervezet megmondja, hogy a *múltra* nézve tartás csak azon időponttól kezdve követelhető, a midőn a jogosult a kötelezettet az eltartási kötelezettség teljesítésére felszólította (Terv. 266. §.) s 3 évvel előbb lejárt tartást egyáltalán nem lehet követelni. (Terv. 1328. §. 10. p.)

A múltban lejárt tartásdíjak kérdése egyike a legkényesebbeknek. Egyrészt ott van a nő, a ki kíméletből nem követel tartást éveken át, másrészt ott van a férfi, a ki ki van szolgáltatva egy nagy összegre felgyűlt tartásdíjak elviselhetetlen terheinek. Teljesen helyes az, hogy a ki nem követelt, olyannak vélelmeztesse, mint a ki nem szorult rá; de viszont túlságos hosszú idő három év ahhoz, hogy mindaz a sok tartás, a mi a felszólítástól számított három év alatt lejárt, egyszerre követelhető legyen. Ha valaki felszólította házastársát tartási kötelezettsége teljesítésére, ne várjon három évig, hanem pörölje azonnal. Itt csak egy mentség lehet, ha t. i. a tartásra kötelezett tartózkodási helye ismeretlen lévén, nem volt perbe idézhető, mert az, hogy a kötelezett vagyontalan, nem állja útját annak, hogy a tartási kötelezettség, mint jogkérdés el ne bíraltassék. A megítélt tartás behajtása nem a peres, hanem a végrehajtási eljárás körébe tartozik.

Lehet itt még szó cselekvőképtelenségről vagy erőhatalomról is, a mely a per megindítását a tartásra jogosult részéről gátolná, azonban minthogy a kötelezettet az is megtámadhatja a ki helyette a jogosultat tartja, ez nem elég érv a három évi határidő fenntartására. Az angol bíraskodás azt mondja, hogy a tartás-évről-évre állapíttatik meg, azért az egy éven túl lejárt tartásdíjhátralékot csakis a mulasztásnak kellő indokolása után ítéli meg. (Harrison Probate and divorce.) Egy esztendő teljesen elegendő is volna ehhez. A lejárt tartásdíjak összege ennyi idő alatt nem növekednék meg elviselhetetlenül s az előbb lejárt tartásdíjat a kötelezett ismeretlen tartózkodása esetén még lehetséges volna követelni.

Éppen abból az elvből kiindulva, hogy a nő tartása évről-évre állapíttassák meg s a végzés vagy ítélet évről-évre ismét kiterjesztessék, okszerűleg következik, hogy a tartásra jogosult tartása mennyiségének a viszonyok változásához képest való *felemelését* vagy *leszállítását* okvetlenül lehetővé kell tenni. Ezt minden e kérdéssel foglalkozó író, különösen Sztelho, Raffay és a szerző isfolytonosan sürgetik.

Valóban csodálatra méltó dolog, hogy a törvénytervezet egyenesen lehetetlenné teszi a tartásdíj felemelésének vagy leszállításának kérését, mikor pedig ezt a gyermekek és rokonok tartásánál megengedi. Pedig hát csak magától értetődik, hogy ugyanannyi tartást nem fizethet egy gazdagságból szegénységbe jutott férj, mint a mennyit azelőtt fizetett. Ugyancsak nem méltányos az elszegényedett férjtől tartást követelnie oly asszonynak, a ki időközben gazdaggá lett. Viszont nem lehet megkívánni a nőtől, ki csekély jövedelmű férjétől volt kénytelen elválni, azt, hogy nyomorogjon, míg férje nagy jövedelemre tett szert. Egyenesen visszatetsző ismét, ha a férj feleségének, ki az ő jó hírnevét különválásuk óta üzött erkölcstelenségeivel beszenyezte, még mindig tartásdíjat köteles fizetni, esetleg annyit, hogy ugyancsak nehezebé válik azt a maga jövedelméből elszakítani. A házassági törvény csakis a kiszabott nőtartás felemelésének lehetőségét ismeri, ezt is csak két esetben és pedig akkor, ha a nő részére még a *szükséges tartás* sem volt a férj vagyoni helyzete miatt megállapítható és ez időközben megjavult, valamint, ha a tartás megállapításánál a nőnek oly jövedelmei vétettek számításba, melyektől később önhibáján kívül elesett. Minthogy a nőnek nemcsak szükséges, hanem *illendő tartásra* van igénye, kétségtelen, hogy a házassági törvény intézkedése még a tartás felemelése tárgyában sem kimerítő. A joggyakorlat még idáig a törvény határozott rendelkezése miatt a tartás leszállítása tárgyában nem hozott a jogérzetnek megfelelő ítéletet. Sőt viszont, minthogy a házassági törvény a *végleges* tartás felemeléséről intézkedik, a joggyakorlat még az *ideiglenes* tartás felemelését is megtagadja.

Mint föntebb láttuk, a német polg. törvénykönyv 1579. §-ában jogot ad a tartásra kötelezettnek saját megélhetésének biztosítását követelni. A tartás felemeléséről vagy leszállításáról a német polg. törvénykönyv sem intézkedik, csak általánosságban mondja ki az 1603. §-ban, hogy nem kötelezi a tartás azt, a ki egyéb kötelezettségei mellett képtelen saját tisztességes megélhetésének veszélyeztetése nélkül mást eltartani.

Az azonban, hogy a német polgári törvénykönyv a kivánt egyenes intézkedést nem tartalmazza, nem lehet ok arra, hogy e kérdés rendezését a magyar törvényhozás is elejtse, annál kevésbbé, mert követésre méltó példaképpen ott áll a francia Code Civil .209. §-a, mely kimondja, hogy ha az, a ki a tartást szolgáltatta.

illetve az, a ki arra jogosult, oly helyzetbe kerül, hogy amaz nem képes adni, emez pedig nem szorul reá részben vagy egészben, akkor a tartás alóli felmentést vagy összegének leszállítását lehet kérelmezni. Ugyancsak így intézkedik a Code Civil 301. §-a is, midőn jogot ad arra, hogy a nő tartásának megszüntetését kérje a férj, ha a nő többé arra rá nem szorul.

Hogy az ily irányú intézkedést miért mellőzte, sőt azt,, hogy a tartásnak a viszonyok szerinti változását miért nem engedi meg a tervezet, azt indokolása egyáltalán nem magyarázza meg.

Nagyon figyelemre méltó dolgot hagy rendezetlenül a törvénykönyv tervezete. Az a rendelkezés hiányzik u. i. belőle, hogy bizonyos idő letelte után a *házon kívüli tartás kötelezettsége alól* a kötelezett fél *felmentést* kérhessen. Számtalan esetben történik meg, hogy a feleség valami miatt összezőrdül a férjével s elhatározzák, hogy különváltan élnek. *Szerződésileg* megállapítják a tartásdíjat, rendezik a vagyoni viszonyait s külön mennek lakni a nélkül, hogy egymás ellen házasságbontó, vagy ágy és asztaltól való elválásra irányuló pert indítanak. Ezen közös meg-egyezésen alapuló különélés joggyakorlatunk értelmében bármikor megszüntethető s a szerződésileg megállapított tartás tovább nem követelhető, ha az egyik (mondjuk épp a tartásra kötelezett) a másik felet a H. T. 77. §-a adta jogánál fogva a házas életközösség; helyreállítására bírói úton felhívja.

Más azonban az eset, mikor a tartásra jogosult *bírói ítélet* alapján követeli a tartást s *így* azt, hogy ő jogosan él külön házastársától, bírói ítéletre alapítja. Itt sem a joggyakorlat, sem tételes intézkedés nem ad lehetőséget a tartásra kötelezettnek arra, hogy e kötelezettsége alól szabaduljon, arra hivatkozva, hogy az elkövetett sérelem óta letelt hosszú idő joggal enged arra következtetni, miszerint a kettejük között feldúlt viszony ismét békessé lett s egymással a közös háztartásban szépen meg tudnak férni. A polg. törvénykönyv tervezete erről az esetről hozzávetőleg sem intézkedik s a külföldi törvényhozásokban sem találunk megfelelő szabályt arra, mikép kívánhatná meg a békülni akaró fél a kibékülést azon jogkövetkezmény terhe alatt, hogy a másik fél elveszti tartási igényét, ha a békülést megtagadja. Mert ha a tartásra jogosult akar békülni s a másik makacskodik, legfeljebb marad minden a régiiben.

A házassági törvény az ágytól és asztaltól való különélés helyes és jogos voltát nem ismeri el s lehetőséget ad a feleknek, hogy az együttélést a házasság felbontásának terhe alatt követel-hessék. Erre vonatkozik a H. T. 77. §-a.

Ha pedig a felek egymástól a H. T. VI. fejezetének meg-felelőleg ágy és asztaltól bíróilag elválasztva élnek, a 107. §. szerint az esetben, ha az ágy és asztaltól való elválás az ítélet jogerőre emelkedésétől számítva 2 évig tartott, bármelyik házasság fél kérheti, hogy a bíró az ágy és asztaltól elválasztó Ítéletet felbontó ítéletté változtassa át.

Ezt megteheti az a házasság fél is, kinek vétkeből mondatott ki az ágy és asztaltól való elválás. Látjuk tehát, hogy ez esetben legalább szabadságát nyeri vissza a házastárs, ha már tartásdíjat köteles is fizetni. De hányan vannak, kik szívesen fizetnének tartásdíjat is, csak legalább újra megházasodhatnának, vagy akár szívesen helyre is állítanák a megbontott házasság életközösséget. Ezt azonban nem tehetik, mert külön élő házastársuk jogerős bírói ítélettel van felfegyverkezve, mely őt tartásdíjjal látja el s fel-jogosítja a különélésre. Ezen ítéletre hivatkozva, a házasság életközös-ség helyreállítását megtagadják, a házasság felbontását pedig lehetetlenné teszik, mert a 77. §-on alapuló visszatérésre kötelező végzéssel szemben különélésük jogosságára hivatkoznak.

Ha a törvény a házasság felbontásának alapul szolgálható bontó okokat hat hónap alatt elévültekké teszi s a házasság fel-bontását, ha az ezen idő letelte után kéretik, megtagadja, ha az ágy és asztaltól való elválás esetén 2 év letelte után a vétkes fél kérelmére a nem vétkes minden tiltakozása ellenére is kimondja a házasság felbontását, nem egészen következetes, ha a nőtartási perben hozott ítéletnek, mely pedig, tudjuk, nem mérlegeli az okokat túlszigorúan, oly hatást tulajdonít, mely a házasság életközös-ség megtagadását még 10 év letelte után is jogosulttá teszi.

Miért ne lehetne kimondani, hogy az a házastárs, a ki mond-juk 5 év óta ilyen tartási ítélettel kezében különváltan él a nélkül, hogy bontó pert indított volna házastársa ellen, neki megbocsá-tottnak vélelmezendő s annak visszahívására köteles visszatérni, mit ha meg nem tesz, a házasság fél lesz bontható. Ha talán sérel-mesnek tartanak a házastárs már megszerzett tartási igényeire vonatkozólag ezt az intézkedést, enyhítsük azzal, hogy hagyjuk meg a tartást neki, sőt nyugdíjjogosultságot s a névviselési jogot

is hagyjuk meg neki, egyesegyedül azt a lehetőséget adjuk meg, hogy a másik házastárs új házasságra léphessen. A házasság felbontásának a vétkesség folytán való kimondása elvén ezzel rést ütnénk ugyan, mert a vétkességből folyó következmények nem állanának be, azonban erre már van mire hivatkoznunk a német polgári törvénykönyvben. Ez ugyanis elfogadta 1569. §-ában az elmebetegséget, mint bontó okot, minthogy azonban itt vétkességet kimondani nem lehet, 1583. §-ában kötelezte a házasság felbontását kieszközölő házaselet arra, hogy elmebeteg házastársát eltartsa.

Tegyük azonban lehetővé azt is, hogy a vétkes fél igazolhassa, miszerint házastársa neki a tartási perben felhozott összes vétkeit megbocsátotta s így az idő múlásához még a megbocsátás is hozzájárult, minek következtében az, hogy az életközösség helyreállítását mégis megtagadja, nem egyéb részéről, mint makacskodás, a vétkes házastárral való együttélés gondolatától való irtózás, vagy talán egyéb okok, melyek esetleg egy harmadik személyben, illetve az élet százágú körülményeiben keresendők, a mely esetben a tartás is meg volna szüntetendő.

Lehetséges volna annak kimondása is, hogy ha a tartásra jogosult a visszahívó házastárshoz ismét visszatér s aztán ez utóbbi újból jogos okot szolgáltat amannak a különélésre s a külön tartás követelésére s azt a bíróság jogerős ítéletben kimondja, a másodszor is vétkezőnek soha többé ne legyen joga a nem vétkes felet az életközösség helyreállítására felhívni.

Az itt felvetett s ezekhez hasonló idevágó kérdések azonban okvetlenül szabályozást igényelnek. A férfinak a nőhöz való viszonyát behatóbb vizsgálat tárgyává tenni, évszázadok óta elhanyagoltuk. A társadalmi élet ezen, az embert legközelebről érintő viszonyt most kezdi először nyitott szemekkel nézni s bámulattal látja, mily sok bajnak, mennyi visszaállásnak volt szülőanyja a férj és nő egymáshoz való viszonyának e szabályozatlansága.

Itt az ideje, hogy a törvényhozás, a jogszolgáltatás hozzáfogjon e téren is a mélyreható, emberhez méltó, bölcs rendezéshez.

A FÉRJ, MINT CSALÁDFŐ.

Első és legfőbb joga a férjnek a családját, tehát feleségét és gyermekeit a külvilággal szemben *képviselni*, a család vezető fejének lenni, a kinek rendelkező szava van a családban.

Ha közelebbről vizsgáljuk a férj vezető jogait, azok vagy etnikaiak, a család legbensőbb életére vonatkoznak, vagy a vagyoni jog terén mozognak. A mi a családi életben a férj helyét illeti, a vezető szerepet neki a törvény nem adhatja meg, csak saját egyéni rátermettsége. Hiába mondja a törvény, hogy a férj szava döntő, döntő szavának súlya csak akkor lesz, ha az tényleg a család javára szolgál. Ha a feleség a férjét tapasztalatokban, észbeli tehetségben, arravalóságban felülhaladja, akkor a vezető szerep magától kihullik a férj kezéből s a feleség kezébe jut. Nincs hatalom, mely a nőt rákényszeríthetné arra, hogy beleegyezzen férjének oly terveibe, melyek esztelenségükkel nyilvánvalólag a család romlását idéznék elő.

Azért az az elv, hogy a férj feje a családnak, nem lehet parancsoló, csak arra jó, hogy az általános helyzetet megállapítsa és kijelölje a rangsorban a férj helyét, melyet annak betöltenie kötelessége; a nőnek ezt elfogadnia csak jószántából kell, t. i. ha ezt a férj vele képességeivel elfogadtatni képes. Nyilvánvaló itt ismét a feleségnek a férjjel egyenlő joga. Ezért bár a német polgáritörvénykönyv 1354. §-a s a magyar polgári törvénykönyv-tervezet 95. §-a kimondják is, hogy a férjre illeti a családi életre vonatkozólag a döntő szó, mégis hozzáteszik azonnal, hogy a feleség férjének nem tartozik engedelmességre, ha a férj vezérlő, rendelkező hatalmával visszaél; sőt a magyar Tervezet még azt is hozzá-

fűzi, hogy a férj feleségének okos tanácsait s ellenvetéseit kötelei figyelembe venni.

A francia Code civil, a mely a feleségnek a férj hozzájárulása nélkül Önképviselési jogot nem ad, 213. §-ában engedelmességre kötelezi a férj irányában a feleséget s e tekintetben kivételt nem állít fel. Az olasz codice civile a nő engedelmisségi kötelezettségéről hallgat. Az osztrák polgári törvénykönyv a férj döntő szava s a feleség engedelmissége, tehát a köztük levő rangbéli viszony tekintetében 91. §-ában úgy intézkedik, hogy a férj a család feje, ezen minőségénél fogva az ő joga a ház ügyeit vezetni. Azonban az élet mindezen dolgokat illetőleg azt mutatja, hogy a törvény a férj rangbéli elsőbbségét meg nem védheti. Hiába rendelí így, a súlypont arra a félre fog áthelyeződni, a ki a család egyensúlyának fenntartására képesebb s a valóban harmonikus házasság életben rangbéli különbség a két házastárs között nem lesz sem kifelé, sem befelé.

Mínthogy a férj a maga akaratát az annak ellenszegülő növel szemben bíróság előtt úgy sem érvényesítheti s a családi élet legtitkosabb rugói a bírósággal úgy sem volnának megértethetők s arra, hogy a férj és feleség közt a család javára szolgáló intézkedések körül lefolyó viták elintéztessenek, az állam fórumot nem adhat, fölösleges pium desideriumként még az elvet is felállítani a törvényben, rá kell bizoni azt a felekre magukra. A férj mint kenyérkereső természetszerűleg meg fogja kapni úgyis a feleséggel szemben rangbéli elsőbbségét, ha arra egyébként is méltó lesz.

Azzal, hogy a feleség s a gyermekek a férj nevét viselik, s a család mint egész és egyes tagjainak képviselőtére a férj jogos alt, a férj külsőleges rangbéli elsősége már eldöntöttnek tekinthető.

A magyar polg. törvénykönyv tervezete 95. §-ában kiemeli, azon körülményt, hogy a férj határoz többi közt annyiszor a mennyi- szer az *együttes lakóhely és lakás* dolgában, köteles azonban a férj felesége okos tanácsait és ellenvetéseit figyelembe venni s a bírónak figyelembe kell vennie, hogy adott esetben a házassági terheket a nő viseli vagy azok viseléséhez hozzájárul-e?

A férjnek azt a jogát, hogy ő jelöli ki azt a helyet, hol feleségével együtt fog lakni s a feleségnek ebből folyó azon kötelezettségét, hogy a férj által kijelölt helyen kell laknia, minden főbb európai törvényhozás kiemeli.

Kétségtelen azonban, hogy a régebbi törvények parancsoló

rendelkezése, mely a legújabbakban csak óhajtássá enyhült, nem erőszakolható keresztül. Igaz, hogy a férj, mint a család fenntartója, joggal irányíthatja a családot arra a helyre, a hol annak fenntartása legkönnyebben lesz lehetséges s igaz, hogy mint hivatalnok a felsőbb hatósága által működési helyül kijelölt területre köteles lévén menni, oda feleségének is kell őt követnie. Azonban azon szabály, hogy a férj jelöli ki a család együttes lakóhelyét, nem feltétlen parancs. Mert azon esetekben, a mikor a férj kalandvágya, megokolatlan, talán beteges helyváltoztatási szenvedélye, szeszélye az indító oka a család lakóhelye kijelölésének, vagy a mikor a lakhelyváltoztatás a családnak egyenesen romlására vezetne, olyankor a feleség joggal tagadhatja meg a férje által kijelölt helyen való lakást. Viszont, ha a családot s így a férjet is a feleség tartja el, lehetetlen a törvény rendelkezését követnünk s lehetetlen a feleséget arra köteleznünk, hogy férjét, ki máshová akar menni s ezzel feleségét a családfenntartó keresetforrástól fosztja meg, kövesse. Ezek mind olyan dolgok, melyek külső beavatkozást, rendelkezést nem tűnnek meg, sőt a melyekben a külső beavatkozás csak zavart okoz.

A magyar törvénykönyv tervezetének bírálói a 95. §. ezen fenntartása ellen nem tiltakoztak, bár maga az indokolás sem tudott döntő és fontos érveket felhozni a mellett, hogy a férjnek a családban való vezető jogköre törvényileg megállapíttassék, sőt ellenkezőleg, az indokolás ezen rendelkezéseket főleg azért tartja szükségesnek, hogy »concrétebb támaszponttal növeltesék az igazságos egyensúly érdekében a nő jogosult állásának törvényes megszilárdítása.«

Sajnos azonban, lehetetlenség a mai viszonyok között, mint fentebb is megjegyeztem, oly fórumot alkotni, a mely a család házi perpatvarait végrehajtás terhével bíróilag eldöntené. A magyar törvénykönyv tervezete szeretne ugyan valami kísérletet tenni ebben az irányban s megpróbálkozik valami olyan bírói intézkedéssel, a mely a családi viszálykodásokat rendezni volna hivatva, azonban ítéletei végrehajthatatlanok lévén, a bírói határozatok csak további perpatvarok előmozdítására volnának alkalmasok.

Mindaddig tehát, míg olyan bírói fórumot, mely az ily kérdéseket kielégítőleg megoldani tudná, alkotni nem bírunk, rá kell bízni a férjre és feleségre, hogy egymás között a rangbéli egyensúlyt azon társadalmi viszonyok szerint, a melyben élnek s azon

családi körülmények szerint állítsák fel, a mely körülmények szerint a férj és feleség a család szükségletei közül a fontosabbakat vagy kevésbé fontosakat látják el. A mai viszonyok között egyik európai törvényhozás imperatív rendelkezése sem vihető keresztül. Az igazságos és czélszerű rendelkezést a német törvénykönyv s a magyar törvény iparkodnak legjobban megközelíteni, a mikor a feleségnek a férjjel egyenrangú mivoltát hangsúlyozzák, figyelmeztetvén az előbbit, hogy nem köteles a férj rendelkezéseit követni, ha az hatalomköre vei visszaél.

Nagy kérdés azonban az, hogy egyes adott esetekben van-e a férjnek egyáltalában joga rendelkezni, más esetekben, hogy visszaél-e egyáltalában egy oly hatalommal, a mely voltaképpen nem is adatik meg neki. Mert hisz midőn a férj az együttes lakóhelyet kijelöli, oda ellenkező feleségét erőhatalommal el nem vitetheti, minthogy annak minden tekintetben teljesen szabad önrendelkezési joga van s legfeljebb annak teszi ki magát, hogy a férj őt, mint a férj, illetve a család életbevágó érdekeivel ellenkezőleg cselekvőt megfosztja feleségi mivoltától. Minthogy tehát a törvény engedelmisséget a feleségtől nem követel, nem mondhatja a férj kivánságával ellenkező nőre azt, hogy engedetlen. Végeredményében tehát a férjnek csak az az óhajtása lehet, hogy az ő s a család érdekeit a feleség mozdítsa elő, jogi értelemben véve azonban követelnie tőle semmit sem lehet. Oly hatalomköre tehát, melylyel visszaélhetne, a férjnek a mai társadalmi viszonyok között nincs is. A német polg. törvénykönyvnek 1354. §-a s a magyar törvénykönyv 95. §-a voltaképpen tehát oly jogokról és köteleességekről beszél, bár az ósdi felfogást iparkodik enyhíteni, a melyek tényleg nincsenek s így csak zavart okoz. Leghelyesebb volna tehát a 95. §-t egészen elhagyni.

A mi a férjnek azon jogait illeti, hogy *vagyonjogi téren* tett rendelkezéseiben a család nevében jár el, ez csak olyképpen érthető, hogy a mennyiben a férj, mint a család feje, a saját vagyonát használja fel rendelkezései alapjául, ezen rendelkezéseinek a család egyik tagja sem mondhat ellent s ahhoz, hogy a férj intézkedése joghatályos legyen, sem a feleség, sem a gyermekek hozzájárulása nem szükséges.

Ugyanígy rendelkezhetik a férj feleségének az ő teljes hatalmú rendelkezési jogköre alá bocsájtott vagyonával is, a milyen a hozomány és a feleséget illető közszereményi rész, valamint a

gyermeknek vagyonának jövedelmei, melyek felett elszámolási kötelezettség nélkül rendelkezhetik.

Ennyiben jelentkezik csak a férj, mint családfő a külvilággal szemben a család képviselőjeként vagyoni jogi téren. Egyéb tekintetekben vagyoni jogi téren is úgy a feleség, mint a gyermekek önálló jogosultsági személyekként szerepelnek, a kiket a családfőnek az ő saját külön, tehát a férj rendelkezése alá nem bocsájtott vagyonukra vonatkozólag a férj rendelkezései nem köteleznek. A mi a *gyermek nevelését* illeti, ezen a téren a mai jogállapotok szerint a férj mint atya szava döntő, de nem úgy, hogy abban az anyának, esetleg gyámhatóságának is beleszólása ne lehetne. Igaz ugyan, hogy az anya csak akkor fordulhat panaszszal a gyámhatósághoz, ha az apa a gyermek testi vagy lelki, épségét veszélyezteti. Egyébként azonban az apa teljes joggal intézkedhetik a nélkül azonban ismét, hogy a gyermeket az anyjával való érintkezés alól teljesen kivonhatná.

Mindezekből kétségtelen tehát, hogy a férj családfői, tehát családi képviselői joga nem teljes, az csak a reprezentációban, mondhatni a család kebelében ható tényezők által elfogadott intézkedések végrehajtásában nyilvánul.

Az újabb jogfejlődés teljes erejével oda irányul, hogy a férj rendelkezési joga még a hozomány és közszerzemény terén is megszorítottassék s a nőnek e téren mennél több beavatkozó hatalom adassék.

Hogy mennyire nem teljes a férjnek családfői hatalma, mennyire csorbult a társadalmi élet fejlődése folyamán a római jogi páter familias fogalma, azt legjobban mutatja az, hogy a poig. törvénykönyv tervezetének bírálói utaltak arra, hogy a nőnek a törvényben kifejezetten olyképp kellene megadni az úgynevezett *házvitel jogát*, hogy azt tőle a férj csakis alapos okokból vonhatja el. A magyar törvénykönyv tervezetének 98. §-a a nőt jogosítja fel, illetve kötelezi a ház vitelre, tehát a háztartás gondjainak ellátására. Felhatalmazza őt arra, hogy a házvitelhez tartozó ügyletekben férje részére vagy nevében járjon el. A tervezet feljogosítja azonban a férjet arra, hogy a nőtől e hatáskört egészben vagy részben elvonhassa a nélkül, hogy a férj ezen intézkedésével szemben a nőnek jogorvoslatot adna. A német polg. törvénykönyv 1357. §-a a nőnek jogot ad arra, hogy panaszával a gyámhatósághoz (Vormundschaftsgericht) forduljon. Ezen

felebbezési jogot a nőnek a magyar törvényben is meg kellene adni. Látjuk tehát, hogy a régebbi törvényhozásokkal szemben, melyek a nőnek ezen jogáról egyáltalában nem is tesznek említést, az újabb törvényhozások a férj representáczióhatalomkörén belül, a nő jogait mennyire kiszélesítik. Azonban itt ismét egy másik hibába esik a magyar tervezet, a mennyiben a nőt a háztartás körén belül teljesített intézkedéséből kifolyólag vagyoniilag nem kötelezi a férjvel egyetemlegesen. S úgy tünteti fel a nőnek a háztartásra vonatkozó jogait, illetve kötelezettségeit, mint ha azt a nő nem saját jogán, hanem csak mint a férj megbízottja, illetve mint a családdal szemben önmagában szolgálatokra kötelezett egyén teljesítené a nélkül, hogy intézkedései őt kifelé önálló családanyai s így szintén családfői jogokkal felruházott egyénnek tüntetnék fel, jóllehet a fentiekben láttuk, hogy maga a törvény kötelezi a férjet arra, hogy felesége észrevételeit intézkedéseiben figyelembe vegye.

Hogy a feleségnek *önmaga felett* mily teljes rendelkezési joga van s elhatározásait mennyire nem köteles a férj beleegyezésétől függőleg megvalósítani, azt élenken megvilágítja azon körülmény is, hogy a feleségnek férje beleegyezése nélkül is van joga hivatalt vállalni s a maga személyére szolgálati szerződést kötni.

Az olasz polg. törvénykönyv szerint, mely a feleség kötelességei közül az engedelmisséget a francziával ellentétben már kihagyta, a feleség jogügyleteiben csak akkor nem szorul férje jóváhagyására, ha ipart vagy kereskedést folytat. A franczia polg. törvénykönyv, a mely a feleséget engedelmisségre kötelezi a férj irányában, a feleség jogügyleteihez szintén megkívánja a férj jóváhagyását. Az osztrák polg. törvénykönyv a feleség szabad rendelkezési jogát nem érinti. Az angol married woman's property act határozottan kijelenti a nő szabad rendelkezési jogát önmaga és vagyona fölött. A német polg. törvénykönyv 1358. §-a azt mondja, hogy ha a feleség egy tharmadikkal szemben a saját személyében teljesítendő szolgálatokra kötelezi magát, az esetre a férjnek jogában áll ezen jogviszonyt felmondási határidő bevárása nélkül megszüntetni, ha kérelmére a gyámhatóságtól erre felhatalmazást nyer. A gyámhatóságnak ezen felhatalmazást akkor szabad megadnia, ha az asszony működésével a család élet érdekeit sérti. A férj nem szüntetheti meg a nő által megkötött szerződést, ha annak meg-

kötéséhez hozzájárult, illetve ha helyette a gyámhatóság ezen hozzájárulást megadta, valamint akkor sem, ha a férj és feleség egymással nem élnek házas életközösségben.

A német polg. törvénykönyvnek ezen intézkedését érdemes a legnagyobb figyelemre méltatni. Mindenesetre egy elv jut ebben érvényre és pedig a német törvénykönyv 1354. §-ban kifejezésre juttatott azon elv, hogy a családi körnek legfőbb factora, a kitől minden kezdeményezés ki kell hogy induljon s a ki által a család mint ilyen érvényre jut: a férj. A német felfogás nem mondja ugyan ki, hogy a nő a férjnek engedelmességgel tartozik, de a sorok között s egész eszmemenetében alája s nem melléje rendeli a feleséget a férjnek, kettőjük közé állítván a gyámhatóságot, hová a feleség panaszával fordulhat. A magyar felfogás, úgy a mint a tervezetben érvényre jut, a férjet kötelezi arra, hogy a feleség okos tanácsait és ellenvetéseit vegye figyelembe. A német felfogás ellenben a férjnek adja a rendelkező hatalmat, csak az asszonyt jogosítja fel, hogy ne engedelmeskedjék, ha a férj hatalmával visszaél. A két felfogás között nagy a különbség már így is s még szembe-tűnőbb, ha a feleségnek a tervezet 95. §-ával kapcsolatban fentebb fejtegetett egyenjogúságát figyelembe vesszük. A magyar ugyanis kezdettől fogva mindig a felé hajolt, hogy a feleséget a család ügyei-ben a férjjel egyenlő jogokban részesítse, ha ez úgynevezett lovagias-ságában néha túlzásba megy is, praktikus jogi szempontokból épp úgy, mint társadalmi szempontokból kiindulva be kell valla-nunk, hogy a magyar felfogás azt az eszményt, a mely jogalkotásá-ban mindig vezette, t. i. a társadalmi szabadság eszményét leg-inkább közelíti meg. Még az angol jog is utána következik a magyarnak.

A tervezet 95. §-ában kifejtett azon felfogást, mely törvényben állapítja meg a férj rangbéli elsőbbségét, mint fentebb kifejtettük, nem helyeseljük. A társadalom, a mennyiben mai rohamos fejlő-désében akadályokra nem talál, a törvénynek ezen rendelkezését nem fogja figyelembe venni. Ebből kifolyólag Sztchlo Kornállal ellentétben az a véleményünk, hogy a német törvény felfogását a magyar világnézet nem veszi be. Ellenkezőleg a magyar fel-fogás a nőnek teljes szabadságát kívánja meg. Igaz, hogy a német törvény nem adja egyenesen a férj kezébe a hatalmat a feleség szolgálati szerződésének megszüntetésére s azt csak a gyámhatóság közbenjöttével engedi meg, mégis a személyes szabadság korlátozása

a feleség elszegődési jogának megvonása. Ha a magyar törvény szintén állítana fel egy családi ügyekben bíráskodó törvényszéket, a milyen a német Vormundschaftsgericht, akkor még el lehetne képzelni, hogy a férj panaszával oda fordul s kényszeríti hivatalnokoskodó feleségét, hogy ismét a családi tűzhely mellé álljon. Azonban mely bíróság az, a mely a családos élet apróbb ügyeit, annak számtalan csinyját-binját, hajszálfínomságú árnyalatait igazságosan meg tudná ítélni. Kétségtelen dolog az, hogy a feleség" csaknem sohasem szeszélyből, hanem az élet szükségletei által kényszerítve vállal hivatalt, szegődik el cselédnek, lép egyéb kenyérkereseti pályára s hagyja ott szabadságát, melyet a családi tűzhely körül élvezhetne. Hiszen a törvény maga utalja őt arra, hogy férjének a kenyérkeresetben segítő társa legyen.

Vagy a férj léhasága, vagy az általa keresett kenyér elégtelensége, vagy betegség és egyéb csapások okozhatják általában véve azt, hogy a feleség idejét szolgálata és családja közt osztja meg. A férjnek jogot adni, hogy feleségét ettől visszatartsa, a legdurvább visszaélésekre vezethetne, bírónak pedig igazságot osztani e kérdésekben valami nehéz.

Kérdés már most – mit Szehlo felvet, hogy joga van-e a feleségnek színházhoz, orpheumhoz elszegődni, vagy esetleg erkölcstelen vállalatoknál szolgálatot vállalnia. Az alapelv mindig az: akar-e a nő hű feleség és odaadó családanya lenni, ki kötelességét teljesíti vagy nem. Ha a nő a színháznál, orpheumnál vagy egyebütt oly szolgálatokat teljesít, a melyekkel férje és családja jó hírét, becsületét, egész existenciáját veszélyezteti s így családja iránti kötelezettségeit nem csak elhanyagolja, de határozottan megszegi, az esetre természetes, hogy le kell vonnia a következményeket s vagy vissza kell térnie a családi tűzhelyhez, vagy meg kell szünnie a férj feleségének lennie, a mit a férj azzal érhet el, hogy a házasságot felbontatja. Azonban a nőt, ki nem akar többé férjének felesége maradni s ki inkább a házassági kötelékből lép ki, mintsem szolgálatát otthagyja, jogtalanság megfosztani kenyérkeresetétől is a nélkül, hogy őt a házi tűzhelyhez való visszatérésre kényszeríteni lehetne.

A tapasztalat azonban nem egyszer azt mutatja, hogy az a nő, ki férjének nem tetsző módon keresi is kenyerét, a leghűbb feleség és a legönfeláldozóbb családanya marad.

HÁZASTÁRSÁK S A GYERMEK.

A házastársaknak nemcsak egymás irányában vannak kötelezettségeik, hanem legfőbb kötelességük – a mely mondhatni egymás iránti kötelezettségüknek is előtte áll – az, hogy *gyermekeiről* akképp gondoskodjanak, hogy azok az ő rangjuk, társadalmi állásuk és vagyoni viszonyaikhoz mérten *kellő ellátásban, tartásban és nevelésben* részesüljenek. Mennél műveltebb valamely nép, annál nagyobb gondot fordít arra, hogy a gyermekek a lehető legjobb ellátásban és nevelésben részesüljenek. A nyugaton nagy tudományos irodalom fejlődött ki a szülőknek a gyermekek iránti kötelezettségeikről s csak természetes, hogy a jog és a törvényhozás s nem különben a joggyakorlat lépést tart a gyermekekről kifejlesztett tudományos irodalommal az általa felvetett eszmék megvalósításában. A mint a *közös háztartásra* vonatkozólag teljesen egyforma kötelezettségeket ró a törvény a férfira és a nőre, épp úgy egyformán kötelességévé teszi a gyermekek tartását mindkét szülőnek, a mikor a házassági törvény 95. §-a kijelenti, hogy a közös gyermekek tartása és nevelése költségeit mindkét szülő jövedelme arányában köteles fedezni, ha arra a gyermekek vagyonának jövedelme elégtelen.

Igaz ugyan, hogy a törvény a most idézett §-ban a házasság felbontása esetéről intézkedik, mindannak daczára, tekintve az újabbban kifejlett jogélet szellemét, elévültnek kell tekintenünk a gyámi törvény 11. §-ban foglalt azon intézkedést, mely szerint a gyermekeket első sorban az apa köteles eltartani s meg kell állapítanunk, hogy a házassági törvénynek föntebbi szabálya az esetre is áll, midőn a szülők egymással közös háztartásban élnek. Ugyanezen: intézkedést foglalja magában a *német* polg. törvénykönyv 1602. és

1603. §-a, melyek szintén a szülőknek a gyermekeik irányában való *együttes kötelezettségét* állapítják meg, mondván, hogy ők minden rendelkezésükre álló eszközt kötelesek egyképpen a maguk és gyermekeik tartására fordítani.

A gyermek tartásának és nevelésének költségeire a szülők első sorban *a gyermek vagyonának jövedelmét* használják fel s csak ha ezen jövedelemből nem kerülnek ki a tartás és nevelés költségei, kell azokat saját jövedelmeikből pótolniok. Ha a szülők jövedelme a gyermekével együtt nem volna elégséges arra, hogy a gyermeket kellőleg eltartsák, csak akkor nyúlhatnak a szülők a gyámhatóság beleegyezésével a gyermek törzsvagyonához, a mint ez a gyámi törvény 16. §-ban megállapítást nyert. Ha pedig a szülők önmagukat sem képesek társadalmi helyzetüknek megfelelőleg eltartani, akkor,- a mint a német törvény magát kifejezi, minden rendelkezésre álló eszközt a maguk és gyermekeik tartására egyformán kell fordítaniok, a mi magyarul annyit jelent, hogy kenyerüket meg kell osztaniok gyermekeikkel. Ezen elveknek nem mindenikét követi a magyar polg. törvény könyvtervezet, a mennyiben 251. §-ában fenntartja a gyámtörvény intézkedését, hogy a kiskorú gyermekeket *első sorban az atya köteles eltartani*. A szülőknek gyermekeik irányában való kötelezettségét így elkülöníteni s az atya kötelezettségét súlyosabbá tenni nem helyes, mert rontja a házastársak teljes egyenjogúságának feltétlenül biztos és szükséges irányelvét s az atya nagyobb kötelezettségéből már magától értetődőleg is *nagyobb jogot* követel a gyermek irányában az atya számára az anyával szemben, a mi pedig méltánytalan és igazságtalan. Ezt érezte maga a polg. törvénykönyv idevonatkozó részének tervezője is, a, mikor a 250. §-ban kijelenti, hogy a szülőknek mindazt, a mijök van, egyformán kell a maguk és kiskorú gyermekük eltartására felhasználniuk. Ezzel a helyes intézkedéssel szemben valóságos ellentmondás kiemelni az atya első sorban való tartási kötelezettségét. A mikor a kötelezettségek különbözők, különbözőniük kell egymástól a jogoknak is. Már pedig abból, hogy az anya tartási kötelezettsége az apáé után következik, annak kellene szükségképpen folynia, hogy az anyának gyermekeihez kevesebb joga legyen, mint az apának. Ezen téves nézetet követi is a társadalmi felfogás és nem egyszer a bírói és árszászéki gyakorlat is s ezen nézet éppen a törvénynek azon intézkedéséből táplálkozik, a mely a gyámi törvény 11. §-ában van kimondva, hogy t. i. a

vagyontalan kiskorút első sorban az apa s csak ha ez magában erre nem képes, vele együtt az anya köteles eltartani. Hogy a társadalomnak fent említett felfogása a törvénynek a tartásra vonatkozó eme rendelkezéséből fakad, az abból is kétségtelen, hogy semmiféle törvény nem ad az *apának* gyermeke fölötti *kizárólagos rendelkezési jogot*, de még olyant sem, a mely az anya rendelkezési jogát megelőzné olyképp, hogy az anya csak akkor rendelkezhetnék gyermekével, ha ő azt eltartja, illetve ha az apa a gyermekkel való rendelkezést, annak gondozását elhanyagolná. Ellenkezőleg úgy a gyámi törvény 10. §-a, mint a H. T. 103. §-a határozottan kiemeli, hogy a gyermek személye fölötti felügyelethez, a vele való érintkezéshez, nevelésének ellenőrzéséhez, a házi fegyelemhez *mindkét szülőnek egyforma joga van*. Helyesen emeli ezt ki Sipőcz a szülők és gyermekek közti jogviszonyról írt kitűnő művében, hangsúlyozva, hogy az anyának az apa azon intézkedéseivel szemben, melyek a gyermek érdekeivel ellentétesek, a gyámhatóság előtt panaszra van joga.

Mindezekből kifolyólag, tekintettel arra, hogy az anyának feltétlenül egyenlő jogot kell adni gyermekei fölött az apával olyképp, hogy a köztük levő rangelsőbbiséget szellemi képességeik s belátásuk erejének súlya döntse el s tekintettel arra, hogy egyenlő jogok egyenlő kötelességeket kell, hogy szüljenek, feltétlenül az volna a helyes intézkedés, ha a törvény a szülőket gyermektartásra egyetemlegesen kötelezné.

Herbert Spencer ezt mondja: »Ha azt kérjük, hogy minő változatokat várhatunk a nők helyzetében, a válasz csak az lehet, hogy a további közeledés fog érvényesülni *a nemek helyzete közötti egyenlőség* felé. A militarizmus aláhanyatlásával s az industrializmus emelkedésével a személyi jogok erősödő érzetével és mások személyi jogainak ezzel együtt járó rokonszenves figyelembe vételével *csökkennie kell a nők politikai és házi korlátoltságainak* mindaddig, míg csak olyanok maradnak fenn, melyeket a testalkat különbözősége hoz magával.« (Synthetikus philosophia.)

Szemben állónak látszik ezen most fejtegetett felfogással az *atyai hatalom* fogalma, a mely régi jogunkból átvéve megmaradt a gyámi törvény 15. §-ában s a melyből az atyának a gyermek fölötti rendelkező hatalmát s a vonatkozó támogató érveket szokták meríteni kapcsolatban a fentiekkel, melyek az atya nagyobb-fokú tartási kötelezettségéből folynak.

Azonban az »atyai hatalom«, mely a kezdetleges római jogban a gyermek személye fölötti teljes, régi jogunkban már korlátozottabb rendelkező jogokból állott, ma már nem annyira joga és hatalma, mint inkább kötelessége az atyának, a melyben mai jogunk szerint az anya is osztozik.

A gyámi törvény 15. §-a szerint az *atya* atyai hatalmánál fogva kiskorú gyermekeinek törvényes képviselője s vagyonának rendszerint számadás terhe nélküli kezelője.

Ha tehát azt nézzük, hogy mennyivel van több joga az apának gyermekei fölött, mint az anyának, arra az eredményre jutunk, hogy voltaképpen semmivel.

Az apának ugyanis nincs joga gyermekét teljesen elvonni anyja köréből, ha az a gyermek jólétét nem veszélyezteti; nincs joga az anya tiltakozása daczára neveltetését önkényesen ferde irányokba terelni, ha az anyának megvannak reá az anyagi eszközei, hogy az apa által az anya tiltakozása miatt megvont támogatást pótolja.

Az oly hatalom, mely megszüntethető, ha azzal a jogosult nem él, vagy visszaél, s melyről nem szabad és nem lehet lemondani, nem hatalom, hanem kötelesség. Már pedig a gyámi törvény 22., 23. stb. §-ai értelmében az atya intézkedési hatalma gyermeke fölött tőle elvonható, ha neveltetését, vagyona kezelését elhanyagolja.

Az apa tehát, mint olyan, ki családja számára kenyérkeresetével a megélhetést biztosítja, mint olyan, ki az általa szerzett pénznek hova fordítása felől bizonyos fokig rendelkezni jogosult, megszabhatja, mire fogja fordítani a gyermek tartására szánt pénzt, de ha ebben versenyez vele az *anya*, ez utóbbinak *is vannak rendelkezési jogai*, a melyektől őt az apa el nem tilthatja, csak egy esetben, ha az a gyermek érdekei ellen történik. Tehát valamint a házasfeleknek egymásközt teljes egyenlőséggel kell intézkedniök, mindig csak a közös háztartás javát tartva szem előtt, épp úgy a szülőknek *is teljesen egyenlőknek* kell lenniök a gyermekek felőli intézkedés tekintetében, csak *mindig a gyermek javát* kell szem előtt tartaniök. Barbarizmus volna az anyát szótlán engedelmesre kényszeríteni az önkénykedő apával szemben, feltéve, hogy kívánságai keresztülvitelére a megfelelő anyagi eszközök rendelkezésére is állanak. Sőt még ha ez nincs is, még akkor is joga legyen az apa pénzének a tervezett célra való fordítását megaka-

dályozni, ha a gyermek java úgy kívánja. Már egymagában az, hogy az együttélő feleknek a gyermek java felőli viszálykodásaiba joga van beleszólnia az árvaszéknek, mint a gyermek felőli vitás kérdések elbírálására hivatott bíróságnak, már ez igazolja, hogy nem az atyáé egyedül a döntő szó s nem az anyáé egyedül az engedelmisség. De minthogy serdült korában már maga a gyermek is beleszólhat a saját sorsának intézésébe s ha megfelelő érvei vannak, feltétlen engedelmisséggel már ő sem tartozik, az apai hatalom még a gyermekkel szemben is csak addig érvényesülhet, míg annak számbavehető akarata nincs.

Ha pedig mindezeket számba vesszük, kétségtelenül meg lehet állapítanunk, hogy az atyai hatalom kimerül abban, hogy az atya mint gyermeke vagyonkezelője, mint gyermeke jogi képviselője, első sorban *köteles* eljárni gyermeke *helyett* az őt érdeklő ügyekben s kimerül abban, hogy ő *köteles* gondoskodni gyermeke neveltetéséről s eltartásáról, de viszont ezen kötelessége teljesítése közben *intézkedési jogosultsága* van. Ez azonban nemcsak az ő kizárólagos kötelessége, illetve joga, hanem az anyáé is, a kinek joga van bele nem nyugodni az apa intézkedéseibe. Hogy az apa azon joga, hogy gyermekét attól, ki azt jogtalanul magánál tartja, hatósági segítséggel *visszakövetelheti*, illetve elcsavargó gyermekét fegyelmi joggal a házban visszatarthatja, mennyire nem kizárólagos apai hatalom, hanem szülői kötelesség, mutatja az, hogy mindezekre *jogosult* az anya a maga nevében is, de egyúttal mindkét szülő *köteles* is visszahozni a házhoz gyermekét, ha ez annak javára szolgál. Viszont a gyermek, vagy helyette más, ha igazolni tudja, hogy a szülői háznál erkölcsi veszélyeztetve vannak, elvonható a szülők rendelkezése alól az apai hatalom ellenére is. És ismét csak az atya képviselői kötelezettségeiből folynak egyes olyan intézkedések is, a melyek hatalomnak tűnnek fel, jöllehet nem azok, mert részben megszüntethetők, részben pedig a kiskorú cselekvőképtelenségéből folynak. Így az 1879. évi L. t.-cz. 24. §-a szerint a kiskorúnak a magyar állampolgári kötelelkből való elbocsátásához szüksége van az atyja beleegyezésére, mert az állam érdekében áll, hogy a kiskorú állampolgárságának megváltoztatásánál az apa akaratába ütközzék s ezzel elhatározásának megvalósítása megnehezítettessék. Ugyancsak szükséges az atya, mint törvényes képviselő beleegyezése az örökbefogadáshoz (megjegyezzük itt, hogy a törvénykönyv tervezetének 225. §-asz-

rint már az anya beleegyezése is szükséges), valamint a kiskorú házassággötéséhez a H. T. 8. és 9. §-a szerint. De már itt az apa beleegyezését annak megtagadása esetén a gyámhatóság pótolja. Látjuk a *fokozatos fejlődést* az 1879. évi törvény után, a hol a gyámhatóságnak még nem volt pótló szerepe, az 1894. éviben, a hol a gyámhatóság már az apa helyébe lép, ha az önkényesen jár el, tehát törvényes képviselői kötelességeit nem jól teljesíti. A gyámi törvény 15. §-a értelmében az apa törvényes képviselői jogából kifolyólag gyámot nevezhet gyermeke számára. De az anya ezt a gyámot, ha nem megfelelő, a gyámhatóság segítségével elmozdíthatja.

Mindezen itt vázolt körülményekből nyilvánvaló, hogy az apai hatalom kifejezés fenntartása csak zavart s félreértéseket okoz a két szülő jogköre megítélése terén és hogy az apának az anya fölött döntő súlyt adni a jogban s nem bízni azt a felek egyéni értékének érvényesülésére: igazságtalan dolog, a melyen a gyakorlati élet kényszerúsége túlteszi ugyan magát, de csak *úgy*, hogy nem tartja tiszteletben a törvényt, mely apai hatalomról beszél.

Ellen Key azt mondja: a míg minden egyes gyermek a mint atyjával, *úgy* anyjával szemben is nem gyakorolhatja ugyanazon jogokat s a míg mindkét szülőnek nincsenek ugyanazon kötelességei gyermekükkel szemben, mindaddig még alapköve sincs megvetve annak az erkölcsösségnek, a mely a férfi és nő együttéléséhez megkívántató. (Das Jahrhundert des Kindes.)

Sipőcz László így szól: Mindkét szülőnek egyaránt gyermeke a gyermek; egyenlő jogalapon egyenlő jogokkal kellene birniok a szülőknek a gyermek felett úgy egymásközti viszonyukban, mint a gyermekkel szemben. Sőt az anya joga az atyáénál erősebbnek látszik.

Ezen kitérés után – különösen kiemelve még azt, hogy a tervezet az apai kizárólagos hatalmat még a mai szük és hatalomnak nem nevezhető formájában sem ismeri, a miről különben alább bővebben lesz szó – térjünk vissza a *tartás* kötelezettségére. A fentiek után bátran megállapíthatjuk, hogy semmi szükség sincs félreértések előidézésére a szülők jogainak rangsorozatát illetőleg *a tartás kötelezettségének a szülők közt rang szerint való megkülönböztetésével* s az a kívánatos, hogy kimondassák, miszerint az apa és anya vagyoni viszonyaikhoz mérten egyformán kötelesek gyermekeiket eltartani.

A *francia* Code civil 203. §-ában a gyermektáplálás és tartás és nevelés mindkét szülőnek egyformán kötelességévé tétetik. Az 1448. §. azonfelül még kimondja, hogy ha a férj és feleség vagyona külön választatik, az anya az apa s a saját jövedelmei arányában köteles a házastárs s a gyermekek tartásának, s nevelésének költségeihez hozzájárulni. Sőt egyedül köteles mindezt viselni, ha a férjnek nincs semmije sem.

Az *olasz* codice civile 138. §-ában azt mondja, hogy a házasság mindkét házastársra rárója az utódok tartásának, nevelésének s taníttatásának kötelességét. Ez a kötelezettség az apát s az anyát vagyoni viszonyaik arányában terheli olyképp, hogy az anyára eső részbe bele kell számítani a hozomány jövedelmeit.

A hozomány rendeltetése a házaselet terheinek könnyebbítése lévén, kétségtelen, hogy annak kamatai a feleség, illetve anya részéről jövő szolgáltatásba joggal beszámíthatók.

Az *angol jog* az esetre, ha az anyának is van külön vagyona, őt az atyával egyetemlegesen kötelezi a gyermekek eltartására s míg a magyar gyámi törvény 11. §-a elég helytelenül az atyát kötelezi első sorban a kiskorúval szemben is a tartásra s csak másodsorban az anyát és pedig csak akkor, ha az apa erre nem képes, addig az angol férjes nő vagyonáról szóló 1882-iki törvény (Married woman's property act) 21. §-a s az ebből kifejlődött joggyakorlat világosan megállapítja, hogy a *gyermek mind a két szülő* ellenében *egyetemlegesen* érvényesítheti tartásra való igényét s a szülők csak egymás között (inter se) állanak oly rangsorban, hogy az anya az általa teljesített szolgáltatást férjétől visszakövetelheti.

Az *osztrák* polgári törvénykönyv 167. §-a mindezekkel a modern jogokkal ellentétben a magyar gyámi törvény 11. §-ával egybehangzólag a gyermeket előbb az atyához utasítja tartási igényével s csak ha ez nem képes, akkor az anyához. Hogy ez mennyire helytelen, az sok bizonyításra nem szorul.

A magyar és osztrák jog szerint ugyanis ha a vagyontalan gyermek első sorban vagyonos anyja ellen fordul s tőle követeli a tartást, ez utóbbinak joga van a gyermek elutasítását kérni, azt hozva fel védelmül, hogy a gyermeket első sorban az atya lévén köteles eltartani, ő reá a tartási teher csak akkor hárul, ha bebizonyítást nyer azon körülmény, hogy az atya a gyermek eltartására vagyoni viszonyainál fogva képtelen. Már most meg-

történhetik az, hogy az atya távol van s a kereset neki nem kézbe-síthető, vagy pedig a jövedelmeihez, illetve vagyonához a gyermek nem tud hozzáférközni s így bár az atya képes volna gyermekét eltartani, ez még sem tudja őt kötelességei teljesítésére rábírní, és csak annak kimutatása után, hogy az apa ellen indított eljárása sikertelen maradt, juthat a gyermek abba a helyzetbe, hogy a tartást anyjától követelhesse. Ennek kitenni a gyermeket nem szabad. *A gyermeknek szülö és szülö közt sem jog, sem kötelesség szempontjából nem szabad különbséget ismernie.* Akármelyik szülö ellen forduljon a gyermek, a tartást meg kell neki Ítélni s a szülökre kell bízni, hogyan intézik el egymás közt a tartási kötelezettség megosztását.

Más eset az, ha a gyermek már megkapta az egyik szülötöl a tartást s mégis a másik ellen is fordul.

Természetes, hogy neki ugyanaz nem jár mind a kettötöl.

Ha az eltartásra szoruló gyermek nagykorú és nincs tartásra képes gyermeke, akkor a magyar polgári törvénytervezet szerint a szülök tartási kötelezettsége egyetemleges. A t. 251. §-a ezt helytelenül úgy fejezi ki, hogy az eltartásra szoruló ivadékot a szülök egyenlő arányban kötelesek eltartani. Természetesen erröl nem lehet szó, mert csak a szülök vagyoni viszonyai irányában való egyetemleges tartási kötelezettségröl lehet beszélni.

Az igazságügyminiszteri törvénykészítö bizottság e helyütt megjegyzi az indokolásban, hogy a kiskorú gyermekkel szemben az apa családfői minőségét akarta azzal kiemelni, hogy a kiskorú gyermek tartására első sorban az apát kötelezte. Fentebb fejtöttük ki, hogy e felfogást miért nem fogadjuk el.

Számtalanszor fordul elő az az eset, hogy a házassága által nagykorúvá vált, *de még nem 24 éves leánygyermek* vagy özvegy-ségre jutása, vagy egyéb körülmények következtében tartásra szorul. Itt a tervezet szerint teljesül az a sokszor hangoztatott kíván-ság, hogy a voltaképpen kiskorú gyermek tartási igényével mindkét szülöje ellen egyetemlegesen fordulhat. Ha itt s a 24 éves korukat meghaladottaknál megállapítjuk az egyetemleges kötelezettséget, mire jó ez alól kivételt tenni a kiskorúaknál, csak azért, hogy az apa családfői hatalma előtérbe nyomulhasson? Nem elnyomni, de jogokban részesíteni kell az anyát azzal, hogy a kötelességek viselésében és a jogok élvezetében az apával egyenlövő tesszük.

Hogy a jogélet fejlődése mennyire iparkodik pártfogásába venni a magát eltartani nem tudó gyermeket, azt élénken igazolja az, hogy a magyar polgári törvénykönyvtervezet 252. szakaszában a *mostoha atyát* is kötelezi arra, hogy feleségének a házasságkötéskor már megvolt, nem tőle származó kiskorú gyermekét épp úgy tartsa el, mintha a saját gyermeke volna. Ez az intézkedés az *angol jogban* már 1882 óta kifejezetten benne van, de hiányzik a többi nagyobb európai codexekből, így a német polgári törvénykönyvből is. Ezen szociális elv megvalósítása, mely első sorban a kiskorú gyermek művelődésének lehetővé tételét tartotta szem előtt, szükségessé teszi egyrészt azt is, hogy a *mostoha anya* épp úgy köteleztessék férje gyermekeinek eltartására, valamint hogy a mostoha gyermek és közös gyermek között ne legyen a törvényben különbség téve. A tervezet ugyanis a mostoha gyermeknek a mostoha szülőjével szemben való tartási igényét 14 éves korán túl már nem adja meg és ez igényt csakis a mostoha apával szemben engedi érvényesíteni. A tervezet ezen szakaszának bírálói valamennyien üdvözlik a benne foglalt intézkedést, de valamennyien megkívánják, hogy a *mostoha anya* is köteleztessék a tartásra s a gyermek 14 éves korán túl is követelhesse a tartást. Ha ez a törvénykönyvbe fel nem vétetik, akkor az, a mi benne van, csak tökéletlen fél intézkedés marad. Természetes dolog, hogy első sorban az édes szülő lesz köteles a gyermeket eltartani, a mostoha apa vagy anya csak akkor, ha az édes szülő kötelezettségének megfelelni képtelen. Teljességgel nem felelne meg a méltányosságnak az sem, ha a tartásra képtelen édes szülő háta mögött ott állana a gyermektartásra képes nagyszülője és mégis a mostoha apa vagy anya köteleztetnék az eltartásra. Ilyenkor első sorban a *nagyszülőket* kell tartásra kötelezni.

A gyermek szülőitől azok polgári állásának, vagyonának és keresetképességének megfelelőleg *mindazt követelheti*, a mi szülei után elfoglalt társadalmi állását számba véve, illő megélhetéséhez szükséges. Benn értendő ebben a gyermek összes élelmi, ruházati és szellemi szükségleteinek kielégítése, gyógyítási költségeinek viselése, valamint neveltetése és kiképeztetésének költsége is. (T. 96. és 259. §-ok.) A *vezérelv* az, hogy a szülők gyermeküket a legmagasabb műveltségben kötelesek részesíteni, a mi az ő vagyoni viszonyaiktól s a gyermek művelődésre való képességétől telik. Ebből kifolyólag a gyermek tartásának mértékét

változatlan összegben megállapítani nem lehet, az a viszonyok változása szerint emelkedik vagy süllyed. Ha tehát bíróság vagy árvaszék, vagy a szülők egymásközi szerződése állapította is meg az összeget, a melylyel a szülők a gyermek eltartásához időnként hozzájárulni kötelesek, ezen összeg a viszonyok változása esetén mérsékelhető vagy felemelhető, illetve egészen meg" is szüntethető, vagy pedig a természetben való tartás készpénzben,, a pénzbeli tartás pedig természetben is kiszolgáltatható.

A gyermekeknek első sorban az áll érdekében, hogy *szülők házában* nyerjék neveltetésüket és eltartásukat. Joguk van azonban a szülőknek az esetre, ha viszonyaik miatt gyermeküknek a természetben való tartást megadni képtelenek, azt neki pénzben kiszolgáltatni, illetve tehát őt másokkal eltartatni és neveltetni. Minthogy azonban a szülőknek kötelességük is a gyermeknek a szülői házban való felnevelése, ezt pusztán szeszélyből a gyermektől elvonniok nem volna szabad. Ezért feltétlenül megkívánandó, hogy a gyermek a szülői házból csak akkor távolíttassék el, ha ehhez a gyermeknek nyilvánvaló érdeke fűződik.

Meg kell tehát engedni a gyámhatóságnak, hogy az esetre, ha a gyermek érdekének sérelmét látja a szülői házból való eltávolításában, joga legyen bármely rokon panaszára a gyermek eltartásának módozataiba beavatkozni s azt olyképp szabályozni, a mint a gyermek érdeke megkívánja. A *gyámhatóságnak ezen beavatkozási joga* semmiképpen sem válik a szülők zaklatásává,, mert az államnak legféléttetebb kincse a gyermek lévén, meg kell követelni minden szülőtől, hogy meghallgassa a gyámhatóság tanácsait és rendelkezéseit. Annak a szülőnek érdeke, ki gyermekét nem önmaga akarja nevelni, háttérbe kell hogy szoruljon a gyermek érdeke előtt. A polgári törvénykönyvtervezet 264. §-ában a gyámhatóságnak még több jogot ad, a mennyiben nyomód okokból még akkor is beavatkozási jogot enged a gyermek nevelésének kérdésébe, ha a szülő természetben látja el gyermekét. Az *olasz* polgári törvénykönyv 145. §-ában ugyanily jogot enged a gyámhatóságnak. Sem a magyar, sem az olasz törvény nem mondja meg, kinek van joga a gyermek érdekében a szülők intézkedéseivel szemben a gyámhatósághoz folyamodni, a miből az következik, hogy ez *actio publica*, bárki jogosult a gyermek jó voltának előmozdítása végett a szülők intézkedéseit a gyámhatóság felülvizsgálata alá terjeszteni. A mai társadalomban forrongó

szociális eszmék, melyek a társadalom teljes újjáalakítását tűzték ki céljukul, ezt az intézkedést kívánják meg. *A gyermek közkincs*, melynek jóvalta mindenkinek érdeke, melyről gondoskodni mindenkinek joga. Minthogy azonban a gyámhatóság túlságos igénybevételét, a szülők igazságtalan zaklatását ki kell kerülni, nem ártana az alaptalanul panaszkodók és árulkodók ellen megtorlással élni. Ezen megtorlás legegyszerűbb módja az alaptalanul panaszkodóknak perköltségben való marasztalása.

A német polgári törvénykönyv valószínűleg ezen szempontok figyelembe vétele miatt rendelkezett 1612. §-ában olyképp, hogy a szülőknek a gyermek tartását s elhelyezését illető megállapodását megváltoztatni a gyámhatóság csak a gyermek panaszára jogosult. Ez ismét nagyon kevés, mert hisz az a kis gyermek hogyan folyamodjon szülői ellen az árvaszékhez, mikor még azt sem tudja megbírálni, hogy érdekei ellen állapodtak-e meg a szülők az ő elhelyezését illetőleg.

A német törvénykönyv 1666. §-a a gyámhatóságnak ugyan bárki panaszára jogot ad a beavatkozásra az esetben, ha az atya a gyermek gondozását elhanyagolja vagy őt becstelenségre tanítja. Azonban az előbbi esetben ha a szülők egymás közt megállapodnak a gyermek tartását illetőleg s tudatlanságból, fősvénységéből vagy rosszakaratból szembetűnőleg a gyermek érdekei ellen cselekszenek a nélkül, hogy annak gondozását teljesen elhanyagolnák, csak a gyermeknek engedik meg a panaszt.

Számtalan gyermek van, a kiknek szülei életben s ismeretesekek levén, elhagyottaknak nem mondhatók s mégis sokkalta rosszabb sorsuk van, mint azoknak, kiket az állam mint elhagyottakat gyermekmenhelyeiben elhelyezve ápol s óv meg minden nagyobb veszedelemtől. Miért legyen ezeknek jobb sorsuk, mint amazoknak? Mért ne legyen joga az államnak féltő gonddal őrizni a gyermeket még szülői korlátoltságával szemben is, mely van akkora veszély, mint sok egyéb.

Ha tehát a szülők pl. notórius angyalcsinálónál vagy olyan embernél helyezik el gyermeküket, kik annak testi, lelki romlását idézik elő, ha a szülők maguk butaságból – még ha a legjobbat akarják is – a gyermek nevelését ferde irányba terelik, *legyen joga az államnak –*»bárki panaszára természetesen mindig csak nyomós okból – *beavatkozni* a gyermek s a szülők közötti viszonyokba. Ha vannak az ipartörvényben a tanoncokra vonatkozó

védelmi intézkedések; ha vannak állami ipar- és gyárfelügyelők, a kik a kiskorú, illetve gyermekmunkások helyzetének felülvizsgálásával vannak megbízva, miért ne legyenek *gyámhatósági gyermekfelügyelők*, kik azoknak a gyermekeknek a dolgával foglalkozzanak, kik szülőik mellett rosszabb sorsban részesülnek, mint a gyár gyermekmunkásai.

A Tervezet bírálói között a Huszadik Század II. évf. 4. kötetében egy orvos azt mondja, hogy törvénybe kellene iktatni az arra képes anya szoptatási kötelességét s rendezni kellene a gyámhatóságnak a dajkáltatásba való beavatkozási jogát. Látható ebből s hasonló tünetekből az áramlat, mely törvénybe akarja iktatni a szocziális törekvések követelményeit. Solon és Lykurgus törvényhozásának bölcsességét kezdjük újra belátni. Meg kell találnunk a túlságos szabadság s az állami mindenhatóság közti középutat.

TÖRVÉNYES LESZÁRMAZÁS A POLGÁRI TÖRVÉNY- KÖNYV TERVEZETE SZERINT.

Azon nagy és tiszteletreméltó munkában, melyet a jövő magyar magánjognak érdemes kidolgozói végeztek, elsőrangú helyet foglal el a Családjog második címe: a *Rokonság*.

I. A tervezet 186. §-a szerint: »a házasság fennállása alatt fogant vagy született gyermek törvényes, ha a férj az anyával a gyermek fogantatása időszakában közösült.« A 187-ik §. szerint »a vélelem az, hogy a férj a gyermek fogantatása időszakában az anyával közösült. Ha a gyermek fogantatása a házasság megkötése előtti időbe esik, ez a vélelem csak akkor áll, ha a férj meghalt a nélkül, hogy a gyermeket megtagadta volna, vagy ha a házasság megkötésekor tudta, hogy jegyese teherbe van ejtve.«

Ebből a szövegből csak azon kijelentést tartanám fenn, hogy a házasság fennállása alatt fogant vagy született gyermek törvényes. A férjnek a jegyes terhességéről való tudomását pedig a 189. §-ba olvasztva kijelenteném, hogy »nem támadhatja meg a házasságban született gyermek törvényességét a férj, a ki jegyese terhességét tudta« s így elhagynám az egész 187. §-t is.

Szerény nézetem szerint ez a két szakasz túl van halmozva vélelmekkel, melyek a törvény szövegének világosságát, könnyen érthetőségét tönkre teszik. Vélelmekkel dolgozni nagyon jó és célravezető az elvont jogászok körében, a hol a csaknem matematikai levezetéseknel a vélelmek azok az ismeretek, melyekből a logikai következtetések az ismeretlent hozzák, azonban a törvény szövegében, mely a legtisztább s legegyszerűbb

megérthetésre kell hogy törekedjék, a vélelmek egymásba fonódó mesterkéltszöveve rendkívül nehézzé teszi a megérthetést.

Ha a 186. §. első bekezdésénél elhagyjuk a feltételes mondatot, mely szerint a házasság fennállása alatt fogant vagy született gyermek csak akkor törvényes, ha a férj az anyával a gyermek fogantatása időszakában közösült, nincs szükség többé a 187. §-ra, mely ezen közösülés vélelmzéseit adja elő. A 186. §-nak ezen mondata pedig nemcsak fölösleges, de ront is. Mert hiszen a gyermek, mint a továbbiakból kiderül, törvényes akkor is, ha nem a férj a gyermek apja, azaz, ha a férj nem is közösült a gyermek anyjával a fogantatás időszakában. Az apaság túlságos precizitása csak zavart okoz. Ha a férj a gyermek törvényességét meg nem támadja, ha a maga apaságát nem vitatja s ezek folytán a gyermek eo ipso törvényes, akkor a törvény ne kösse a törvényességet ahhoz a feltételhez, vajjon közösült-e a férj az anyával.

Ne dolgozzunk vélelmekkel akkor, mikor végleges kijelentéseket várnak tőlünk. Annál kevésbé, mert hisz tudjuk, milyen bonyodalmakra visz az a kérdés, hogy a vélelem megtámadható-e vagy nem, praesumptio juris vagy pr. juris et de jure-e, ki bizonyít, ki nem.

Azután meg egyáltalában nem árt, ha a 187. §. el is marad. Mert e szakasz második bekezdése, mely az ágy és asztaltól elválasztott házastársak házasságából származott gyermekről beszél, nem szükséges. Azt mondjuk a törvénytudományban, hogy »nem áll a férjnek az anyával a gyermek fogantatása időszakában való közösülésének vélelme a házastársaknak ágytól és asztaltól való elválása után fogant gyermekekre nézve, kivéve, ha a házastársak az életközösséget időközben, bár csak tényleg vagy ideiglenesen is visszaállították, vagy ha egyéb körülményekből következtethető, hogy a fogantatás időszakában a házastársak egymással közösültek.« Bármennyire kijelentjük is ezt, annyi bizonyos, hogy a 189. §. szerint a házasság tartama alatt született gyermek törvényes mindaddig, míg a férj annak törvényességét meg nem támadta. Már most az az egy tény, hogy a férj nem támadja meg a törvény megsabta idő alatt a gyermek törvényességét, elegendő minden vélelem ledöntéséhez. Minthogy pedig, mint Napoleon is mondta, az államnak nem áll érdekében a törvénytelen gyermekek nagy száma, nem tanácsos vélelmeket felállítani, hogy

légyenek törvényes, törvénytelen és kevésbé törvényes, mondjuk törvénytelennek vélelmezett gyermekek.

De nem baj az sem, ha a 187. §. első felének második mondata kimarad is. E szerint ugyanis »ha a gyermek fogantatása a házasság megkötése előtti időbe esik, a férjnek az anyával való közösülésének véelme csak akkor áll, ha a férj meghalt a nélkül, hogy a gyermeket megtagadta volna.« Már pedig arról az esetről, mikor a férj meghal a nélkül, hogy gyermeke törvényességét megtámadta volna, kimerítően intézkedik a 198. § 3-ik bekezdése, a mely magát a dolgot tárgyalja minden véelmezés nélkül és kimondja, hogy ez esetben bárki érvényesítheti a gyermek törvénytelenységétől függő jogait.

A nélkül azonban, hogy véelmekkel dolgoznánk, szükségesnek tartanám én is a családjogi törvényben intézkedni az ágy és asztaltól elváltatott vagy házasságbontó pörben álló házastársak házasságának tartama alatt született gyermek sorsáról. Nem azért, mintha erre, a mint föntebb kifejtettem, nagy vagy talán elkerülhetlen szükség volna, hanem csak azért, hogy legyen ez a gyermek törvényessége kérdésének egy kiemelt s a felek figyelmébe hozott esete.

Eltéktelve a H. T. 98. §-ától, mely mit sem mond, a H. T. 105. és 106-ik §-ai ugyanis csak azt mondják, hogy az ágy és asztaltól elváltató ítéletnek a kötelékre nincs, csak a vagyoni viszonyokra van hatása s nem mondja ki, vajjon kérhetik-e a házasság felbontását azok a felek, kik időközben összementek lakni s esetleg ezen életközösségből gyermek is származott. Mai joggyakorlatunk szerint az ágy és asztaltól elváltató ítélet házasságbontásra átváltoztató ítélet nem kutatja azt, vajjon a felek összementek-e lakni időközben, szóval nem kutatja, hogy az ágy és asztaltól elváltató ítéletben megállapított vétkességen megbocsátás vagy egyéb úton történt-e változás. Az elváltató ítélet joghatályát ú. i. egyedül az életközösségnek a bíróságnál történt bejelentése szünteti meg.

Ily körülmények között jónak tartanám, ha az, a mi a tervezet 187. §-ában már meg van pendítve, de kissé nehézkesen és túlságosan matematikai számítással van érvényre juttatva, kifejezésre jutna s kimondatnék az, a mi a franczia Code civil 313. §-ában megvan, hogy az ágy és asztaltól való elváltást kimondó közbeszóló perbeli végzés, vagy ítélet kelte után 300

napon túl, illetőleg a házasságbontó vagy ágy és asztaltól elválasztó kereset visszautasításának vagy esetleg a felek kibékülésének napjától számított 180 napon belül született gyermek törvényessége a férj által megtámadható s az ebből származott perben az anya köteles bizonyítani a gyermek törvényességét.

A különbséget tehát arra fektetném, hogy a házas együttélés tartama alatt született gyermek törvényességének megtámadásánál a férjet, a házasfeleknek bírói határozaton alapuló különélése alatt született gyermek törvényességének megtámadásánál az anyát terhelje a bizonyítás.

Természetes, hogy az ilyen perekben igen fontos szerepet játszik az ellenbizonyítás. Ezt figyelembe veszi a Tervezet is. Így a 188. §., mely azon időpontokról beszél, melyek a gyermek törvényességének megállapításánál határidőkül szolgálnak, megemlíti, hogy a gyermek törvényessége érdekében lehet bizonyítani, hogy a születése napját megelőző háromszázadik napnál előbb fogantatott.

E szakasznak most idézett mondatánál szembeötlök, hogy[^] bár a gyermek fogantatásának időszaka »a születését megelőző 180-ik és 300-adik nap közötti idő«, a gyermek törvényességének bizonyításánál nem beszél a 180-ik napon belüli fogantatásról. Pedig ez is épp oly fontos, mint a másik időpont. A 300-ik nap ugyanis akkor jön tekintetbe, mikor a házasfelek szétválása óta kb. 300 nap telt el s a gyermek törvényessége a Tervezet 189. §-a szerint vitássá válik. Azonban figyelembe kell venni azt az esetet is, mikor a gyermek a házasság megkötése után 180 napon belül születik s a férj a házasság megkötésekor nem tudja, hogy jegyese teherbe van ejtve. Világos, hogy az anyát nem szabad attól a jogától elűtni, hogy a gyermeknek a 180 napon belüli fogantatását bizonyítsa. Ha ezek után szemügyre vesszük a 187. §. vélelmeit, látni fogjuk, hogy ez a tétel benne van, de a vélelmek oly bonyolult szövedékében, hogy azt a laikus észre nem veszi. Már pedig, ha a perrendtartási tervezetben fölöslegessé tesszük az ügyvédek, alkossunk oly törvényeket, melyek jogtudósok magyarázata nélkül is könnyen megérthetők.

II. A Tervezet 189. §-a szerint »a férj a gyermek törvényességét egy év alatt támadhatja meg azon időponttól számítva, a mikor a gyermek születését megtudta.« Tekintettel arra,, hogy az elévülésnél sokszor napok döntenek, az elévülési idő-

határpontjait a legélesebben meg kellene határozni. Így ennél a szakasznál is helyesebbnek tartanám az időpont szó helyett a »nap« szó alkalmazását. A mi az elévülési idő tartamát illeti, sokallom az egy évet. Igaz ugyan, hogy a magyar törvényhozás előtt legnagyobb tekintély, a német törvénykönyv, a gyermek törvényességének megtámadását a születés megtudásától számított egy év alatt megengedi, mégis méltányosabbnak s czélszerűbbnek találom a francia s az osztrák törvénykönyvek intézkedéseit. Ha a férjet a meggyőződése szerint nem tőle származó gyermek születésének megtudásától támadt nagy felindulása, az innen számított egy hónap alatt (mint a francia jogban) vagy három hó alatt (mint az osztrák jogban) nem viszi a bíróság elé a gyermek törvényességének megtámadása végett, akkor később már nem is ez a felindulás fog annak oka lenni, hogy a törvényszék elé megy, hanem valami más, a mely okot inkább az anya támasztott, mint a gyermek idézett fel. Az államnak nem áll érdekében, hogy az ártatlan gyermek egy egész esztendeig ki legyen téve annak a veszélynek, hogy megfosztassék törvényes jogaitól s ki legyen taszítva a világba. Elvégre három hónap teljesen elég ahhoz, hogy a férj vagy annak a 198. §. szerinti jogutóda meggondolja a dolgot. Az áll a köz érdekében, hogy mennél több ember részesüljön a családban való fölnevelkedés áldásaiban, ha már mindenképpen különbséget teszünk törvényes és törvénytelen leszármazás között.

Azután van még egy figyelemre méltó körülmény is, mely megérdemelné a szabályozást. S ez az, mikor az *anya beismeri*, hogy a kérdéses gyermek nem a férjétől való. Ez ugyan első sorban perrendtartási elintézés kivan, de nem ártana úgy, mint az osztrák polg. törvénykönyv teszi 158. §-ában, itt a törvénytervezetben is hangsúlyozni, hogy az anya a gyermek törvénytelenítését elő nem segítheti olykép, hogy a megtámadási perben beismerésével a férjnek bizonyítékot szolgáltat. A perrendtartástervezet ide vonatkozó szakaszai megengedik a férj bizonyítékainak kiegészítése végett a *feleség eskü alatti kihallgatását*. Minthogy azonban az ily természetű perekben a szenvedély és indulat úgy elvakítja a feleket, hogy a gyermek sorsát ily felek vallomásaitól függővé tenni nem tanácsos, a gyermek törvénytelenítése iránti perben kiemelendőnek tartanám, hogy a feleségnek önmaga s a gyermek törvényessége ellen tett nyilatkozata semminemű bizonyító erővel ne bírjon.

Minthogy pedig a perrendtartástervezet arról nem beszél, vajjon a *kir. ügyésznek* joga van-e a házasságérvénytelenítési perekben a gyermek törvényességének kérdését kutatni, itt kellene intézkedni arról is, vajjon a tervezet 186. §-ának azon esetében, mikor a gyermek törvénytelensége szóba jön, ennek védelme kinek hatáskörébe tartozik, ki támadja meg a gyermek törvényességét azon az alapon, hogy a »házasság megkötésekor az érvénytelenség okáról mindkét házastársnak tudomása volt«, vagy azon az alapon, »hogy a házasság alaki kellék hiánya miatt semmis.«

III. A 190. és 191. §-ok arról intézkednek, hogy »a gyermek törvényességét megtámadni egyedül csak a férj jogosult s csak akkor lép fel helyette a törvényes képviselője, ha elmebetegség miatt gyámság alá van helyezve, vagy ha ismeretlen tartózkodású.«

Tekintettel arra, hogy a H. T. 127. és 128. §§-ai, valamint a gyámi törvény 28. §-a a cselekvőképteleneket két erősen megkülönböztetett osztályra osztja, ú. m. cselekvőképtelenekre és korlátolt cselekvőképességűekre, ennek folytán azt tartom, nem ártana kissé élesebben kiemelni a különbséget itt is, mint a hogy a német polg. törvénykönyv teszi. Mert helyes ugyan az, hogy a kiskorú, a tékozló, a vagyona kezelésére képtelen gyöngye elméjű, vagy magát jelekkel megértetni tudó siketnéma gyermeke törvényességének megtámadásában maga jár el, mégis annak különmegemlítése, hogy a korlátolt cselekvőképességű férj törvényes képviselője beleegyezésére nem szorul, sok esetleges félre- és belemagyarázásnak venné elejét. Ez annál is inkább szükséges volna, mert a 194. §. utolsó bekezdése szerint a megtámadási határidő szünetel azalatt, míg a megtámadásra jogosult a megtámadásban *szereződőképtelenség* által gátolva van. Szerződőképtelennek a tervezet 916. §-a azt mondja, »a ki öntudatlan állapotban van, vagy az akaratelhatározást kizáró elmebajban szenved.« Ez is gyámság alatt áll, az elmeenyegességben szenvedő egyén is, mint a kinek az akaratelhatározása szintén a törvényes képviselő támogatására szorul. Minthogy pedig a 929. §. elmebetegét és elmeenyegent megkülönböztet meg és még hozzá olyan elmebetegeket, kik a 916. §. alá nem esnek s a 916. §. általában elmebajosról beszél, világos, hogy a szerződőképességről szóló törvénytervezet háromféle elmebajost különböztet meg és pedig: 1. elmebetegét, ki szerződőképtelen, 2. elmebetegét, ki a kiskorúval jön több tekintetben

egyenlő elbírálás alá és 3. elmeenyegét, ki teljesen a kiskorú korlátolt szerződőképességével bír.

Ily fontos kérdésnél tehát, a milyen a gyermek törvényességének megtámadhatási joga, hol az ismeretlen tartózkodás esetét kivéve, a törvényes képviselő fellépése arra az egyetlen esetre van szorítva, mikor a férj elmebetegség miatt van gyámság alá helyezve, a 194. §-ban a szerződőképtelenség fogalmát a megtámadási határidő szünetelésénél csak úgy váratlanul odaállítani, a legnagyobb bonyodalmakra adhat okot. Nézetem szerint itt a legélesebb megkülönböztetésre lenne szükség s ki kellene jelenteni, hogy a férj helyett törvényes képviselője csak akkor léphet fel, ha a 916. §-ban szabályozott eset forog fenn, t. i. ha a férj az akaratelhatározást teljesen kizáró elmebajban szenved. A 194. §. pedig átalakítandó volna olyképp, hogy az egész szakaszból csak ennyi hagyassék meg: »a gyermek törvényességének megtámadására kiszabott határidő elmulasztása miatt igazolással élhet az, ki a megtámadásban ellenállhatatlan testi vagy lelki kényszer vagy erőhatalom folytán gátolva volt. Az igazolási határidő a kényszer vagy erőhatalom megszűntétől számított egy hónap. Az elévülést a bíróság hivatalból kutatja.« Mert így, a hogy van, a 194. §. nem elég világos.

1. A szakasz megengedi a gyermek törvényességének megtámadását a gyermek születésének megtudásától számított egy év után is, ha a *megtámadásra jogosított csalárd megtévesztés alatt állott*. Ez az érv, melyet sem a német törvénykönyv, sem a francia, sem az osztrák nem ismer, nem is engedhető meg. A férj vagy törvényes képviselője megtudta a gyermek születését. Vagy kutat utána, hogy övé-e, illetőleg a férjé-e a gyermek vagy nem. Tehát vagy határozottan meggyőződik róla, hogy a gyermek törvényes, vagy kételkedik benne, az utóbbi esetben megindítja a pert. Miben álljon az a csalárd megtévesztés? Hogy elhítenek a férjjel s törvényes képviselőjével, hogy a gyermek törvényes? Hisz az természetes, hogy az anya mindent el fog követni a törvénytelen ség eltitkolására. Ha a csalárd megtévesztést igazolási oknak elfogadjuk, akkor nincs elévülési határidő. A Code civil 316. §-a 2 hónap elévülési időt szab a rendes 1 hónap helyett abban az esetben, ha a gyermek születése a férj előtt *eltitkoltatott* s ez a »csalárdság« kiderült. Mikor a Tervezet 189. §-ában később is a megtámadási határidőt a gyermek születésének megtudásától

számítja, ezzel bőségesen eleget tett minden követelménynek s e csalárd megtévesztéssel kaput hagyni a határidő meghosszabbítására, nem helyes. Az ellenállhatatlan testi vagy lelki kényszer és erőhatalom már elfogadható mentesség. A szakasz használta kifejezés: »jogellenes fenyegetés« nagyon gyöngye az ily rendkívül nagyfontosságú teendők megtételénél.

2. A szakasz nem szól arról, hogy a megtámadási határidő elmulasztása után a megtámadónak előbb igazolnia kell mulasztását, hanem azt mondja, hogy »a megtámadás haladéktalanul megteendő, mihelyt a jogosult a tévedést felismerte vagy a kényszerhelyzet megszűnt.« Lehetetlen elképzelni, hogy a gyermek születése után 6 vagy 16 esztendőre beadható legyen egy kereset, melynek ellenében az elévülést ne kelljen a bíróságnak hivatalból kutatnia s a felperes ne legyen előbb annak kimutatására kötelezendő, hogy mulasztása igazolást érdemel. A §-nak az a kifejezése: »haladéktalanul« szintén nem megfelelő. Ily szavak s ily tág menteségek alkalmazásával a megtámadási határidőt elévülhetetlenné teszszük. A »haladéktalanul« szó nem törvénybe való kifejezés. A mi végül

3. a határidő szünetelését illeti, ez ismét túlságos gondoskodás a szegény erőhatalom alatt állóról. A fentebbiek szerint az igazolás teljesen kimeríti az erőhatalom akadályá folytán fölmerülhető mulasztások következményeit; az, hogy a megtámadási idő még szüneteljen is, csak bonyodalmakra ad okot és szükségtelen. Jó, ha a mi törvényünk gondoskodik ebben a szakaszban arról is, a miről még a német törvény sem tartotta szükségesnek intézkedni, de nem kell túlságosan kinyújtani, bővíteni a határidőt, melynek első és fő rendeltetése éppen az, hogy határidő legyen. Arra, hogy a szerződésképtelenség szünetelési ok legyen, éppenséggel nincs szükség, mint fentebb kimutattam.

IV. De nézzük inkább azt a sokkal fontosabb esetet, mikor a férj törvényes képviselője a gyermek evidens törvénytelenységét nem mondatja ki a bíróság által, talán éppen azért, mert az anyával jó viszonyban van s a gyermek törvényességéből neki van haszna. Ilyenkor a 191. §. második bekezdése szerint »a férj a gyámság alól felmentése vagy visszatérte után a megtámadás jogaival akképp élhet, mintha nem lett volna törvényes képviselője«. Szórói-szóra így mondja a német törvénykönyv s helyesen. De ha a férj meghal a nélkül, hogy a gyámság alól fölmentetett, vagy

visszatért volna s a gyermek törvényessége a férj életében nem volt megtámadva, vagy a férj a megtámadási határidő után halt meg s a gyermek él? A 198. §. 3. bekezdése az ellenkező kérdésekre megfelel, mikor így szól: »a férj halála után bárki érvényesítheti a gyermek törvénytelenítésétől függő jogait, ha a gyermek törvényessége a férj életében meg volt támadva, vagy ha a férj a megtámadási határidő eltelte előtt halt meg«, de a fenti esetre nincs intézkedés. Kimondandónak tartom tehát, hogy a férj halála után bárki érvényesíthesse a gyermek törvényteleniségétől függő jogait akkor is, ha a férj akarathatározásra teljesen képtelen elmebeteg, vagy ismeretlen tartózkodású volt s törvényes képviselője a gyermek törvényességének megtámadását elmulasztotta.

V. A tervezet 192. és 193. §-ai oly intézkedést tartalmaznak, melyet a külföldi jogokban hiába keresünk. De hisz ha önerőnkből vagyunk képesek újat és jót teremteni, büszkék lehetünk rá s mienk a dicsőség. A családjogról s főleg annak II. címéről határozottan azt kell mondanunk, hogy iparkodik a külföldi jogoktól függetlenül teremteni törvényt s nem érheti az az unalomig ismételt vád, melyet egyéb törvényalkotásainkról hallunk, hogy a német törvény fordítása.

Azonban sajnálattal kell kijelentenem, hogy én a 192. és 193. §-okban foglalt intézkedés szükséges voltáról meggyőződve nem vagyok.

A 192. §. szerint: »törvényességét a férj életében megtámadhatja a gyermek is, ha a férjet még a gyermek fogantatása előtt elmebetegség miatt gyámság alá helyezték, vagy ha a férj tartózkodási helye a gyermek fogantatása óta ismeretlen. A gyermeknek ez a joga megszűnik, ha a férjet a gyámság alól felmentik, vagy ha a férj visszatér«. A 193. §-a szerint: »a gyermek csak maga támadhatja meg törvényességét. Ha a gyermek még kiskorú, nevében a gyámhatóság jóváhagyásával törvényes képviselője gyakorolhatja a megtámadás jogát. Ha a gyermek életkorának tizenegyedik évét már betöltötte, a megtámadáshoz az ő beleegyezése is szükséges.«

Mindenekelőtt" azt kérdezem, mi jobb egy gyermekre nézve: törvényesnek, bár nem az anyja férjétől valónak lenni, vagy törvénytelennek. Erre a felelet kétségtelen. A gyermeknek lehetőleg törvényesnek kell lennie. Már most kinek áll érdekében a törvénytelenítés? Az anyának annyira nem, hogy meg sem engedjük

neki, hogy megtámadási pert indítson a gyermeke törvényesége ellen s abban a saját maga becsstelenségét vitassa. A gyermeknek állana talán érdekében, hogy elmebeteg, illetve távollevő állítólagos apja helyett megkeresse a maga igazi apját s azt tartásra kötelezze. Vagy vagyonos a férj vagy nem. Ha vagyonos, akkor abból a vagyonból megél a gyermek is. Ha nem, a gyermeket tartsa el egyedül a házasságtörő anya. Annyira ne menjünk a nő dédelgetésében, hogy megengedjük neki ezen a közvetett úton azt a visszatetsző erkölcstelenséget, hogy jóllehet férje van, mégis egy idegen férfit támadjon meg perrel gyermeke tartása iránt s tegye ezt saját becsstelenségének kimondása árán is. A mit a büntetőtörvénykönyv egy oldalon büntetéssel sújt, azt eszköznek, érvnek használja fel másfelől az a nő, ki férje iránti köteles hűséget megszegi? Mert az kétséget nem szenved, hogy a gyermek 14 éves koráig nem a gyám fog a törvénytelenég kimondására törekedni, hanem az anya. Nem is tudom elképzelni, hogy egy gyámhatóság ehhez beleegyezését adja. Ha pedig a gyermek elérte 14. évét, az ő beleegyezését kell kikérni az aktushoz. Jaj annak a 14 éves gyermeknek, ki fel tudja fogni, hogy mi is az, a mihez az ő beleegyezését kívánják! Nem engedhető meg, hogy az anya vagy a gyám önző érdekei folytán a törvény hozzájárulásával mélyelytessék meg a gyermek lelkülete. Ha pedig a gyermek olyan korban van, hogy önmaga tartja el önmagát, minek akkor már új apát keresni magának, a ki őt eltartani már úgy sem köteles s a kitől sem nevét, sem örökséget nem várhat s a kivel szemben csak a törvénytelenég jelzőjét vívhatja ki magának. Aztán vajjon miért éppen az elmebeteg vagy ismeretlen tartózkodású férj ellen adjuk meg a gyermeknek ezt a jogot? Mért nem emancipálunk minden gyermeket, hogy azt vitassa, hogy az ő anyja becstelen volt? Egész más az eset, ha kiderül, hogy a gyermek csempészett gyermek s hogy az ő családja nem az, melyben él, szóval, ha a btkv. 254. §-ában szabályozott »családi állás elleni büntett« forog fenn s a gyermek az ő igazi anyját s apját kutatja. A btkv. 254. §-a így szól: »a ki valamely gyermeket más családba csempész, kicserél, elsikkaszt, eltitkol, rendszerint járt helyre kitesz, vagy bármely más módon családi állásától megfoszt, vagy ezen állását megváltoztatja, a családi állás elleni büntettet követi el.« Ekkor legyen joga a gyermeknek, illetőleg gyámjának, azaz törvényes képviselőjének vitatni, hogy az ő apja, anyja más, ekkor

legyen joga a gyermeknek egy más családba, az igazi anyához-törekednie. A Code civil 319–330. §-ai erről beszélnek s a mi Tervezetünk 192. és 193. §-ai helyett talán a gyermeknek arról a jogáról kellene néhány szót szólni, a mely szerint, ha a gyermek szülei ismeretlenek, vagy neve hamisan van bevezetve az anyakönyvbe, szóval, ha ellene családi állás elleni büntett követtetett el, joga van bizonyítani igazi apját és anyját s követelni, hogy azok gyermeküknek elismerjék.

Mert a mint van apasági kereset, épp úgy lehet *anyasági kereset is* egy oly nő ellen, ki gyermekét elhagyta, vagy a kitől gyermeke elrabolatott.

Es van még egy momentum, a mire a Code civil kiterjeszkedik 321–322. §-aiban s ez az az eset, a mikor egy gyermeknek, ki törvényesnek el van ismerve, a családi állása kétségbe vonatik. Nem törvényessége lesz vitás, hanem az, hogy tényleg azoktól a szülőktől származott-e, a kiknek családjában él, vagy más szülők gyermeke. Ilyenkor a Code civil azt a valóban humánus intézkedést veszi alkalmazásba, hogy a gyermeket nem lehet megfosztani »*elbirtoklott*« *családnévétől*, állásától, még rangjától sem, ha a gyermek soha más nevet nem hordott, mint annak az atyának a családi nevét, kihez tartozónak mondja magát, ha a családfő mindig saját gyermekeként bánt vele neveltetése, vele való közlekedése s ellátása dolgában, ha a világ előtt is mindig mint ilyen jelent meg s a családban is állandóan családtagnak tekintették.

A családi állás ezen elbirtoklási jogát oly nemes intézménynek tartom, hogy nézetem szerint legkevésbé sem ártana erről törvénykönyvünkben is megemlékezni.

VI. A tervezet 195. §-a azt a' nemes intézkedést tartalmazza, hogy a »gyermek törvényességét nem lehet megtámadni, ha a férj a gyermeket születése után elismerte; a gyermek elismerése időhöz vagy feltételhez nem köthető, kijelenthető végintézkedésben is az erre nézve megállapított alakban; a férj a gyermeket csak maga ismerheti el, a férj törvényes képviselőjének beleegyezése nem szükséges.«

Az intézkedés általában természetesen igen helyes, de a kívánalmakat a szakasz úgy, a hogy van, nem elégíti ki. A német törvénykönyv épp úgy, mint a tervezet, kiemeli, hogy a férj a gyermeket *születése után* elismerte. Vajjon a szülés előtt való

elismerése a méhmagzatnak olyan volna, mint az ítélet előtt a felebbezésről való lemondás? Szükséges, hogy a férj előbb szemügyre vegye a gyermeket s ha szép vagy ha fiú elfogadja, ha megcsúnya vagy leány, akkor dobja el magától? Hiszen nem arról van szó, hogy az apa a gyermeket, ha tetszik neki, akkor fogadja el, hanem, hogy a szülő anyát elismerje törvényesen szülőnek; nem a gyermek megtekintése után fogja csak megítélni a férj, övé-e a gyermek, hanem a körülményekből következteti, vajjon lehetséges-e, hogy az övé. Miért ne lehetne megtámadhatlanak minősíteni annak a gyermeknek a törvényességét, kit a férj már méhmagzat korában elismert. Ezt így kívánná a méltányosság és az emberi érzés. Nem felel a szakasz arra a kérdésre sem, hogy a férjnek elismerése mily alakban lesz kötelező? Elég két tanú előtti nyilatkozat, elég, hogy ő maga jelenti be az anyakönyvvezetőnél, elég-e magánokirat, vagy feltétlenül szükséges-e közokirat? Az esetben, ha a férj végintézkedésben is elismerheti a gyermeket törvényesnek s meghal, mielőtt a gyermek világra jönné, föltétlenül szükséges volna, hogy végintézkedésében a méhmagzatot is törvényesnek elismerhesse, hogy törvényességét születése után az örökösök meg ne támadhassák.

Az egész szakaszt megrontja a 197. §., a mely a *férj részéről való elismerés ellenében megengedi ezen elismerés bármikor való megtámadását*. Határidő kikötve nincs. Az akaratelhatározásra képtelen elmebeteg férj törvényes képviselője az elismerést megtámadhatja bármikor, mert ezen törvényes képviselőnek a 191. §-ban szabályozott megtámadási határideje, mely a gyermek születésének megtudásától számított egy évben van megszabva, a 197. §-ban kifejezetten mellőzve van arra az esetre, ha a törvényes képviselő a férj elismerését akarja megtámadni.

VII. A 196. §. perrendtartási kérdésekkel foglalkozik. Itt a perrendtartás tervezetének részletesebb fejtegetésével foglalkozni nem tartom helyénlevőnek. Megjegyzendőnek vélem azonban, mint igen fontos körülményt, hogy a perrendtervezetnek idevonatkozó része a gyermek törvénytelenége kérdésében megengedi a perújítást s ezt, ha a házassági perekben nincs megengedve, itt is mellőzni kellene. A 196. §-ban nem eléggé világos ez az intézkedés: »ha a férj a keresetet visszavonta vagy ítélethozatal előtt a gyermeket elismerte, a gyermek törvényességét meg nem támadottnak kell tekinteni.« Mínthogy a statusperek-

ben hivatalból való felülvizsgálatnak van helye, ki kellene mondani, hogy a gyermek törvényessége megtámadásának minden joghatályát megszünteti az, ha a megtámadó – és nemcsak a férj – a *curiai ítélet* meghozatala előtt a keresetet visszavonta vagy a gyermeket elismerte. A szakasz azt mondja: »míg a per el nem dől, egyebütt nem lehet a gyermek törvényteleniségét érvényesíteni.« Ehhez a H. T. 46. §-ának mintájára, mely így szól: »semmis házasságot megszűnése előtt csak akkor lehet semmisnek tekinteni, ha semmisségi perben annak lett nyilvánítva« – hozzá kell tenni, hogy a gyermeket törvényesnek kell tekinteni, míg törvényteleniségét jogerejű ítélet ki nem mondja. Nehogy megtörténjék, hogy egy gyermek »nem jogerősen törvénytelen«-nek declaráltassék s ennek megfelelő elbánásban részesüljön.

A szóban forgó szakasz továbbá így szól: »a megtámadási perben keletkezett jogerős ítélet mindenkivel szemben hatályos.« Azaz nemcsak a megtámadóval szemben, hanem a mint mondani szokták: »jus facit inter omnes.« Ehhez azonban azt tartani, nem ártana hozzátenni, hogy a gyermek törvényteleniségének kimondása nem visszaható erejű. Mert megtörténhetik a Tervezet szövegezése szerint, hogy a gyermeket nem ex nunc, hanem ex tunc tekintik törvénytelennek s perekkel támadják meg azon jogok visszavétele s érvénytelenítése végett, melyeket mint törvényes gyermek szerzett. Természetes, hogy ez ismét annak kimondását tenné nélkülözhetetlenné, hogy a törvénytelenített gyermek minden a törvényességétől függő személyi jogait, milyen a név, nemesség és egyéb közjogi jogosítványok, elveszti.

VIII. A 198. §. szerint: »a gyermek halála után törvényességét megtámadni nem lehet, de a férj a gyermek halála után érvényesítheti a gyermek törvényteleniségétől függő jogait, ha a gyermek törvényessége a gyermek életében meg volt támadva, vagy ha a gyermek a megtámadási határidő eltelte előtt hal meg.« Helyes intézkedés, de nem világosít fel bennünket arról, vajjon hogyan érvényesíti a férj a gyermek törvényteleniségétől függő jogait, ha annak törvényességét megtámadnia nem szabad. Ha incidentaliter egy örökösödési per keretében az ítélet a férjre nézve kimondja a gyermeket törvényesnek, akkor már a férj a gyermek törvényteleniségétől függő jogait ezen ítélet folytán nem érvényesítheti? Igaz ugyan, hogy a szakasz befejezése

kimondja, hogy az ítélet csak a perben állókkal szemben hatályos, azonban meg kellene mondani, hogy a gyermek törvénytelenége az ily ítéletekben csak mint indokolás foglalhat helyet s a gyermek törvénytelenége fölött nem határoz az ily ítélet. Helyes az, hogy a férj életében senki más nem avatkozhatik bele a gyermek törvényességének kérdésébe, még akkor sem, ha a gyermek, esetleg már anyja is, meghalt, de a következetesség megkívánná, hogy az akaratelhatározásra képtelen elmebeteg vagy ismeretlen tartózkodású férj törvényes képviselője is eljárhasson a férjnek a gyermek törvénytelenességétől függő jogainak érvényesítésében. A 198-dik szakasz harmadik bekezdése így szól: »a férj halála után bárki érvényesítheti a gyermek törvénytelenességétől függő jogait, ha a gyermek törvényessége a férj életében megvolt támadva, vagy ha a férj a megtámadási határidő előtt meghalt, vagy a gyermek törvénytelenességétől függő jogát érvényesítette.« Ebből tehát világossá lesz, hogy az a főntebbi intézkedés, mely szerint az ítélet, mely a férjnek a törvényteleneségtől függő jogai iránt indított perében hozott, csak a férj életében »jus facit inter partes«, a férj halála után azonban már »jus facit inter omnes«, kiknek az érdekei a gyermek törvénytelenességétől függenek. A kérdés azonban az, vajjon meddig érvényesíthetik ezen jogukat az érdekeltek? A férj halála után bármikor? Határidőhöz kötve ez nincs? Lássuk az esetet. A gyermek törvényessége a férj életében meg volt támadva. Mielőtt azonban a harmad-bíróság ítéletet mondott volna, a férj meghal. A per tehát az ügy érdemében, a hogy a perrendtartástervezet 732. §-a mondja, megszűnik s a gyermek törvényes marad. A gyermek, mint örökös belép apja, a férj hagyatékába. Az egész elbirtoklási idő alatt joguk van-e a többi örökösöknek a gyermek törvénytelenességétől függő jogukat érvényesíteniök? Ez csak a perek halmazát idézné elő s a gyermek soha sem volna biztonságban, pedig a per, ha végig folytatott volna, talán éppen az ő törvényes származásától oszlatta volna el a kételyeket. A Napoleon törvénykönyve, mely az ily kényes kérdések feszegetését rövid határidőhöz szabta, betömte ezzel a rövid határidővel az örökös perlekedések rését; 317. §-a ezt mondja: »ha a férj meghalt, mielőtt gyermeke törvényességét megtámadta, de a szükséges előkészületeket már megtette, az örökösök megtámadhatják a gyermek törvényességét, de csakis két hónap alatt azon időtől számítva, mikor a gyermek

a férj hagyatékába lépett, illetőleg, mikor az örökösök a gyermek által a hagyaték élvezetében megtámadtattak.« Ugyanúgy kellene nálunk is valamiképp intézkedni, mert az lehetetlen, hogy a pörlekedési viszketeget, mely nálunk különben is rendkívül nagyfokú, csak az általános elbirtoklási határidővel szorítsuk meg.

Mi történik abban az esetben, ha a férj a megtámadási határidő előtt meghal, a nélkül, hogy megtámadási jogával élt volna s a gyermek is meghal, s a férj a gyermek törvénytelen-ségéből folyó jogait nem érvényesítette. Ilyenkor a törvénytervezet szavaiból az következik szorosán magyarázva, hogy a gyermek törvénytelen-ségét vitatni senki sincs jogosítva. Minthogy azonban a férjnek a gyermek törvénytelen-ségéből folyó jogai érvényesítésére szintén nincs határidő szabva, egészen biztosra vehető, hogy a gyakorlat oda magyarázza a szakaszt, hogy ilyenkor bárki jogosult a gyermek törvénytelen-ségéből származó jogait érvényesíteni. Ez oly kényes és rendkívül fontos kérdés, hogy itt ellentétes és százféle magyarázatoknak tért engedni nem szabad. Vagy legyen a szakasz oly határozott az általánosságban is, hogy kétséget nem enged az ilyen esetekre, vagy terjeszkedjék ki a részletekre is.

Mert például arra sem kapunk feleletet, hogy mi áll elő akkor, ha a férj meghal s a temetésen vagy utóbb előkerül a feleség karján egy gyermek, kiről idáig senki semmit sem tudott, kiről a férj soha nem beszélt, kinek a feleségétől való születését senki nem hallotta, egyesegyedül az anyakönyvi kivonat igazolja, hogy a gyermek a házasság alatt törvényes időben született s a férj nevét viseli. Kutatások folytán kiderül, hogy a gyermek a férjtől nem születhetett, a férj előtt létezése el volt titkolva s evidenten törvénytelen.

A joggyakorlat ezt a kérdést nagyon könnyen úgy fogja megoldani, hogy tekintve, hogy a férjre a megtámadási határidő meg sem kezdődött, bárki érvényesítheti a gyermek törvénytelen-ségétől függő jogait. Igen ám, de hogy lehessen igazolni azt, hogy a férj a gyermek születéséről nem tudott? S lehet-e perrel kényszeríteni az anyát, hogy igazolja gyermeke törvényességét, mikor pedig ez az anyakönyvi kivonat szerint talán már 5 éve él, mint törvényes gyermek. Világos, hogy az ilyen gyermekkel szemben az örökösök tehetetlenül állanak. Úgy kell tehát szerkeszteni a törvényt, hogy azon a magyarázat rést ne törhessen

s ne alkothasson jogot talán éppen a törvény szellemével ellenkezőleg, míg hosszú idő múlva kiderül, hogy az egész addigi törvénykezés csupa tévedés volt.

IX. A 199. §. így szól: »a házasság megszűnésétől háromszáz nap eltelte előtt újra férjhez ment nőnek az utóbbi házasság megkötése után született oly gyermekét, ki a 186–188. §-ok alapján mind az egyik, mind a másik férj gyermekének vélelmezhető, a korábbi férj gyermekének kell vélelmezni, ha a korábbi házasság megszűntétől számított 270 napon belül született, viszont az utóbbi férj gyermekének kell vélelmezni, ha a 270 napon túl született.« Minthogy azonban a 188. §. második bekezdése szerint a gyermek törvényessége érdekében lehet bizonyítani, hogy a születése napját megelőző 300-ik napnál korábban fogantatott, az utóbbi férj ez alapon a 270-ik napon túl is az előbbi férjre tolhatja az apaságot, mert hiszen itt a gyermeknek apjáról és nem törvényteleniségéről van szó. Jóllehet a német törvénykönyv is szóról szóra ezt mondja 1600. §-ában, a mit a mi Tervezetünk 199. §-a, én mégis az egész vélelmet elhagyandónak találnám, mert csak kitanítja a feleket a sokszor nem is tervezett perlekedésre s az egész ügyis teljes rendezést lelt már az eddigi szakaszokban. Ha azonban megmarad, akkor kifejtendőnek tartanám azon módszert is, a melylyel az anya gyermeke törvényes apját kutassa. T. i. hogy az anya az ily esetben előbbi férjét a gyermek törvényességének elismerése, illetőleg a törvényesség ítéletileg való kimondása végett megtámadhassa az után, ha már a második férj által indított megtámadási per folytán a gyermek nem tőle származottnak mondatott ki. Az első férj az ily perekbe hivatalból volna bevonandó, ha pedig meghalt, a részére ad hoc kirendelt ügygondnok. Kérdés, mi történjék, ha az orvosszakértők, illetőleg az anya nem képesek megállapítani orvosi vizsgálat s a per adatai szerint, hogy a gyermek melyik férjtől való s ennek oka tesszük fel az, hogy bebizonyul, hogy az anya a gyermek fogantatása idején mindkét férjével, tehát elvált férjével s jövendőbelijével is közösült? A 199. §. vélelmét a gyermek törvényessége tekintetében csak ilyenkor tartanám alkalmazhatónak.

AZ ÁRVASZÉKEK ÚJJÁSZERVEZÉSE.

A modern élet nagy arányú fejlődésével a gyermekek érdekeinek minden irányban való megóvása mindjobban és jobban tágította az árvaszékek működésének körét. Ma már az árvaszék elnevezése csaknem anakronizmussá vált, mert hiszen azok az árvák érdekeinek megóvása mellett, száz és száz olyan dologgal is foglalatосkodnak, a melyekben a megvédendő gyermek mindkét szülője él. Ez esetekben voltaképpen nem a gyermek fordul a árvaszékhez segítségért, hanem az egymással perlekedő szülők vannak az árvaszékhez utasítva, viszálykodásaiknak hatóság előtti elintézése céljából csak azért, mert perük tárgya és középpontja a gyermek. Ha tehát az életben levő szülők perét kell e hatóságnak elintéznie, kétségtelen, hogy az többé nem árvaszék, hanem valóságos bíróság s mint ilyenek nem felelhet meg a mai közigazgatási hatóság szűk berendezkedése.

Minden állam annál erősebb, mennél több kérdésében fordulhatnak polgárai független bíróságok elé, a melyek szabadon s minden felsőbb fórum nyomása nélkül teljesen szabad belátásuk szerint szolgáltatathatják a törvények szellemében az igazságot. Bármily magasfokú igazságszeretetet vezérelje is egy-egy árvaszék egyes tagjait és egész testületét, az árvaszékek ügyviteli szabályzata és azon körülmény, hogy az ügyek végső eldöntése csak egyetlen ember, a belügyminiszter akaratától függ, nem tudja megszüntetni azt, hogy az állampolgároknak kevesebb bizalmuk legyen a gyámhatósági eljáráshoz, mint a milyen van a bíróságok jogszolgáltatásához.

Elvégre, ha egyszer valóságos per az, a mi a felek között folyik, miért kelljen annak másféle módon való elbírálásban részesülnie, csak azért, mert a per a gyermek körül folyik, mint annak a pernek, a melynek teszem azt 1000 korona körül folyik a vitája. Miért kelljen kevésbé beható bizonyítási eljárással folynia a gyermek körüli pereknek, mikor pedig tudjuk, hogy egy élet boldogsága vagy boldogtalansága dől el igen sokszor egy ilyen vitában. Kétségtelen, hogy a gyámhatóságoknak közrendészeti mivoltukból kifolyólag, önálló kezdeményezési jogosultságuk is van a nyomozás terén s nincsenek kötve tisztán csak a felek által előadottakhoz. Ez így nagyon helyesen van, azonban eléggé helytelen, hogy a bizonyításul felhívott tanúk nem eskü alatt teszik vallomásaikat.

Ezért, sajnos, ugyancsak sűrűn fordul elő az, hogy a tanúk kitanítottván előre arra, hogy vallomására nem kell esküt tennie, a valóságtól eltérően adja elő, a mire meghallgattatik.

A bizonyítási eljárás tehát csonka, bármennyire hatalmas eszköz is az árvaszék nyomozó joga, mert végre is az árvaszék nyomozó közege, az előjáróság, szintén csak hallomások s nem közvetlen tapasztalat útján szerez tudomást a kutatás tárgyát képező körülményekről, főleg, ha azok a múltra vonatkoznak. Aztán az az előjárósági kezelőtiszt, a kinek száz meg száz mindenféle fajta dolga van, bizony bármennyire lelkiismeretes legyen is, sem nem ér rá az ügygyel behatóbban foglalkozni, sem nem ismeri az ügyet jóformán még annyira sem, hogy tudná, miről is folyik a felek közt a per. Azt a közvetlenséget és szóbeliséget, a melyekkel ma a gyámhatóságok előtt az ügyek tárgyaltnak, feltétlenül ki kellene tehát egészíteni a bíróságok perrendtartásainak minden üdvös intézkedéseivel. Mint a német Vormundschaftsgericht és a francia és angol gyámhatóságok bírósági szervezetekben működnek és a mint az olasz és osztrák gyámügyi kérdések is a bíróságok elé vannak utalva, épp úgy kellene minálunk is teljesen független gyámügyi bíróságok elé utalni a gyermekek körül forgó vitás kérdéseket. Államosítani kellene az árvaszékeket, a melyek az árvák pénzét az állampénztárakban kezelnék és melyek minden városi, megyei, belügyminiszteri, szóval közigazgatási hatóságoktól függetlenül döntenék el első fokon a családjog eme legéletbévágóbb kérdéseit.

A gyámügyek legfelsőbb fóruma semmiesetre se legyen a belügyminiszter, hanem a kir. táblák keretén belül alkotandó gyámügyi tanács, illetve, ha itt is két felebbviteli fórumot szerveznének, legfelső fokon a kir. Curia kebelében felállítandó legfelsőbb gyámügyi bíróság. Csak így fejlődhetnék ki egy oly állandó joggyakorlat, mely a törvény hézagait pótolná és a mely nem változnék egy-egy újabb miniszter vagy a gyámügyeket vezető miniszteri tanácsos személye és bizony néha szeszélye szerint. Ezen független gyámbíróságokat még nagyobb fokú hatáskörrel kellene felruházni, mint a rendes bíróságokat. Jogot kellene adni nekik az általuk hozott ítéletek némelyikének saját közegeik által való s a felek kérelmétől és akaratától független végrehajtására.

A mint a francia 1889. évi július 24-iki törvény (des enfants maltraités ou moralement abandonnés) s az angol custody of children act 1891-ben, az olasz polgári törvénykönyv 1866-ban csaknem korlátlan hatalmat ad bizonyos esetekben a bíróságoknak a gyermek érdekében a gyermekeiket elhanyagoló szülőkkel szemben: úgy kellene nálunk is önrendelkező joggal, előzetes per lefolytatása nélkül (senza formalita giudiziali, a hogy az olasz polgári törvénykönyv mondja) felruházni a gyámbíróságot, hogy veszélyes és sürgős esetekben megmenthesse a gyermeket. A francia assistance publique s az angol court of chanceryhez hasonló intézményt kellene felállítani, a mely a gyámi bíróság mellett az elhanyagolt gyermekek megmentésében mint ellátó s gondoskodó tényező működne közre olyképp, hogy a gyámi bíróság a szülőiktől elvett gyermeket ezen gondoskodó hatóság őrizetére bízassa.

Ma, ha az árvaszék az eléje terjesztett panasz következtében vizsgálatot indít és azt tapasztalja, hogy az iszákos apa lopásra tanítja a gyermeket, megfoszthatja őt atyai hatalmától és elveheti tőle a gyermeket, de ha a szegénysorsú gyermek tartására senki nem vállalkozik a rokonok vagy ismerősök közül, az árvaszék nem tud a gyermekkel mit csinálni, mert nincs egy oly hatóság, mely a gyermeknek egészsége és erkölce tekintetében biztos elhelyezéséről gondoskodik. Az árvaszék csak ellenőrzi a gyermek nevelését és ápolását az egyes eléje terjesztett esetekben, azonban saját maga nincs abban a helyzetben, hogy határozatait praktikus végrehajtáshoz segítse. Épp így nem tud mit csinálni az árvaszék a vagyon-talan, teljes árvaságra jutott és elhagyott gyermekekkel sem,

mert ha a gyermek 10 éves korát elérte, már a lelenczházban sem helyezhető el és az árvaszéknek nincs olyan szerve, mely a gyermekről gondoskodik, sem vagyon nem áll rendelkezésére, a melyvel ezen elhagyott gyermekben segíthessen. Az államnak tehát ezen újjászervezendő gyámi bíróságok mellett olyan intézményeket kell felállítania, a melyekre az állam és társadalom hozzájárulásával teremtett anyagi eszközök segítségével mellett a gyámbíróság azon gyermekeket, kik koruknál fogva a lelenczházakból már kiszorultak, de kenyérkeresetre még nem szoríthatók és vagy szülőiktől voltak elveendő, vagy teljesen el vannak hagyatva, elhelyezhesse.

Ma a gyámhatóság oly esetekben, midőn szülőiktől elhanyagolt törvényes vagy az apjától eltaszított törvénytelen gyermek folyamodik hozzá segítségért, az ügyvédek sorából ügygondnokot rendel ki számukra és azt bízta meg, hogy a gyermek tartását behajtsa. Az ügyvédek, a mennyire csak lehet, eleget is tesznek eme megbízatásuknak, azonban éppen e működésük közben tapasztalják, hogy a gyermek rossz kezekben van és az a pár korona havi tartásdíj nem lendít semmit a gyermek sorsán, a mit az apán esetleg képesek behajtani; iparkodnak tehát rábeszélni az elhagyott gyermek nyomorúságos viszonyok közt élő anyját, ki sokszor kenyérkereset után nézve, egész nap nem látja gyermekét, hogy adja lelenczházba, azonban az anya a gyermektől megválni nem akar s bár kétségtelenül mindkettőre nézve üdvösebb volna a gyermeknek állami felügyelet alatt való elhelyezése, sem az ügygondnoknak, sem az árvaszéknek nem áll hatalmában a gyermeket annak törvényes képviselője, az anya beleegyezése nélkül lelenczházba tenni.

Fel kellene tehát hatalmazni az árvaszéket, hogy ily esetekben, midőn a gyermek nyilvánvaló érdeke feltétlenül megkívánja a reá nézve erkölcsi és testi tönkrejutást jelentő környezetéből való kimentését, elvehesse az anyától és elhelyezhesse annak beleegyezése nélkül a gyermeket.

Ez volna a legtökéletesebb preventív intézkedés a kriminológia terén és az a pénz, a mit az állam fegyintézetekre költ, százszorta üdvösebb gyümölcsöt teremne, ha ezen intézmények felállítására fordítatnék. Természetesen az anyának szakadatlan jogot kellene engedni arra, hogy gyermekét a körülmények gyökeres megjavulásának bebizonyítása után a gyámhatóságtól vissza-

követelhesse. De minthogy az elhanyagolt gyermekek elenyésző csekély részének a sorsa kerül az árvaszék elé s a legnagyobb részével senki sem törődik, a derék angol Barnardo dr. példájára – úgy, mint Angliában van – kutató közegekkel kellene ellátni a gyámhatóságokat, a melyek a nyomorban, a lelki s testi szennyben felkutatnák a gyermeket s megmentenék az állam, a társadalom javára.

Folytonosan csak a külföldre hivatkozunk és annak utánzására hívjuk fel minden téren az állam és a társadalom figyelmét, de sajnos, így kell tennünk, mikor a külföld bennünket minden téren oly óriási léptekkel megelőz s nekünk csak hosszú évek múltán jut eszünkbe, hogy a nálunk is épp oly mértékben elharapódzott bajokon ideje volna már segítenünk úgy, a hogy a külföld már régóta teszi. A gyermek-kérdés a külföldön – értve ez alatt a művelt nyugatot, hozzá számítva Amerikát is – ma már épp oly fontos és nagy kérdése az államnak és a társadalomnak, mint a hadsereg, vagy az ipar, vagy az igazságszolgáltatás kérdése.

Minálunk a társadalom egy-két valósággal ma még csekélységnek nevezhető intézményén kívül, az állami lelencházak s a javító intézetek minden, a mit e téren találunk. A törvényhozás a gyámi törvény életbeléptetése, tehát ide s tova 30 esztendő óta csak az ipari alkalmazottakról szóló törvényekben javított intézményszerűleg a gyermekek helyzetén. A házassági törvényben lett volna alkalma a törvényhozásnak az elvált szülők gyermekeinek sorsa felől nagyobb arányokban intézkedni, azonban ezt a gyámhatóságok teljes újjászervezése nélkül nem tehetette.

Az új polgári perrendtartás javaslata a gyámhatóságok újjászervezéséről nem intézkedik, azonban a polgári törvénykönyv tervezete már több lényeges jogot ad a gyámhatóságnak arra, hogy a szülő és gyermek közötti jogviszonyba a gyermek érdekében beavatkozzék. így feljogosítja, hogy a gyermeket, ha annak testi és lelki épsége veszélyeztetve van, szüleitől elvehesse és másutt helyeztethesse el. Arról azonban a polgári törvénykönyv Tervezete sem gondoskodik, hogy a gyámhatóság oly állami intézmények birtokába jusson, a melyek határozatainak végrehajtását lehetővé teszik. Már pedig mindaddig, míg árvaszékeink közigazgatási s így megyei, városi s miniszteri tekintélyektől függő időről-időre választott hatóságok maradnak és nem alakulnak át mindenkitől

független széleskörű intézkedési jogosultsággal felruházott önálló bírói hatalmasságokká, míg nem lesznek ezen gyámi bíróságaink mellett a gyermekekről szóló intézkedések végrehajtását elősegítő gyámi elhelyező és fentartó intézményeink, mindaddig a modern élet zűrzavaros forgatagában az elhagyatott és elzüllő gyermekek és velük a letartóztatási intézetek lakóinak száma évről-évre csak ijesztő arányban fog szaporodni, a helyett, hogy e téren a helyzet gyökeres javulására volna kilátás.

AZ ELTARTÁS KÖTELEZETTSÉGE ROKONOK KÖZÖTT A POLG. TÖRVÉNYKÖNYV TERVEZETE SZERINT.

Erkölcsöt törvénybe foglalni csaknem határos a lehetetlenséggel. Hogy a morális kötelezettség hol kezdődik és hol végződik, azt csak érezni lehet, de szabályokkal korlátokba fogni nem. Erre a vallás, az iskola s a családi nevelés szoktathatja rá az embert, nem a jog ismerete.

Kétségtelen azonban az is, hogy bizonyos irányelvek felállításában az emberek társadalmi életét szabályozó törvénykönyvben nemcsak szükséges, de hasznos is. Az eltartás kötelezettségének fejezete a polgári törvénykönyv tervezetének egyik legkényesebb s a legtöbb finom érzéket igénylő alkotása volt. Nagy elismerés illeti érte szerkesztőjét. Hogy nem precíz, annak oka, hogy nem lehet az. A családos élet apró csinjátbinját teljesen kielégítő s az esetek ezerféleségét átölelő törvényalkotás képtelenség.

A törvény csak előd és ivadék közt állapítja meg a tartás kötelezettségét s ezen általános szabály alól csak egy kivételt tesz s ez az elhunyt férj szülőinek a menyével szemben s a mostoha gyermekeknek a férjjel szemben gyakorolható tartási igénye.

Nem jogosítja fel tehát a testvért a tartás követelésére a testvérrel szemben s a feleség szülőit a vővel szemben.

Mi elfogadnók az olasz törvénykönyv álláspontját, a mely a testvérek eltartását nem zárja ki. Az olasz vérmérséklet közelebb áll a magyarhoz. Több benne az érzelem, mint az általában véve hideg és önző németben, kinek törvényét a Tervezet követte.

A T. 249. §-a szerint előd és ivadék egymást eltartani köteles. Az oldalági rokonok közül a közös szülőktől származó testvéreket kötelezendőknek tartjuk egymás istápolására, ha a tartásra szoruló szerencsétlenség folytán jutott ilyen helyzetbe. A tartási kötelezettséget az erre képesek között egyetemlegesnek mondanók ki. Az indokolás téved, mikor alaptalan perekről fél. Inkább legyenek alaptalan perek, semhogy a szívtelenség kodifikáltassék. A tartásnak természetesen a szükséges tartást nem kell felülhaladnia. A 252. §. megállapítja a mostohagyermeknek mostoha apja ellenében az eltartásra vonatkozó igényét. A kölcsönösség megkívánná, hogy a mostoha anya is köteles legyen ugyanoly mértékben eltartani elhunyt vagy keresetképtelenné vált férje gyermekét, mint a mily mértékben a férj kötelezhető a feleség gyermekének eltartására. A »mostoha« fogalom enyhülne, ha a törvény maga tenné kötelességévé a mostoha gyermek eltartását. A kinek jogai vannak, azzal szemben enyhébb bánásmódot szoktunk alkalmazni. S tudvalevőleg a mostoha anya »mostohább« szokott lenni, mint a mostoha apa.

A T. 269. §-a kötelezi a feleséget, hogy az elhunyt férj szüleit az özvegyi haszonélvezetből, ha tudja, tartsa el. Az eset másik oldalát figyelmen kívül hagyni nem lehet. Vegyük, hogy a nő szülői leánygyermeküknek adták hozomány s női külön vagyon fejében vagyonuk egy tekintélyes részét. A nő gyermek nélkül hal el, a férj öröklí a feleség vagyonát. (1805. §.) Méltányos, hogy a férj a hagyaték hasznai erejéig eltartsa eltartásra szoruló apósát, anyósát.

Ennyit általában. Részletekben a következő megjegyzéseink vannak.

A 249. §. azt mondja: »eltartáshoz annak van joga, a ki megfelelő kereset híján és vagyontalansága miatt nem bír a maga erejéből megélni«. E szabály azonban így, a hogy van, csak az elődre s a nagykorú gyermekre vonatkozik, mert »a kiskorú gyermek, még ha vagyona van is, annyiban követelhet szülőitől tartást, a mennyiben az vagyonának jövedelméből és keresményéből nem telik«. (A szöveg így szól: ». . . még ha vagyona is van . . .«, azt hisszük, ez tévedés a szavak elhelyezésében s a fenti szerint akar mondatni.)

Minden szó új gondolatot ébreszt, ezért a fenti szöveg helyett helyesebbnek tartjuk a német szöveg rövid, egyszerű nyilatkoza-

tát, mely szerint »eltartásra igényt tarthat az, a ki önmagát eltartani képtelen«.

A bíró arbitriuma majd meg fogja ítélni a körülményekből, hogy az igény jogosult-e vagy nem. Különben a későbbi szakaszok úgyis eléggé körülírják, mihez és mennyihez van joga a tartásra szorulóknak, tehát annak kutatása, hogy megfelelő kereset híján van-e az illető, vagy vagyontalan-e, az e helyütt csak zavart okoz. Lehet valakinek vagyona, de az oly kevés, hogy annak jövedelméből megélnie lehetetlen. Pl. van 3 hold földje, melynek termését már megette, vagy van háza, mely azonban üresen áll s nem kap rá vevőt.

A 250. §. azt mondja, hogy »nem köteles mást eltartani, a ki – egyéb kötelezettségeit is számba véve – saját illő megélhetésének veszélyeztetése nélkül azt nem teheti«. Nagyon zavaró ebben az általános kijelentésben két dolog: az egyik az, hogy akkor, mikor az elődöknek és ivadékoknak létfenntartásáról van szó, »egyéb« kötelezettségek jönnek mindenekelőtt szóba és kritika tárgyává tétetik az is, hogy az eltartásra kötelezendőnek illő megélhetését zavarja-e a tartás kiszolgáltatása. Nézetünk szerint a rövid parancsban több jog és több kötelezettség foglaltatik, mint a bővebb kifejtést tartalmazó törvényszövegben és xjedig azért, mert a bírónak saját arbitriuma számára egyegy adott esetben nagyobb szabadsága van, nagyobb tere nyílik. Az egyéb kötelezettségek és illő megélhetés veszélyeztetésének bő köpenyegébe könnyen burkolódzhatnak a fősvény és a szívtelen.

A ki adósságokban úszik, s jövedelmei daczára, melyekre zálogot vetettek a hitelezői maga sem tud megélni, az mást el nem tarthat; azonban illő megélhetésről beszélni eltartásra szoruló elődök vagy ivadékokkal szemben nem lehet. Illetlen élet az, melyet úgy visz valaki, hogy rangjához illően él ugyan, de pusztulni hagyja legközelebbi rokonait. Csak hadd mondja ezt úgy a mint főntebb idéztük a rendelkezést, a forrásul szolgált német polgári törvénykönyv 1603. §-a, mi gondolkozzunk szabadabban s bízzuk a bíróra a dolgot, úgy is ez és nem a törvénykönyv, fog már ott dönteni, hol a tartást ki kell erőszakolni. A T. 261. §-a úgyis megmondja érthetően és határozottan, hogy »a tartás egyrészt a jogosult szükségletéhez, másrészt a kötelezett társadalmi állásához és szolgáltatási képességéhez mérten jár«.

Érthető és világos a 250. §. második bekezdésének első fele,, a mely szerint: »szülőknek mindazt, a mijök van, egyformán kell a maguk és kiskorú gyermekeik eltartására felhasználniok«. Arra a kérdésre, mely itt felmerül, hogy a kiskorú gyermek egészen 24 éves koráig követelhet-e tartást, a legelői idézett 249. §. adja meg a feleletet.

A 250. §. második bekezdésének második fele már nem ily világos. Ez így szól: »a szülőknek ez a (fenti) kötelezettsége nem áll be, ha a gyermek eltartható vagyona állagából, vagy ha van neki eltartására kötelezhető más rokona«.

Azt, hogy ki ez az ő eltartására kötelezhető más rokona, megtudjuk a 251. és 256. §-ok egybevetéséből, a melyek szerint »azt, ki eltartásra szorul, eltartani kötelesek első sorban ivadékaik, másodsorban elődei a rokonsági íz közelségének sorrendjében, s ha az atya a 250. §. első bekezdése értelmében mentes: az eltartás kötelezettsége, mely őt terhelné, a vele egyenlő sorban álló kötelezettre, ilyennek hiányában a sorban utána következő kötelezettre hárul«. Baj itt az, hogy az összeállítás rendkívül nehéz. Azt, a mit egy szakasznak kellene tartalmaznia, egyik sem tartalmazza világosan, hanem csak úgy kell mozaikszerűleg összedzeni s kimagyarázni a különböző szétszórt §-okból. Erdemben kifogásunk van az intézkedés ellen annyiban, hogy a nagyszülőkre hártja az életben levő szülők gyermekei tartásának kötelezettségét, csak azért, mert azok nem tudnak gyermekeik miatt *illően* megélni. Érthető volna az intézkedés akkor, ha egyszerűen azt mondaná: »ha a szülők önmagukat sem tudják föntartani s e miatt gyermekeik nyomorognak, az unokák eltartásának kötelezettsége a nagyszülőkre hárul«. A gyámi törvény 11. §-a, mely a tartást idáig szabályozta s az egész gyámi törvény egyáltalán nem ismeri az illő megélhetés fogalmát. Nézetünk szerint a T.-ből is ki kell hagyni, mert folytonos zavart okoz. Mert pl. a szülőknek van egy sereg gyermekük. Megélni megélnek, de meggyőződésük szerint nem »illően«. A 256. §. értelmében joguk van ez alapon a 250. és 251. §-ok egybevetésére támaszkodva, a nagyszülőktől követelni gyermekeik tartását. A nagyszülők véletlenül méltóságos vagy nagyságos urak, kik ha nem kellene nekik illően megélniök, hozzájárulhatnának az unokák tartásához, minthogy azonban ezek tartása »illő megélhetésüket veszélyeztetné«, nem járulnak hozzá s a gyerekeknek nincs kihez fordul-

janak. Mert bár igaz, hogy a 250. §. második bekezdésének első fele azt mondja: hogy a szülők kötelesek a gyermekek eltartására fordítaniuk mindazt, a mijök van, a második bekezdés második fele értelmében azonban ezen kötelezettségük nem áll be, ha van a gyermek eltartására kötelezhető más rokon is, a ki a fentiek szerint akkor kötelezhető erre, ha az eltartásra első sorban kötelezettnek illő megélhetése veszélyeztetve van. Nehéz és szerfelett komplikált az egész összeállítás és azonfelül nem is megfelelő. A németek talán hasznát fogják venni, de mi nem hiszem.

A 251. §. megállapítja, hogy »azt, ki eltartásra szorul, eltartani kötelesek: első sorban ivadékaik a törvényes örökösödés sorrendjében és örökrészük arányában; másodsorban elődei a rokonsági íz közelségének sorrendjében. Az elődök közül az egyenlő közelségűeket az eltartás kötelezettsége egyenlő arányban terheli«. Nem értjük, hogy az egyenlő közelségűek miért csak az elődöknél vétetnek külön, mikor éppen az ivadékoknál kellene ennek az általános szabálynak lenni. Annál az elődnél, ki eltartásra szorul, örökösödésről, pláne örökrészről már nem lehet szó s az, hogy már életében felosztotta vagyonát ivadékaik között, csak kivételes állapot. Azért ezt kivételképpen föl lehetne tüntetni, de általában ezen kifejezés: örökrészük arányában, csak zavart okoz, anélkül azonban, hogy világos megállapítást nyerne a szakaszban azon kérdés, vajjon az esetben, ha a szülőknek élő gyermekeik s meghalt gyermekük gyermekei maradtak hátra, az unokák is kötelesek-e részt venni az eltartásban a gyermekekkel egy gyermekrész erejéig? Mert csak az Indokolás utal az 1804. §-ra, mely a törvényes örökösödés sorrendjét s az örökrészeket szabályozza. Nézetünk szerint az esetre,, ha ezen kifejezés: »örökrészük arányában« a fenti kérdést igenlőleg oldaná meg, az nem volna méltányos az unokákra nézve, kik nagyszülőik részéről semmi eltartásban nem részesültek. Ha a gyermekek nem tudnák szüleiket eltartani, az esetre úgy is az unokákra hárul a tartási kötelezettség.

A 250. §. további intézkedéseiben elv az, hogy »a kiskorú gyermeket első sorban az atya köteles eltartani«¹⁾ és hogy »ha az

¹⁾ Ezen elvre vonatkozó nézeteinket bővebben a »házastársak s a gyermek« ez. dolgozatunkban fejtjük ki.

szülők törvényesen elváltak, mindegyikök tehetsége arányában köteles a gyermek eltartásáról gondoskodni«. Ez utóbbi intézkedésnél aggályaink vannak e kifejezés körül: »törvényesen elváltak«. Önként érthető okokból jobbnak tartanok annak megállapítását, hogy a fenti dolog bekövetkezik már akkor, ha a szülők megszakították az életközösséget. A vagyontalan nőről természetesen úgy sem lehet itt szó, mert a gyermek eltartásához hozzájárulni nem lehet köteles az a nő, kinek férje a gyermeket eltartani képes s ki a saját önfentartása tekintetében is másra szorul. Vagyonos anyánál pedig megkívánható, hogy *úgy*, mint az életközösség idején, ezután is járuljon hozzá gyermeke tartásához. A szakaszból teljesen kihagynók ezen mondatot: »ha atya nincs, vagy ha a 250. §. első bekezdése értelmében mentes, az eltartás kötelezettsége az anyára hárul«. Zavarja u. i. az összhangot. Az, hogy atya nem léteben az anya, mint előd tartozik a gyermeket tartani, meg van már mondvá az előzőkben, az a bizonyos mentesség pedig egyáltalán rontja az egészet. Lehetetlen elképzelni, hogy az apa azon kifogással, hogy ő nem tud illően megélni, az anyára tolhassa az egész gyermektartási kötelezettséget. A 250. §. utolsó bekezdése szerint »a gyermeknek oly vagyonát, vagy oly jövedelmét, a mely annak rendelkezése értelmében, a ki azt a gyermeknek juttatta, különben nem volna a gyermek eltarthatására fordítható, számításba lehet venni, ha más vagyon vagy eltartásra kötelezhető más rokona nincs«. E mondatban ezt a kifejezést: »számításba lehet venni«, pótolnók ezzel a kifejezéssel: »a gyermek eltartására kell fordítani«. Ez utóbbi kifejezés ugyanis világosabban kimondja az előbbinek csak burkolt értelmét. Helytelen dolog volna ugyanis a jövedelmet a tőkéhez csatolni s tisztelni az adományozónak a föltételhez fűzött jog-következményét, mialatt a gyermek az eltartás hiánya miatt szenved.

A 252. §. szerint: »a férj köteles mostoha gyermekét, a mennyiben a gyermek vagyonából és keresményéből el nem tartható, a házasság fennállása alatt tizennegyedik életévének betöltéséig épp úgy eltartani, mintha saját gyermeke volna, ha a nő a 250. §. első bekezdése értelmében mentes és ha a gyermeknek nincs eltartásra kötelezhető más rokona«.

Általános észrevételeinket e szakaszra fejtegetésünk elején megtettük.

A szöveg értelme voltaképpen más, mint a minek első pillanatra látszik. A szakasz szerint az anya tartozik első sorban saját gyermekét eltartani, még ha férje van is, ha a gyermeknek nem él az apja, vagy ha az nem képes a gyermeket eltartani. Ha az anya nem képes a gyermeket eltartani, akkor a gyermek nagyszülei, illetve 'dédzülei, tehát elődei tartják. (Milyen jó hasznát lehetne itt is venni a testvér tartási kötelezettségének!) Az anyának a 250. §. szerinti »egyéb kötelezettségein« és »illő megélhetése hiányán« alapuló mentességére vonatkozó kifogásunkat itt is ismételjük.

Látjuk, hogy a mostoha apa tartási kötelezettségét az összes tartásra kötelezettek megelőzik. Ily feltételek mellett valóban indokolt a humanitás szempontjából a feleségnek a férj gyermeke irányában kimondandó tartási kötelezettsége is.

Nem találtuk az egész családjogi tervezetben azt az intézkedést, mit a német törvénykönyv 1620. és további szakaszaiban tárgyal, t. i. a szülőknek leánygyermekük irányában fennálló kiházasítási kötelezettségét. A mai gazdasági állapotokkal, melyek a leánynak hozományval való ellátását megkövetelik, a törvénynek sem ártana számolni s kimondani az elvet, hogy a szülő, ki teheti, csak jogos s a törvényben meghatározott ok alapján tagadhhatja meg férjhez menő leányától az illő kiházasítást.

E helyütt térünk rá a férjhez ment leánygyermek tartására. A 249., 250. és 251. §-ok a kiskorú gyermek tartása tekintetében kivételt tesznek. A T. 4. §-a fentartja a magyar jognak azon specziális és nem nagyon indokolható, nézetünk szerint a mai korban már káros intézkedését, hogy a »kiskorú nő teljeskorúvá lesz a házasságkötéssel, a házasságkötéssel megszűnik a nő kiskorúságának meghosszabbítása is. A házasság megszűnése nem szünteti meg a teljeskorúságot, csak érvénytelen házasságnak nincs meg az a hatálya, hogy a nőt teljeskorúvá tegye«.

Kétségtelen, hogy a kiskorú nő, ki házasságkötésével szerencsétlenül járt s kit talán szintén kiskorú férje eltartani nem képes, vagy egyenesen elhagyott, vagy kinek férje meghal, ismét szüleire lesz utalva és pedig még sokkal jobban, mint esetleg szintén kiskorú férje. S íme a nő azért, mert férjhez ment s talán épp «zülei unszolására s kényszerítésére, tartás tekintetében nem élvezheti már azon előnyöket, melyeket a T. a kiskorúak javára biztosít, hanem kénytelen megelégedni a nagykorúak számára megállá-

pított s korlátozott tartással, kiskorú férje ellenben, mintha mi sem történt volna, menekülhet vissza szülei védőszárnyai alá s követelheti a kiskorúak részére megállapított fokú tartásban való ellátást.

Kétségtelen az is, hogy tartás tekintetében ugyancsak közönyös a nőre nézve az, vajjon azért szűnt meg a házassága, mert érvénytelen volt, vagy egyéb okokból. Az a kitüntetés, melyet az érvényes házasságot kötött kiskorú nő a nagykorúsítással kap, nem éri fel azokat a veszélyeket és hátrányokat, melyeknek egy ilyen hirtelen nagykorúvá lett, csak serdülő leány ki van téve.

A T.-ből az egész 4. szakasz kihagyandó s az 1874. évi XXIII. t.-cz. hatályon kívül helyezendő.

A T. 253. §-a szerint: »az örökbefogadó eltartási kötelezettsége mindazokkal szemben, a kikre az örökbefogadás kihat, megelőzi annak az elődnek az eltartási kötelezettségét, a ki az eltartásra jogosultnak vele egy ízén rokona«.

Mintthogy a szövegezést ily tömör rövidséggel nem lehet könnyebben érthetően eszközölni, nem ártana példaképpen felhozni, hogy tehát az örökbefogadó szülő megelőzi az édes szülőt s az örökbefogadó nagyszülő az édes nagyszülőt.

A 254. §. így szól:

»Az atya az érvénytelen házasságból született törvényes gyermekétől eltartást nem követelhet, ha a házasság megkötésekor annak érvénytelenségéről tudomása volt. A 186. §. 3-ik bekezdését alkalmazni kell.«

Az indokolásnak már a szó természetéből kifolyólag is azon érveket kell előadni, a melyek a törvényhozót a törvényben kifejezett intézkedésre vezették. A 254. §. rövid indokolása az intézkedés szükségességéről s méltányosságáról meg nem győz bennünket. Mi, a kik ellenségei vagyunk a törvényes és törvénytelen gyermekek közti különbség tételnek s azt óhajtanok, hogy ember és ember közt származásra nézve különbség ne tétessék; mi, a kik a törvénytelen gyermek és apja közt nemcsak rideg egyoldalú eltartási kötelezettséget, hanem rokoni kapcsolatot óhajtanánk teremteni s ezen vágyunk egykori megtestesülésében szilárdul reménykedünk: a 254. §. intézkedését ellenezzük s annak megállapítását kívánjuk, hogy az érvénytelen házasságból származott gyermek valamint jogosult atyjától eltartást követelni,, épp úgy köteles is legyen nyomorba jutott atyját eltartani, ki

ha anyjának nem is volt az állam törvényei szerint törvényes házastársa, mégis csak atyja, létrehozója volt. Ne adjunk okot a törvényesség éles elkülönítésével a gyermeknek arra, hogy létrejötteért szemrehányásokkal illesse atyját s akkor a gyermek, ki atyjától nevelésben s eltartásban részesült s a házasság érvénytelensége miatt legfölbbe csak a család jótéteményeit nélkülözte, hálásan fogja segíteni atyját. A törvényben e kötelezettség megállapítása az elv kijelentése céljából szükséges.

A 255. §. szerint »királyi kegyelemmel törvényesített gyermekeket atyjának elődei nem kötelesek tartani«.

Egyéb helyen kifejtjük, hogy ellenségei vagyunk a királyi kegyelemmel való törvényesítés elvének. Ha már nem tartja keresztülvihetőnek a tervezet a törvénytelen származás fogalmának eltörlését, engedje meg legalább azt, hogy az esetben, ha a két szülő közt a házasságot eltiltja, az apa a maga hiteles alakban tett kijelentésével s a király nehezen igénybevehető segedelme nélkül törvényes gyermekévé tessese gyermekeit. S ha ez megtörténik, kívánjuk, hogy apa és gyermeke közt rokonsági viszony jöjjön létre. Kívánjuk ebből kifolyólag azt is, hogy az apa elődeinek ne legyen joguk kutatni, hogy a gyermek, kit gyermekük magáénak ismer, milyen ágyból származott. Az egyenlőség nagy elve nem lesz keresztülvihető legparányibb részleteiben sem, ha mindjárt gyökerében a leszármazásnál törvényben mondjuk ki az ellenkezőt, t. i. azt, hogy ember és ember nem egyforma alapjogbeli tulajdonságokkal születnek. Ilyképpen jogos óhajtás, hogy az apa s törvényesített gyermeke, valamint ez s az apa elődei közt kölcsönös tartási kötelezettség álljon elő a rokonság alapján.

A 256. szakaszt, mely szerint: »ha az eltartásra kötelezett «mentes»: az eltartás kötelezettsége a vele egyenlő sorban álló kötelezettre, ilyennek hiányában a sorban utána következő kötelezettre hárul« – már föntebb fejtegettük.

Itt csak azt jegyezzük meg, hogy nem ártana a sorrendet világosan meghatározni. Mert tekintettel azon körülményre, hogy a tartási kötelezettséget illetőleg az apa megelőzi az anyát, könnyen vita támadhat, vajjon az apai nagyszülő megelőzi-e az anyai nagyszülőt. Ezt szabályozni annál is inkább szükséges volna, mert – bár a gyámi törvény 11. §-a a nagyszülők közt különbséget szintén nem tesz – a gyakorlat oda hajlik, hogy az apai

nagyszülők kötelezettségét az anyai nagyszülőkénél előbb sorozza. Nézetünk szerint nem ártana kijelenteni, hogy az apai és anyai nagyszülők rangban egyenlő sorban állanak. Tekintettel arra, hogy a 251. §. szerint az elődök közül az egyenlő közelségüket az eltartás kötelezettsége egyenlő arányban terheli, a 256. §. idézett szövege csak zavart okoz, azért a kérdéses mondatban alkalmazott egyesszámot nem tartjuk helyesnek, nem tudván elképzelni, hogy a 256. §. a 251. §. ellenére, pl. az apai nagyapát az eltartás kötelezettségével az anyai nagyapánál előbb terhelné.

A szóban forgó szakasz szerint »a mentesség idejére más által szolgáltatott tartást a mentes utólag sem köteles megtéríteni«. Visszkereseti jognak tehát az egyenlően kötelezettek közt nincs helye az esetre, ha az, ki helyett történt a szolgáltatás, képtelen volt eleget tenni kötelezettségének. Azonban nem intézkedik a T. arról, hogy van-e visszkeresetnek helye az ellen, a ki nem volt mentes, hanem ok nélkül megtagadta a szolgáltatást. S bár a törvénytelen gyermek tartását szabályozó hetedik fejezet 352. §-ában gondoskodik arról, hogy a ki a gyermeket az atya helyett tartotta el, a szolgáltatást visszakövetelhesse, a törvényes gyermek tartását a kötelezettek helyett teljesítő nem kötelezettek, illetve idegenek visszkereseti jogát nem szabályozza.

Mert a mit a T. a 256. §. második bekezdésében mond, az a most szóban forgó visszkereseti jognak nem megfelelő szabályozása. Az intézkedés így szól: »Ha az eltartásra kötelezett a belföldön éppen nem, vagy csak nehezen volna kötelezettségének teljesítésére szorítható, helyette a tartást a vele egyenlő sorban álló kötelezett, ilyenek hiányában a sorban utána következő kötelezett köteles szolgáltatni. Ez utóbbinak visszkereseti joga van az ellen, a ki helyett a tartást szolgáltatatta.« Épp az, hogy ha valaki visszkereseti jogát gyakorolta, mutatja meg az előállott perben, hogy szorítható-e a kötelezett egyáltalában tartási kötelezettsége teljesítésére. Ez a körülmény tehát feltételképpen meg nem állhat. A dolgokat nem komplikálni, de egyszerűsíteni kell, akármit mond is a német törvény. Az egésznek értelme magyaráz az volna, hogy ha egy kötelezett a tartást megtagadja, ellene annak, ki helyette a tartást teljesíti, visszkereseti joga van. Mert hisz ha a dolgot alaposabban megfigyeljük, az is, hogy »mentes«-e valaki, csak a per folyamán az ő védekezése folytán fog tisztázódni, ha a többiek el nem hiszik neki.

Az indokolás szerint az, a ki a kötelezettek közül nem tartózkodik a belföldön, olyannak tekintendő, mint a ki nem létezik. Ez a T.-ből ki nem magyarázható önkéntes felfogás és teljesen helytelen. Az első a tartás teljesítése valaki által, mert a gyermek valahol csak eszik s valaki által csak ruháztatik s csak azután jön annak kutatása, hogy a kötelezett, ki helyett kötelessége teljesítettik, rászorítható-e a jövő teljesítésre s visszakövetelhető-e tőle a múltban már helyette teljesített tartás. Semmi nem zárja ki, hogy a külföldön, plane Ausztriában lakó kötelezettől be ne lehetne Hajtani a helyette fizetett tartást s rá ne lehetne őt a tartásra szorítani, ha a szolgáltatásra egyáltalán képes. Ennélfogva a belföldi és külföldi közt különbséget tenni valóban nem czélszerű.

A T. 257. §-a így szól:

»Az eltartásnak az a kötelezettsége, mely a 96. és 100. §-ok értelmében a házastársat terheli, az ivadék és előd kötelezettségét megelőzi. Ha a házastárs egyéb kötelezettségeit is számba véve, saját illető megélhetésének veszélyeztetése nélkül, házastársát el nem tarthatja: az ivadék és előd kötelezettsége megelőzi a házastárs kötelezettségét.«

Ez magyarázást jelent, hogy a házastársat első sorban házastársának kell eltartania s ha erre nem képes, akkor ivadékai, illetve elődei fogják eltartani.

A szakasz szövegezését javítani kellene; egyszerűbbé, könnyebben érthetővé kellene tenni. Az a többször kifogásolt mondat, hogy »egyb kötelezettségeit is számba véve, saját illő megélhetésének veszélyeztetése nélkül« egyáltalán kihagyandó. A házastárs első kötelezettsége a házastársnak és gyermekeinek eltartása, saját illő megélhetése szóba és figyelembe nem jöhet. Annak a törvényben helye nincs. Ha valakinek le van »egyb kötelességei« miatt foglalva a fizetése, akkor tartsa el a házastársát s gyermekeit abból, a mije marad, ha ő maga koplal is. Ha képtelen rá, akkor egyszerűen elég annyit is mondani, hogy képtelen rá.

A 256. §-nak a belföldiekre s külföldiekre vonatkozólag itt ismét idézett intézkedésére föntebb tettük meg észrevételeinket; ennek az intézkedésnek itt sincs helye.

A 258. §. szerint:

»Ha egyidejűleg többen követelnek tartást, de a kötelezetteknek nincs módjában valamennyit eltartani: akkor az ivadékok

megelőzik az elődöket. Az ivadékok közül azok, a kiket a törvényes örökösödés illetne meg, megelőzik a többieket; a kiskorúak, ha nem is illetné meg őket a törvényes örökösödés, megelőzik a nagykorúakat. Az elődök közül a közelebbi rokonok megelőzik a távoliabbakat.«

Vegyünk egy esetet. Valakinek van unokája, ki tartásra szorul s ugyancsak rászorul az apja is, vagy az anyja is, esetleg mind a két szülője. Per analogiam hivatkozik az előző szakaszokra s azt mondja, hogy »egyéb kötelezettségei és saját illő megélhetésének veszélyeztetése miatt« nincs módjában eltartani valamennyit. A tervezet szerint joga van elődeit elutasítani, jöllehet unokájának van anyai részről is nagyszülője, az ő szülőinek pedig csak ő az egyedüli támasza. Jogot kell adni a bíróságnak arra, hogy ily esetekben saját józan bölcs belátása szerint kötelezze az illetőt elődei tartására is.

A szakasz további része megszabja, hogy »ha a házastárs és rokonok követelnek tartást, a házastárs és a kiskorú gyermek követelése egyenrangú, más rokont azonban a házastárs megelőz«. Bölcs intézkedés, a melylyel remélhetőleg az is ki van mondva, hogy ha a házastárs és kiskorú gyermek végrehajtást vezetnek a tartásra kötelezett ellen s annak a fizetését lefoglalják, az esetben a foglalás sorrendjében rangelsőbbiség nincs, hanem a két foglaltató a fizetésen a havi tartásdíj arányában osztozik.

Ugyanezen szakasz szerint »a házastárs és a rokonok követelése a mostoha gyermeket minden esetben megelőzi«. Ez kiegészíti a 252. §-t, a melynek megfordítottja.

A 259. §. így szól:

»A jogosultat eltartás czímén mindaz megilleti, a mi társadalmi állását számba véve, illő megélhetéséhez szükséges. Kiskorúaknak eltartás czímén neveltetésük és kiképzésük költsége is jár.«

A 261. §. pedig ezt mondja:

»A tartás egyrészt a jogosult szükségletéhez, másrészt a kötelezett társadalmi állásához és szolgáltatási képességéhez mérten jár.«

A két szakaszt egybe vonnók s benne megemlítenők, hogy házastárs tartását illetőleg a 96. és 100. szakaszok intézkednek.

A 260. §. így szól:

»Annak, a ki erkölcsileg vétkes viselkedése következtében jutott nyomorba, csak ahhoz van joga, hogy a legszükségesebbel tartsák el. (Szükséges tartás.)«

Nézetünk szerint nem ártana egy-két példát felhozni annak jobb megvilágítása végett, hogy mit ért a törvény erkölcsileg vétkes viselkedés alatt. Igaz ugyan, hogy a bíróság Ítéletében lehet bízni e tekintetben, mert az eset különleges sajátosságai szerint fogja megítélni az illető egyén erkölcsi vétkekességét, mégis, minthogy a magyarázatnak igen tág tere van, az indokolás példáinak: iszákosság, kártyaszennvedély, nagyfokú könnyelműség a törvényben való felhozatala czélszerű volna.

»Csak ily szükséges tartás jár annak is, – mondja tovább a szakasz – a ki úgy viselkedik az eltartásra kötelezettel szemben, hogy ez tőle a kötelesrészt elvonhatná. Ezekben az esetekben az illendő tartás más kötelezettől sem követelhető.«

Itt szükségesnek tartanok, ha a törvény utalna az illető szakaszra, mely a kötelesrész elvonásáról intézkedik. Ez félreértések elkerülésére s a teljes szabadság érdekében szükséges.

Fontos dolog ennél a szakasznál a házasárs tartásának rendezése.

A H. T. 90. §-a kimondja, hogy a vétkes nő tartást nem követelhet. Nem ártana a Tervezetben megemlíteni ugyanezt. Mert az eddigi jog s a Tervezet szerint is a férj köteles nejét eltartani akkor is, ha nem keresetképtelen és nincs nyomorban.

Ezen kötelezettsége kiterjed az esetre is, ha nem élnek közös háztartásban. Nem terjed ki azonban ez esetre akkor, ha a közös háztartás megszűnését a nő vétkes magaviselete okozta.

Minthogy azonban a T. 260. §-a szerint annak, ki erkölcsileg vétkes magaviselete miatt nyomorba jutott, a szükséges tartáshoz van igénye, a nőnek azonban, ha vétkes, még teljes nyomorba jutása esetén sem jár a tartás, tekintet nélkül arra, hogy nyomorát a saját erkölcsileg vétkes magaviselete okozta-e, ennél fogva a dolgok teljes tisztába hozatala végett szükség van egy szakaszra, mely szerint a férjétől különélő nő, ha a házaseset-közösség megszakítását az ő vétkekessége okozta, még ha nyomorba jut, sem igényelhet tartást s e tekintetben utalni kell a T. 102. §-ára. Vagy pedig, s ez még helyesebb volna, ugyanezen elvet a 102. §-ba fölvenni. A 260. §. ugyanis téves magyarázatokra adhat alkalmat.

A 262. §. szövegezése nem fejezi ki, a mit mondani akar, illetve a mit az Indokolásból rendelkezésképen kiolvasunk.

E szakasz így szól:

»A férjet felesége hozományán megillető jogai az utóbbit ivadékaival szemben terhelő eltartási kötelezettség megsabásánál nem jönnek számba.« A ki nem ismeri az Indokolást, nem érti meg a szakaszt, vagy félreérti. Az Indokolás szerint a feleségnek törvénytelen, vagy előbbi házasságából származó ivadékairól van szó s ezek eltartásának megállapításánál nem jön számításba az, hogy a férjnek a feleség hozományán haszonélvezeti jogai vannak. A szöveget talán világosabbá lehetne tenni, ha megmondanók, hogy az »utóbbi« a feleség s az ivadékokról megmondanék, hogy ezek a feleségnek előbbi házasságából, illetve nem a férjétől származó ivadékai.

A T. rokonságról szóló részének hetedik fejezete ugyanis a tartás tekintetében nem tesz különbséget férjes vagy férj telén, nőnek törvénytelen gyermeke közt s így a fenti szabály alkalmazandó azon ivadékokra is, ki a házasság előtt született s kit a hozományt élvező férj saját gyermekének elismerni nem akar, vagy a kit a férj, a házasság tartama alatt születvén, törvénytelenítetett. Ezen gyermekeket a feleség házasságából származó kötelezettségeire való tekintet nélkül eltartani köteles.

A 263. §. így szól:

»Kiskorút rokonaival szemben terhelő eltartási kötelezettség: megsabásánál a vagyonára nézve atyját vagy anyját megillető szülői haszonélvezet számba nem jön.«

Ennek is, az előbbi szakasznak is gyakorlati következménye a T. 319. §-a értelmében az, hogy az eltartásra jogosultak a férjet, illetve szülőket, szóval a haszonélvezőt is perelhetik vagy végrehajthatják s követelhetik, hogy a haszonélvezetet a tartás erejéig osszák meg velük. Ezen 319. §., mely a kiskorú tartási kötelezettségét a haszonélvezett vagyon terhének mondja ki, ugyancsak az apáról szól, de a 329. §. az anyára is kiterjeszti s per analogiam a férjre is alkalmazandó. Erre jó volna különben külön is §-t alkotni.

Fennmarad azonban a kérdés, vajjon oly erős-e a tartási kötelezettség, hogy ha a vagyon hasznából nem futja s a szülők a tartásra nem képesek, követelheti-e a tartásra jogosult, illetve a tartásra kötelezett előd, a tőke, illetve a vagyon állagának

felhasználását is? Véleményünk szerint az esetben csak a szükséges tartás jöhet szóba s a szükséges tartásra a vagyonállag is megbolygatható, annál is inkább, mert hisz a kiskorú saját vagyonáról van szó s a 249. §. szerint a tartásra képes szülőt is-csak akkor terheli a tartási kötelezettség, ha a kiskorú vagyonának jövedelme nem elegendő.

A 264. §. szerint: »a tartás rendszerint készpénzben, előleges havi részletekben fizetendő. Nyomós okból, a kötelezett kívánságtartásnak más módon való szolgáltatása is megengedhető«. A T. nem mondja meg, hogy az ez iránti határozás-mely hatóság elé terjesztendő kiskorú rokon tartásánál. Nézetünk szerint nyomós okból meg lehet engedni a tartásra jogosítottnak is, hogy az iránt terjeszzen elő kérelmet, miszerint a tartás ne készpénzben, hanem más módon eszközöltessék. Az élet ezernyi változatos körülményeinek az egyének részéről saját jóvoltuknak megfelelőleg való felhasználhatását nem szabad tiltó parancscsal megakadályozni. A tartásra jogosult tudja mindig legjobban, hogy mi legjobb neki s a kötelezettnek bizonyára nem fog nagy bajt okozni, ha készpénz helyett máskép szolgáltatja a tartást.

»A szülő maga határozhatja meg, hogy kiskorú gyermekének a tartást természetben vagy pénzben és mily előleges részletekben szolgáltatassa. Nyomós esetekben a kiskorú gyermekek érdekében a gyámhatóság másképpen rendelkezhetik.« Kérdés, vajjon joga van-e a gyámhatóságnak itt ügyészi szerepet játszania s beavatkoznia a gyermek és szülőnek a tartás tekintetében fennálló viszonyába. Mert a szülőnek nincs szüksége a gyámhatóság segítségére. A szakasz a populáris actiót, bárkinék s első sorban a gyámhatóságnak beavatkozási jogát s az ügynek a gyámhatóság elé való vitelét jóformán önmagából következteti. Kérdés azonban az is és az erre szolgáló feleletet az ellenkező tartalom miatt a szakaszból következtetni sem lehet, hogy vajjon a nagykorú gyermek hová forduljon a tartása rendezése végett. Minthogy a szülők és gyermekek viszonyát rendező hatóság a gyámhatóság, bizonyára ide kell fordulnia, azért a szakaszban talán czélszerűbb volna a »kiskorú« szót elhagyni.

A 265. szakasz szerint »a viszonyok változása esetében a már megállapított tartást a jövőre nézve megszüntetni, mérsékelni vagy fölemelni, vagy a szolgáltatás módján változtatni lehet«. Teljesen helyes intézkedés, mely a H. T. 97. §-ában már ki is van

mondva szülőkre és gyermekekre vonatkozólag. Azonban az a különös, hogy sem a házassági törvény, sem a Tervezet nem állapítja meg ugyanezt a helyes elvet a férj és feleség egymás-közi tartására vonatkozólag, sőt a T. 103. §-a, mely a rokonok tartására vonatkozó általános szakaszokat átveszi, a házastársakra vonatkozólag épp ezt a 265. §-t kizárja. Pedig a gyakorlat mutatja meg, mennyire szükséges és hasznos volna ez az intézkedés. A férj rosszabb viszonyok közé kerül; a feleség a végrehajtási törvény adta jogával élve lefoglalhatja a betevő falatját. Hány köz- s főleg magánhivatalnok hagyta már ott e miatt az állását! Viszont a férj fényes anyagi viszonyok közé jut s az asszony, kit a férj üldözött el s tett tönkre testileg s vagyoniilag, nyomorogni kénytelen., mert a tartást, mely előbbi vagyoni viszonyukhoz mértén szabotott ki, emelni nem lehet. Vagy a nő jut vagyonhoz, vagy jövedelemhez, illetve veszti el erkölcstelensége által a tartáshoz való igényét; a férj nem szabadulhat, mert a törvény e tekintetben változtatást nem ismer.

A 266. §. szerint »az eltartáshoz való jogot a múltra nézve a jogosult csak attól az időponttól érvényesítheti, a melyben a kötelezettet az eltartási kötelezettség teljesítésére felszólította.« A szakasz értelmezésénél figyelembe veendő az 1328. §. 10. pontja, a mely a tartásdíjak követelhetésére a 3 évi általános elévülési határidőt szabja meg. Tehát a §. értelme az, hogy a felszólítástól számított, de legföljebb 3 évi tartásdíj követelhető. A felszólítás határideje kissé túlszigorú, ha nem engedjük meg annak bizonyítását, hogy a tartásra jogosultnak nem volt alkalma a felszólítást a kötelezethez intézni, mert az ismeretlen helyen volt, vagy a jogosult volt arra képtelen.

Ide kellene egy szakaszt szűrni, mely a T. 352. §-ának megfelelően s a mely annak az idegennek a visszakövetelési jogát állapítaná meg, a ki a tartásra jogosultat a kötelezett helyett elartotta. Ez az intézkedés annál szükségesebb, mert a 352. §-ban a törvénytelen gyermek tartása tekintetében ez megvan, a 256. §. szerint azonban csak a tartásra kötelezetteknek egymás között van viszontkereseti joguk.

A 267. §. szerint »az eltartáshoz való jogról a jövőre nézve nem lehet lemondani. E jog másra át nem ruházható és meg nem terhelhető«. Ebből azt értelmezzük, hogy e követelés végrehajtás tárgya nem lehet. Ez egészen helyes volna, ha elő nem

állana az a kérdés, mi történjék akkor, ha valaki tartásra szorul s még a legszükségesebbel is idegen látja el, ki ezt csak annak ellenében teljesíti, ha a tartásra szoruló jövőben megszerzendő tartásdíjai egy részét az őt jelenben eltartó számára a tartási szolgáltatások ellenében leköti. Nézetünk szerint ez esetben méltányos volna a végrehajthatóságot, tehát a megterhelést a nyújtott vagy nyújtandó tartás fejében a segítségre szoruló éhenhalásának vagy teljes nyomorának kikerülése végett megengedni. Ez intézkedésre mintául szolgálhatna a végrehajtási törvény azon intézkedése, mely szerint lakbér csak lakbér fejében foglalható le.

A szakasz további része szerint »az eltartás fejében előre teljesített szolgáltatás – arra az esetre, ha a jogosult ismét eltartásra szorulna – csak arra az időre nézve menti fel a kötelezettet az újraszolgáltatás kötelezettsége alól, a melyre nézve a tartást előre szolgáltatni köteles volt.«

Az intézkedés a túlkövetelők visszaélései s a túlságosan jószívűek könnyelmű adományozásai ellen jó óvszer.

A 268. §. kimondja, hogy »az eltartásra jogosult vagy kötelezett halálával a már esedékes szolgáltatásokon kívül eltartás vagy az annak fejében járó kártalanítás csak az elhalálozást megelőző időre nézve követelhető a 266. §. korlátain belül.«

Kissé túltömör s nehezen érthető szakasz, melynek tartalmát sokkal egyszerűbben s közvetlenebbül kellene s lehetne kifejezni azzal, ha azt mondanók, hogy a jogosult örököse csak a lejárt, már esedékes tartást követelheti, a kötelezett halála után pedig szintén csak a lejárt, már esedékes tartás fogja terhelni a hagyatékot, a 266. §. korlátain belül. Vagy pedig elfogadva az indokolás szövegét, így is lehetne mondani: »az eltartás joga és kötelezettsége akár a jogosult, akár a kötelezett halálával, rendszerint megszűnik, tehát nem áll az örökösökre, kivéve a 269. §. esetét. Ellenben a lejárt tartási összegek, vagy az annak fejében érvényesíthető úgy a jogosult örököse részéről, mint a kötelezett örökösei ellen a 266. §. korlátain belül.«

A szakasz így, a hogy van, kissé különös is, mert azt a magától értetődő dolgot mondja ki, hogy a jogosult halála utáni időre tartás nem követelhető.

A szakasz további része szerint »az eltartásra jogosult halála esetében eltemetése költségét is, a mennyiben a hagyatékból ki nem kerül, az eltartásra kötelezett tartozik viselni.«

Magától értetődik, a tartás nagyságához képest; de természetesen azt kimondani s szankcióval ellátni lehetetlen, mert a dolog természete szerint a temetés minőségének kérdése bíróság által idejekorán el nem intézhető s az Ítélet végre nem hajtható. Legföljebb a tartásra jogosult örökösei követelhetik vissza az általuk pótolt különbözetet.

A 269. §-ra, mely szerint »az elhunyt férj életben levő szülőit, más kötelezett hiányában, az özvegy az özvegyi haszonélvezetből eltartani köteles, ha egyéb kötelezettségeit számbavéve, saját illő megélhetése nélkül azt teheti«, már föntebb a bevezetésben megtettük észrevételeinket.

A GYERMEK TÖRVÉNYESÍTÉSE A POLGÁRI TÖRVÉNY- KÖNYV TERVEZETE SZERINT.

Kétségtelen az, hogy az emberiség halad, de haladása fájdalom csak a természet és technikai tudományok terén s a társadalomban csak az ezen tudományok közvetlen behatása alapján észlelhető. A társadalomnak azon szokásai, elvei, meggyőződései azonban, melyekre a technika vívmányainak a dolog természeténél fogva nem lehet behatása, évszázadokon, mondhatni évezredekken át változatlanul maradnak, legföljebb észrevehetően csak csekély arányban változnak s haladásuk nem egyszer visszafelé történik. Eltekintve attól a számtalan sok intézménytől, melyek a modernül gondolkozó embert a maga tisztultabb fel-fogásában kielégítetlenül hagyják, elegendő a gyermekek törvényes és törvénytelen állapotának különbségeit figyelembe vennünk, hogy előttünk álljon egy oly társadalmi intézmény, mely évszázadokon változatlanul maradván, nem tartott lépést az emberiség fizikai és eszmei haladásával.

Hogy ember és ember közt társadalmilag oly nagy különbséget mint annakelőtte, ma már nem teszünk, s nem bélyegezzük meg oly túrhetetlenül, kiről kitudódik, hogy atya és anyja nem éltek egymással házasságban, épp ez a körülmény ad alkalmat annak meggondolására, vajjon jogilag is oly fontos-e a gyermekek törvényes és törvénytelen volta közt különbséget tenni.

A házassági jog keretében sok bonyodalmas kérdést meg lehetne oldani s egyszerűsíteni azzal, hogy ha nem tennénk különbséget törvényes és törvénytelen gyermek között.

A legfontosabb s legéletbevágóbb hatása a törvénytelen származásnak az, hogy az ily gyermek nem örököl atya után.

Ha a jog arra törekszik, hogy a törvénytelen gyermekek számát csökkentse, akkor nem találhat alkalmasabb eszközt arra, mint ha az apának kötelességeit egyformán terjeszti ki minden tőle nemzett gyermekre s ezeknek egyformán ad mindenre jogot az őket nemző apával szemben. Annyira eljutott már a jogélet, hogy az apát minden gyermekének különbség nélküli eltartására s neveltetésére kötelezi; ha az apa egyúttal annak tudatában is fog élni, hogy az a gyermek, kit ő nemzett, örökölni is fog tőle, tekintet nélkül arra, törvényes házasságban él-e vele a gyermek anyja, vagy sem, bizonyára még nagyobb óvatosságra fogja inteni. S az emberiség föltétlenül azt parancsolja a gyermek szempontjából, hogy az apával szemben, kitől származik, ne úgy álljon, mint a szeretkezés kéjvágynak alkalmatlan nyűgös gyümölcse, hanem mint teremtőjével, létrehozójával szemben teljes jogokkal fölrüházott teremtmény. Társadalmi, vagyoni helyzete is emelkedni fog a gyermeknek, ki idáig az ugyanazon apától származó »törvényes« gyermekkel szemben lealacsonyított pária, s a kiáltó egyenlőtlenség eltűnván, szociális szempontokból is nagyfontosságú eredmény volna az emberek törvényes és törvénytelen szempontból való jogi elkülönítésének teljes eltörlése.

Ezen elvnek, mely meggyőződésem szerint nem hosszú idő múlva testet fog ölteni, nagy vonásokban vázolt előrebozsátása után sajnálatomnak kell kifejezést adnom, látva polgári törvénykönyvünk tervezetében, hogy a nagy elv keresztülvitelénél is meg fog bennünket előzni valamely nyugati állam, ha most,, századokra tervezett magánjogi törvényünk alkotásánál nem tudunk felemelkedni azon szabadszellemtű magaslatra, hol bátran merjük a régi hagyományok nyűgeit magunktól elvetni.

Hódoló örömmel hajoltam volna meg törvényhozóink bátor bölcsessége előtt, mely egy rövid szakaszban kimondta volna, hogy ember és ember között származásra nézve sincs különbség s ha egy férfi ember nemzésére vállalkozott, gyermekének köteles apja is lenni, emberhez méltó módon. Mert egy férfi sem nemzhet egyszer magától elrűgandó állatot, máskor istenített, beczézt »törvényes gyermeket«.

Ily módon fölöslegessé vált volna a Tervezetnek azon sok ócska s kuszált intézménye, mely a törvénytelen gyermek jogi állásával foglalkozik.

Egyik szakasza e résznek azon bonyolult s nehéz eljárásnak megállapítása, melylyel a törvénytelen emberszülötte föl-emeltetik a törvényesen szülött s nagy kiváltságokkal felruházott emberfiák közé.

Hogy mennyire nehezen tartunk lépést a technikai művelődéssel a jogászi és társadalmi művelődés terén, élénken mutatja már maga az az egy példa is, hogy ha az apa gyermeke anyját feleségül nem veszi – legtöbb esetben azért, mert nem veheti – a legmagasabb országos hivatalnoknak, a királynak, áll egyedül jogában kegyelem útján megengedni azt, hogy az apa törvényes polczra magához s többi gyermekeihez emelje gyermekét.

Ez az ócska álláspont teljesen helytelen.

Ha a 209. §-ban kimondjuk, hogy a gyermek törvényesítéséhez a kiskorú apa nem szorul a törvényes képviselő beleegyezésére, ha kimondjuk, hogy a beleegyezést visszavonni nem lehet, ha a 215. §. szerint a törvényesítés megmarad hatályában^ ha kiderül is, hogy a törvényesítő nem apja a gyermeknek, ha minden eszközzel törekszünk a törvényesítést megkönnyíteni: miért akkor mégis a király kegyelmétől tenni függővé az apa törvényesítő óhajának teljesülését?

Ha már nem tudjuk a törvényesítést elkerülni, mondjuk ki legalább egyszerűen azt, hogy minden apának jogában áll gyermekét törvényes örökösévé, törvényes gyermekeivel egyenrangúvá tenni s ehhez elég egy oly közokirat, a milyen a házasságlevél, mely a házasságból született gyermek törvényes voltát igazolja, s nem kell hozzá sem a király, sem senki más hozzájárulása. Ez a közokirat egész egyszerűen lehet az a közjegyzői nyilatkozat, a melylyel az apa a 205. §. szerint elismeri, hogy a gyermeknek ő a természetes atyja és kijelenti, hogy a gyermeket törvényesíteni kívánja. Ha talán kevésnek látszanék a magánjellegű közjegyzői nyilatkozat, tessék megkívánni az állam képviselője, a bíróság, vagy az anyakönyvvezető előtti nyilatkozatot. Ha a házasság megkötéséhez, melyből a törvényes gyermekek származnak, elegendő a férfinak és nőnek az állam képviselője előtt tett házasságkötést célzó kijelentése, miért ne lehetne ugyanennyi elég, hogy egy apa mindazon kötelezettségeket magára vállalja gyermekével szemben, melyek egy apát törvényes gyermekével szemben terhelik. Hiszen a Tervezet minden sorából

kiárad az a nemes törekvés, hogy a törvénytelen gyermekek törvényesítése a lehető legnagyobb mértékben megkönnyíttessék. A mai világban, mikor minden téren az egyszerűség és gyorsaság az irányadó, határozottan kerékkötő a királyi kegyelem kikérése. De egyenesen érthetetlen is, hogy mért szorul királyi kegyelemre az, ki gyermekét a törvényesítés nagy kegyében, önmagát pedig a törvényes apaság nagy kötelezettségeiben akarja részeltetni.

Bármennyire meg kell hajolnunk a tervezetnek humánus gondoskodása előtt, melylyel a királyi kegyelemmel való törvényesítés s a régi jog hagyományainak kötelekeit tágitani törekszik, nem tartjuk helyesnek, sőt határozottan inhumánusnak merjük állítani a 204. §. azon intézkedését, a mely szerint még királyi kegyelem sem törvényesíthet oly gyermeket, kinek apja és anyja egymásnak egyenes ágon vérrokonai, testvérei, vagy egyik a másik előbbi házastársának egyenes ágbeli vérrokona. A középkor hetedízigen büntette a bűnös rokonságát; a magyar magánjog tervezete a XX. században nem megy ennyire, de a vérfertőzésnek bűnét az első ízben leszármazóval szemben épp oly érzékenyen sújtja, mikor az ártatlan gyermeket megfosztja a törvényesítésnek még lehetőségétől is. Azokban a ritka esetekben, melyekben a kérdés szóba jön, valóban megdöbbentő lesz a törvény szigora, mely nem szakított az ósdi felfogással, hanem még ma is a megvetés és esetleg a nyomor körmei közé dobja az ártatlan gyermeket, kinek nem elég az a csapás, hogy a vérfertőzésből gyöngé testi szervezettel és gyöngé szellemi képességgel kerül ki, de még az a joga sincs, hogy apjától kellő vagyonban részesüljön.

De következetlen is a Tervezet, mikor törvényesnek jelenti ki 203. §-ában azt a gyermeket, kinek vérfertőző szülei az állami anyakönyvvezető hibájából a legsúlyosabb bontó okok daczára házasságot köthettek. Mintha csak maga az állam örködnék a felett, hogy valahogy törvényessé ne válhasson egy *házasságon kívüli* vérfertőzésből származó szerencsétlen gyermek. Ugyanez a baj a 203. §. azon esetében is, a mikor nem lesz törvényessé a gyermek, ha a házasság alaki kellék hiánya miatt semmis. Pedig azzal, hogy a férfi el akarta venni gyermeke anyját, elegendőképp megfelel a 201. §. azon követelményének, hogy gyermekét, ki az anyával való házasság kötése előtt született, törvényes gyermekének akarja elismerni.

Mihelyt házasság kötöttet, mely a házassági törvény 46. §-a értelmében addig, míg érvénytelenítő perben semmissé nyilvánítva nincs, érvényesnek tekintendő, annyi eredményt kell adni a megkötött házasságnak, hogy legalább az ily törvényesnek látszó viszonyban élő férfitől és nőtől született gyermekek törvényeseknek minősíttessenek.

Nem tartjuk szerencsés gondolatnak a 207. §. azon követelményét sem, a mely a törvényesítéshez a gyermek személyes beleegyezését kívánja meg, mihelyt a tizennegyedik évét meghaladta. Teljesen elegendő volna tizennyolcz éves korától kezdve fordulni egyenesen a gyermekhez s nem fölzavarni annak az esetleg iskolába járó gyermeknek egész lelki világát, beletaszítva őt a törvényesség és törvénytelenység feletti megalázó és kínos tépelődések tömkelegébe. Az az anya majd fog gondoskodni arról, hogy csak az igazi édes apja törvényesítse gyermekét s ha ezt más akarná tenni, más akarna a gyermek apja lenni, hogy akkor meg föltétlenül a gyermek javára és előnyére történjék a törvényesítés. Tizennyolcz éves korában már reá lehet bízni a gyermekre annak megítélését, hogy vajjon az őt törvényesíteni készülő apa nem első sorban a saját érdekeit keresi-e tartás, esetleg örökösödés czéljából. Ebben a korban már lehet beszélni nagyobb veszedelem nélkül e dolgokról a gyermekkel s ekkor is mellette fog állani a 208. §. kívánalma szerint az anya, kinek beleegyezése szintén szükséges. A most kifejtett okokból levont következtetésképen helytelen tehát a 209. §. azon intézkedése is, hogy a tizennégy éven felüli gyermek a törvényes képviselő köteles hozzájárulása nélkül személyesen adja meg beleegyezését.

A 212. §., mely nem engedi meg a gyermek törvényesítését annak halála után, még ha ivadékaik vannak is, a mint indokolása önmagának, épp úgy ellentmond a 202. §. emberies intézkedésének is, mely az utólagos házasság által való törvényesítés joghatályát kiterjeszti a gyermek ivadékaira akkor is, ha a gyermek a házasságkötés előtt meghalt. Akárhogy fogja fel a logikai következetességet, a melyre az indokolás támaszkodik, a német polgári törvénykönyv, egy törvéynél nem a logika, hanem első sorban a humanitás és czélszerűség kell, hogy irányadó legyen. S ha a 202. §. be tudta látni azt, hogy utólagos házasság esetén a gyermek ivadékaira nézve épp oly fontos a törvényesítés, mint magára a

gyermekre nézve, helytelen dolog volt a 212. §-ban eltérni ezen bölcs belátástól s nem engedni meg az unokák örökösödésre képessé tételét a törvényesítés által akkor, ha az unokák apja, a törvénytelen gyermek már meghalt. Valamit jóvá tenni sohasem késő s a törvény ezt egy bizonyos határidőn túl már meg nem engedi. Ez lehet az indokolás szerint oly logikus, mint a német polgári törvénykönyv, de épp oly kevésbé bölcs és nagylelkű.

A HÁZASTÁRS VISSZAHÍVÁSA A VÁLÓPER FOLYAMA ALATT.

A házasságbontó per egy fajtája sem oly kényes, mint a H. T. 77. §-ának *a)* pontjában meghatározott visszahívással folytatott eljárás. Sehol nincs az elő vigyázatra akkora szükség, mint itt, azért, mert az, ki a házasság felbontására törekszik és mégis visszahívja házastársát, kétségtelenül kétélű fegyverrel játszik.

Nem egyszer fordul elő eset, hogy a házasságbontó per már folyik viszontkeresettél vagy a nélkül s a per folyama alatt valamelyik fél azon kérelmet terjeszti elő, hogy a törvényszék kötelezze a másik felet az életközösségnek vele való helyreállítására.

Kétségtelen dolog, s ezt a Curia már nem egyszer kimondta, hogy azt a házasságbontó felet, a ki házastársa ellen a H. T.-ben a 77. §. *a)* pontján kívül meghatározott bontó okokból, teszem házasságtörés vagy a házastársi köteleességek súlyos megsértése címén bontó pert indított, a házasság életközösségnek az alperessel való helyreállítására kötelezni nem lehet, mert hisz ő éppen azt akarja e perben igazolni, hogy teljes joggal szakította meg házastársával az életközösséget; olyannyira teljes joggal, hogy még a házasság felbontását is követelheti ezen okok folytán. Mindaddig tehát, míg a felperes a házasság felbontására irányuló kérelméhez ragaszkodik, alperes azon kérelmének, hogy a felperes köteleztessék az életközösség helyreállítására: eleget tenni nem lehet, e kérelmet a törvényszéknek vissza kell utasítania.

Épp így nem bocsátható ki az életközösség helyreállítására kötelező végzés akkor sem, ha azt felperes kéri az ellene viszontkeresetet támasztott alperes ellen. Ezen kérelmet eredményel előterjesztenie annál kevésbbé lehet a felperesnek,

mert hisz ő maga egyidejűleg a bontást más okokból kéri. Tudjuk ugyanis azt, hogy a visszahívás, t. i. a házastársnak arra való feltétlen felhívása, hogy állítsa helyre az életközösséget, egyértelmű az összes eddig felmerült bontó okok letételével, megbocsátásával. Mert arra, a kivel hajlandók vagyunk együttélni, többé józan észszel nem haragudhatunk annyira, hogy ezen haragunkból kifolyólag a házasság felbontását is készek legyünk kérni.

Vannak, kik azt mondják, hogy a visszahívás lehet föltételes is, a mennyiben kijelentheti a bontást kérő fél, hogy csak az esetre kéri megbocsátottnak tekinteni az idáig felhozott bontó okokat, ha a visszahívott házastárs tényleg vissza is tér. Azonban ez helytelen felfogás. A megbocsátást ugyanis attól függővé tenni, hogy a másik visszajön-e, nem lehet. A visszahívó kijelentette, hogy ő hajlandó a másikkal ismét együtt élni, ezzel kijelentette, hogy többé nem haragszik rá. Ezzel tehát megbocsátott és eddigi bontó okai megszűntek.

A dolgot a következőleg kell azután tovább fűzni: Ha visszatér a visszahívott, az ügy befejezést nyert. Ha nem tért vissza, akkor ezzel egy új bontó okot teremtett a visszahívó számára, a mely új ok a H. T. 84. §-a értelmében feltámasztja halottaiból a többi már megszűnt bontó okokat, a melyek az új okot ismét támogatni fogják.

Mindezekből mi következik? Az, hogy ha a bontást kérő felperes vissza akarja hívni házastársát, előbb ki kell jelentenie, hogy a házasság felbontását nem kívánja, tehát bontó keresetét le kell tennie.

Minthogy pedig az esetre, ha a visszahívott az életközösséget minden jogos ok nélkül tényleg nem állítaná helyre, az előző bontó okok újra fölélednének, ennélfogva elegendő, ha a felperes, illetve a bontást kérő fél a bontó kérelmet tárgyzó pert szünetelteti.

A szüneteltetéshez ismét az ellenfél beleegyezése lévén szükséges, két eset állhat elő. Vagy ellenzi a házasság felbontását az alperes, vagy ő maga is kívánja. Ha ellenzi, akkor a felperes a bontó keresetet ellenfele beleegyezése nélkül is megszüntetheti vagy szüneteltetheti. Ha azonban az alperes maga is kívánja a házasság felbontását, ezt két módon teheti: és pedig vagy viszontkeresettel vagy a nélkül. Ha viszontkeresetet nem támasz-

tott, ez esetben csak egyszerű kijelentés lévén a maga részéről a házasság felbontásához való hozzájárulása, ahhoz, hogy felperes letehesse-e a pert, alperes beleegyezése nem kell, mert hisz alperes maga ítélethozatalra alkalmas anyagot nem nyújtott, a felperes szolgáltatta anyaggal pedig nem rendelkezhetik.

Ha ellenben viszontkeresetet támasztott a házasságnak felperes vétkéből való felbontása iránt az alperes, akkor a házasságbontó perrel ő rendelkezik s ha felperes leteszi is a pert, az az alperes kérelmére az ő általa előadott alapokon, az ő általa beszo-
gáltatott anyag megbírálna után fog eldöntetni s egyedül a fölött fog határozat hozatni, vétkesnek nyilvánítható-e felperes és felperes vétkéből felbontható-e a házasság. Azonban akkor, ha alperes főntartja a viszontkeresetet, a felperes által előterjesztett azon kérelem, hogy t. i. alperes a házassági életközösség helyreállítására köteleztessék, egyáltalán nem teljesíthető, még ha a felperes a pert leteszi vagy szünetelteti is. Ugyanis, mint fentebb mondtuk, az a fél, a ki a házasság felbontására – ha viszontkeresetileg is – törekszik s az ő jogos különélését, sőt a házasság felbontására irányulható jogát is vitatja, nem kötelezhető arra, hogy a házasság életközösséget házastársával helyreállítsa.

A visszahívás időpontja is lényeges. Addig, míg a bontó per letéve nincs vagy nem szünetel, a visszahívásra irányuló kérelem elő sem terjeszthető. Nem szabad tehát előbb kérni a törvényszéktől az életközösség helyreállítására kötelező végzés kibocsátását s csak azután letenni a pert, mert az ily visszahívás nélküli a komolyságot, a visszahívás őszinteségét.

Ha felperes leteszi a pert és alperes őt visszahívja, megvizsgálandó, vajjon letelt-e az életközösség megszakításától számított s a H. T. 77. §-ának *a)* pontjában megkívánt 6 hónap, mert csak ezen időpont letelte után bocsátható ki az életközösség helyreállítására kötelező végzés. Az, hogy a volt felperes volt az, ki alperest szándékosan és jogos ok nélkül elhagyta, az a mai joggyakorlatból kifolyólag vélelmeztetik abból, hogy a visszahívott az ellenkezőt nem állítja, illetőleg a visszahívónak ezen állítását elfogadja.

A letett, illetve szünetelő per iratai a 77. §. alapján újonnan meginduló per irataihoz nem csatolandók, mert az előző perben felhozott okokra a bíróságnak a felek kívánsága nélkül hivatkozni nem szabad.

MEGBOCSÁTÁS A HŰTLEN ELHAGYASOS VÁLÓ- PEREKBEN.

A házassági törvény 82. §-a így szól: »A kereseti jog elenyészik, ha a házastárs a vétkes cselekményt megbocsátotta. Megbocsátásnak a per folyama alatt is helye van.«

Az elv ez: házasságbontó perekben a bíróságnak arra kell törekednie, hogy a házasság lehetőleg fenntartassák, s mint a jó sommás bírónak az egyezséget, úgy neki a felek kibékülését mindenképpen elő kell segítenie. Mindaddig tehát, míg a Curia ki nem mondta a házasság felbontását, békülésnek helye van.

Felperes megindítja az eljárást házastársa ellen a H. T. 77. §-ának *a)* vagy *b)* pontja alapján. Visszahívja házastársát a bíróság által megkövetelt azzal az erős szándékkal, hogy azt, ha visszajön, vissza is fogadja. Ezzel alperesnek minden elévült s el nem évült bűnét megbocsátotta. Semmi néven nevezendő bontó okra, melyet alperes a visszahívó kérvény iktatása előtt elkövetett, többé nem hivatkozhatik, kivéve azt az esetet, ha egyúttal bizonyítani képes, hogy az alperes cselekményéről tudomása nem volt és nem lehetett.

Epp ebből kifolyólag, ha felperes a visszatérni akaró alperest visszafogadni nem hajlandó, hiába hivatkozik annak bármilyen nagy bűnére, ha nem képes bizonyítani, hogy a visszahíváskor erről nem tudhatott s nem tudott, maga esik vétkességbe s a visszatérni akaró, de vissza nem fogadott fél ellene fordíthatja a feyvert. Ezzel tisztában vagyunk.

Vegyük most azt az esetet, hogy alperes a kitűzött határidő alatt nem tért vissza s ezt a felperes igazolva, megindítja alperes ellen a házasságbontó pert.

Megtörténik most az a hiba, hogy felperes a keresetben nekiáll az alperesnek s elmond róla egy sereg bontó okot, azután pedig azt a kérelmét terjeszti elő, hogy minekutána alperes, a ki különben is ilyen meg amolyan s a kivel együttélni úgy is lehetlenség, hozzá vissza nem tért, bontsák fel a házasságot. Már most hol van itt az őszinteség, a melynek jelmezében a felperes kérvényében bemutatta magát? A jelmez eltűnt s előállott az igazi ember, a ki alig várja, hogy elválasszák a házastársától.

Hogy az, ki utóbb elmondja az alperest mindenfélének, előbb sem gondolkozott máskép, az több, mint bizonyos. A ki a keresetben elmeséli, hogy hányszor tört házasságot az alperes, az nem valami nagyon kereshette az életközösséget vele, bármennyire állította is ezt a kérvényében. Az ilyen ember őszinteségének hinni nem lehet. Ha nem lehet, hol van akkor a törvény 77-ik §-ába belemagyarázott legfőbb kellék, mely nem engedi meg azt a hátsó gondolatot, hogy éppen az életközösség helyreállítását kívánó fél maga volt az annak idején, ki a másikkal szakított s a kinek beleegyezésével távozott el a jogos ok nélkül távozó fél és a ki a visszahívást a válás céljából eszközöli.

De hát hiába, itt máskép operálnunk nem lehet, csak úgy, hogy vélelmet állítunk fel, a mely szerint az, a ki az életközösséget visszahívás daczára sem állítja helyre, jogos ok nélkül elhagyónak tekintendő, a míg magát nem igazolja. Üres fecsegésnek kell tekintenünk felperesnek a keresetben előadott vádaskodásait, nem szabad rá sem hederítenünk arra a sereg bontó okra, a melynek bizonyítására is kész, s azt kell mondanunk, hogy alperesnek más vétke nincs, egyedül az, hogy felperes visszahívására nem tért vissza s makacsul vonakodik elmondani az okokat, melyek e magaviseletére indították. Ha e vélelmet fel nem állítjuk, akkor igen nehéz s igen hálátlan feladatot vállalunk magunkra, kutatva az őszinteség, vagy alakoskodás szubjektív fennforgását.

Most nézzük a dolog másik oldalát. Felperesnek kezében van az életközösség helyreállítására kötelező végzés, melynek alperes eleget nem tett s ez utóbbit igazolni képes. Beadja a keresetet s abban elpanaszolja, hogy házastársa nem állította vele helyre az életközösséget s noha ő még mindig hajlandó volna rá, kénytelen a jelen állapotnak véget vetendő, a házasság felbontását kérelmezni. Hogy mennyire nehéz házassági perekben

szigorúan a törvényhez tartania magát a bírónak, az ebben az esetben élénken kiviláglik.

A törvény fent hivatkozott 82. §-a határozottan kimondja, hogy a megbocsátás kizárja a kereseti jog alkalmazását. Ha a felperes keresetében azt mondja, hogy ő még mindig szeretné helyreállítani alperessel az életközösséget, világos, hogy megbocsátotta neki azt, hogy vissza nem tért s ha megbocsátott, nem hivatkozhatik a 77-ik §-ra. Vegyünk szembetűnőbb példát. Ha a felperes alperes házasságtörése miatt kéri a házasság felbontását s keresetében így szól: »én ugyan megbocsátottam alperesnek a házasságtörését s hajlandó is volnék vele az életközösséget helyreállítani, mégis, minthogy nem jön vissza hozzám, kérem őt a 76. §-ban meghatározott házasságtörésben vétkesnek kimondani s ez okból a házasságot felbontani«, vajjon nem kellene-e a keresetet úgy a hogy van visszautasítani? S perjogi szempontból nem azonos-e ez az eset a 77. §-ra felhozott előbbi példával?

Mégis nehéz így eljárni. Mert ha az alperes makacskodik s felperes hiába hívja, ennek részéről az őszinteség megvan, amannak részéről a jogos ok nélküli, elhagyás tényleg fennforog s a megbocsátásról szóló szakasz szigorú alkalmazása túllőne a célon épp úgy, mint a hogy túllő a felperes, a mikor a helyett, hogy egyszerűen hivatkoznék a 77. §. adta jogára, még mindig érzékenykedik s adja a házassághoz ragaszkodó szerelmest. Minek? Hisz a Curia nem egyszer kimondotta, hogy ha alperes a kiszabott idő alatt vissza nem tér, hiába mondja már a békéltetésen s a perben, hogy vissza akar menni, a felperes nem köteles visszafogadni őt, a házasság pedig felbontandó, hacsak nem igazolja alperes, hogy miért késett, illetőleg hogy jogos oka volt a visszatérés megtagadására.

Van itt még egy másik érdekes eset is. És ez a következő: Felperes visszahívása őszinteségének hangsúlyozásában annyira megy, hogy még a tárgyaláson is azt mondja, hogy ő visszafogadná az alperest. Természetesen az esetek 99 százalékában biztos a felől a felperes, hogy nem lesz foganatja »szerelmes« hívogatásának. Hanem a 100 közül nézzük azt az egy esetet. A felperes fenti nyilatkozata után megszólal az alperes és házastársa nagy meglepetésére kijelenti, hogy ő készséggel visszatér.

Világos, hogy a per be van fejezve. Az visszafogadja, ez visszamegy, vége, a pert irattárba kell tenni. De vegyük a dolog másik változatát.

A felperes, a ki oly ingatagul viseli magát – jóllehet válni akar mindenáron – a békéltetésen azt mondta, hogy ő nem békül, a tárgyaláson azonban, tudván, hogy alperes a köztük létrejött megállapodás értelmében nem jön el a tárgyalásra, szentimentálisan 'kijelenti, hogy ő még mindig visszafogadná a házastársát, íme azonban várt rá 9-től 11-ig s még a tárgyalásra sem jött el, minek folytán kéri a házasság felbontását. Így akarja a nagy őszinteséget kifejezni s így captálja a bíróság benevolentiaját. Erre aztán akkor befejezván mondókáját, boldogan, mint a ki a legpompásabban végezte dolgát, távozik. Megjelenik azonban 12 órakor az alperes és azt mondja, hogy ha a felperes oly nagyon visszafogadja őt, annak ő rendkívül örvend s kész visszatérni. Itt a kérdés. Mit tegyen a bíró? Házassági bontó perekben makacsság nincs. Ugyan a békéltetésre idéző végzés úgy szól a legtöbb esetben, hogy ha alperes meg nem jelenik, úgy fog tekintetni, mint a ki békülni nem akar: azonban mit ér az, ha a tárgyaláson már egészen mást beszélhet s a sanctio hatása megszűnik.

Mint hogy pedig makacsság nincs, a 9 órára kitűzött tárgyalásra 12 órakor megjelenő fél nyilatkozatát jegyzőkönyvbe kell venni és érdemlegesen elintézni. Most már aztán nincs más hátra, hogy új tárgyalást tűz ki a bíró s itt érvényesül az a méltányossági szempont, mely a felperes által kifejezett megbocsátás fölött elnéz és a felperesre bízza, hogy nyilatkozzék, tényleg komolyan visszafogadja-e az alperest, vagy pedig ragaszkodik a házasság felbontása iránt előterjesztett kérelméhez. Természetes, hogy az esetben, ha alperes egész délelőtt nem jelent meg, s végkép elmaradt a tárgyalásról most még inkább úgy tekintendő, mint a ki békülni nem akar, mely magatartásának nem lehet más következménye, mint a házasság felbontása.

Az eddig előadott dolgokból tehát az következik, hogy a megbocsátást a hűtlen elhagyásos bontó pereknél a kereset beadása után csak akkor lehet s kell komolyan venni, ha az az alperes visszatérésének kifejezett elfogadásában nyilvánul.